

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СТАТИСТИКИ ТА МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ В ЕКОНОМІЦІ

«СТАТИСТИКА – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 8

Частина II

Одеса
2022

УДК 311
ББК 60.6

Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II. – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – 107 с.

Автори:

Вітковська К. В. – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ Одеського національного економічного університету,

Милашко О. Г. – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю. О. – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т. В. – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О. В. – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ Одеського національного економічного університету,

Білоус О. Ю. – студент факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Бринза М. В. – студент факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Данилишина Д. В. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Додул С. В. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Еюбов Р. Е. – студент факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Єзерська А. О. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Іванов О. І. – студент факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Кузьменко Ю. М. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,

Лукашеєва А. Є. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,
Осадчук Я. В. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,
Снігирьова Т. В. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,
Табунщик О. Г. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,
Чайковська О. О. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету,
Штельмашук М. С. – студентка факультету економіки та управління підприємництвом Одеського національного економічного університету.

У збірнику наводяться результати дослідження студентів та викладачів кафедри статистики та математичних методів в економіці щодо застосування сучасних статистичних та математичних методів для оцінки соціально-економічних процесів у деяких країнах світу, в Україні в цілому та в окремих її регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів та студентів, які займаються аналізом явищ та процесів, що відбуваються у суспільстві та в економіці.

© колектив авторів, 2022

ЗМІСТ

Білоус О.Ю., Погорєлова Т.В. Фінансові результати діяльності бізнесу та їх статистичне оцінювання	5
Єзерська А.О., Самотоєнкова О.В. Статистичне дослідження стану ринку нерухомості України	11
Кузьменко Ю.М., Ольвінська Ю.О. Перепис населення 1937 року	17
Чайковська О.О., Ольвінська Ю.О. Розвиток та сучасний стан малого підприємництва в Україні	22
Лукашєва А.Є., Вітковська К.В. Статистична оцінка впливу факторів на інтенсивність міграції населення	30
Еюбов Р.Е., Вітковська К.В. Статистична оцінка впливу факторів на рівень безробіття населення	40
Осадчук Я.В., Самотоєнкова О.В. Аналіз стану та розвитку системи вищої освіти в Україні за 2014-2021 роки.....	52
Штельмашук М.С., Ольвінська Ю.О. Стан ринку морського транспортування на фоні воєнних подій в Україні.....	61
Іванов О.І., Ольвінська Ю.О. Статистичний аналіз криміногенного стану в Україні	64
Данилишина Д.О., Милашко О.Г. Дослідження туристичних потоків усередині Європейського союзу	71
Білоус О.Ю., Ольвінська Ю.О. Статистичний аналіз соціально-економічного розвитку Харківської області	76
Додул С.В., Ольвінська Ю.О. Вплив пандемії Covid-19 на людський розвиток в Україні	82
Бринза М.В., Ольвінська Ю.О. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі розрахунку індексу людського розвитку.....	87
Табунщик О.Г., Ольвінська Ю.О. З історії обліків та переписів населення в Україні	95
Снігірьова Т.В., Ольвінська Ю.О. Статистичний аналіз впливу пандемії Covid-19 на світову економіку	100

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ЇХ СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Білоус О. Ю.¹, Погорєлова Т. В.²

¹ – студент, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Білоус О. Ю., Погорєлова Т. В. Фінансові результати діяльності бізнесу та їх статистичне оцінювання. Статтю присвячено актуальним питанням визначення тенденцій розвитку фінансових результатів підприємств України. Своєчасний аналіз результатів підприємницької діяльності, її наслідків підтверджує прогресивний напрямок розвитку національної економіки. Особливу увагу приділено оцінюванню динаміки фінансових результатів діяльності підприємств різних видів економічної діяльності за період 2013 – 2021 рр. Визначено, що прибуток підприємств є одним із вагомих елементів поповнення доходів бюджетів різних рівнів та прискорення динаміки загального економічного розвитку країни.

Ключові слова: динаміка; фінансові результати; чистий прибуток; збиток; прибутковість; рентабельність.

Belous O., Pogorelova T. Financial results of economic activity and their statistical evaluation. This article is devoted to the urgent issues problems determining tendencies in development of financial results of enterprises of Ukraine. Timely analysis of the results of entrepreneurial activity, its consequences confirms the progressive direction of development of the national economy. Particular attention is paid to assessing the dynamics of financial performance of enterprises of different types of economic activity for the period 2013 – 2021. It has been determined that the profit tax is one of the important elements to replenish revenue budgets of different levels and accelerating dynamics of economic development in general.

Keywords: dynamics; analysis; financial results; net profit; loss; profitability; efficiency.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Білоус, О. Ю. Фінансові результати діяльності бізнесу та їх статистичне оцінювання [Текст] / О. Ю. Білоус, Т. В. Погорєлова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 5 – 10.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз фінансових результатів підприємств в сучасних умовах розвитку економіки України може надати додаткові підтвердження прогресу чи регресу економіки, а

також визначити тренди розвитку та зростання підприємств на рівні економіки країни та за регіонами. Збільшення фінансових результатів діяльності підприємств має привести до збільшення податкових надходжень до бюджету країни, що формує зацікавленість держави у підвищенні фінансових результатів підприємств країни. Позитивний фінансовий результат є не тільки джерелом надходжень до бюджету, але і відповідним ресурсом збільшення потужностей підприємств, їх зростання та нарощування економічного потенціалу

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питанням формування та використання прибутку підприємств значну увагу приділяли М. Д. Білик [1], А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк [2], О. А. Зінченко [3] та інші [4; 5; 6]. В умовах поглиблення кризових процесів в економіці України питання пошуку джерел забезпечення покращення фінансових результатів діяльності підприємств набуває все більшого значення. У більшості наукових праць здійснено кількісний аналіз динаміки прибутків і збитків підприємств України з виокремленням періодів погіршення та покращення фінансових результатів їх діяльності, наприклад [5; 6].

Метою статті є узагальнення практичних аспектів статистичного дослідження тенденцій розвитку підприємств України та оцінки фінансових результатів їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки діяльність суб'єктів господарювання спрямована на отримання максимально можливої економічної вигоди, що знаходить свій прояв у фінансових результатах. Нині великого значення набуває дослідження причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних із процесом формування фінансових результатів підприємств України, їх оцінкою, прогнозуванням та забезпеченням позитивного результату – прибутку, який є одним з основних власних джерел формування фінансових ресурсів підприємств, необхідних для забезпечення їх поточної діяльності та подальшого розвитку. Збільшення прибутку підприємницьких структур впливає на темпи економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, зростання суспільного багатства та підвищення життєвого рівня населення [1, с. 146]. Прибуток – це основна мета діяльності будь-якого підприємства, він є критерієм і показником ефективності даної діяльності. Незважаючи на те, що дана категорія є об'єктом теорії і займає особливе місце у ринковій економіці, дискусії щодо визначення його сутності тривають і донині [3].

Розвиток економіки України пов'язаний із фінансовим станом суб'єктів господарювання, який, своєю чергою, залежить від ефективності їх діяльності. Прибуток – основна мета діяльності будь-якого підприємства, він є критерієм і показником ефективності такої діяльності [7; 8].

Охарактеризуємо основну тенденцію формування прибутку підприємств України (рис. 1).

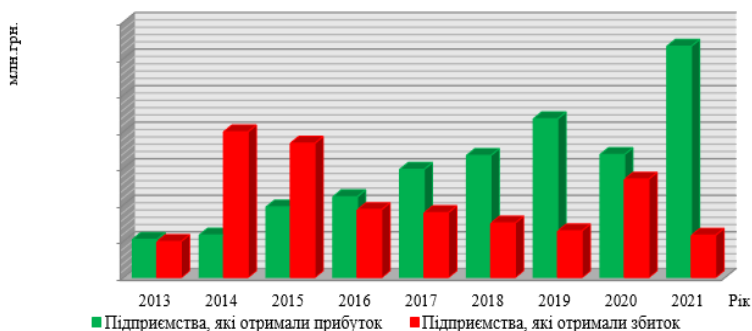

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України у 2013 – 2021 рр.
розроблено автором за даними [9]

Аналіз динаміки фінансових результатів підприємств України за період 2013–2021 роки (рис.1) свідчить, що фінансові результати прибуткових підприємств постійно зростали і у 2021 році склали 1266,5 млрд. грн., що на 1056,6 млрд. грн. більше ніж за 2013 рік. Водночас найвищий рівень від'ємного фінансового результату збиткові підприємства отримали у 2014 – 2015 рр. (798,0 млрд. грн. та 736,1 млрд. грн. відповідно) і далі він почав стрімко зменшуватися.

Загальна динаміка фінансових результатів діяльності підприємств у 2013-2021 рр. характеризується загальною тенденцією до зростання прибутку підприємств України. Зауважимо, що у 2014 р. відбулось різке скорочення фінансових результатів і формування значної суми збитків, які у 2015 р. дещо скоротились.

Розглянемо фінансові результати до оподаткування підприємств України у 2019 - 2021 рр. у розрізі видів економічної діяльності. (таблиця 1).

За даними Державної служби статистики України (табл. 1) фінансовий результат до оподаткування на підприємствах України має тенденцію до зростання і за три роки збільшився на 454,4 млрд. грн. Прибуток у 2021 році отримали майже всі галузі, крім галузі мистецтва та спорту, фінансовий результат який зменшився на 2,6 млрд. грн. На найважливіших галузях економіки України спостерігається стрімке зростання прибутку. Так у 2021 році у галузі промисловості прибуток підприємств становив 449,5 млрд. грн., що у 2,7 разів більше ніж у 2019 році, у галузі сільського господарства підприємства отримали прибуток 240 млрд. грн. за 2021 рік, що на 157.8 млрд. грн. більше ніж за минулий рік, прибуток підприємств оптової та роздрібною торгівлі у 2021 році становив 145,9 млрд. грн.

Прийнято вважати, що абсолютні показники прибутку не дають змогу охарактеризувати результати діяльності підприємств повною мірою, а ефективність використання ресурсів і віддачу від їх застосування доцільно

оцінювати через показники рентабельності діяльності.

Таблиця 1
Фінансові результати до оподаткування підприємств України за
період 2019-2021 рр., млн. грн.

Види економічної діяльності	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютна зміна за 2020-2021 рр.
Фінансові результати до оподаткування за всіма видами економічної діяльності	664849,80	303219,30	1119261,70	454411,90
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	94041,40	82230,60	239982,50	145941,10
Промисловість	166753,20	-22289,60	449515,30	282762,10
Будівництво	15974,80	-2047,80	8370,60	-7604,20
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	129113,30	45272,00	145861,90	16748,60
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14414,80	17013,30	31246,80	16832,00
Тимчасове розміщення й організація харчування	4648,00	-4440,90	5347,20	699,20
Інформація та телекомунікації	24838,80	16961,10	34002,50	9163,70
Фінансова та страхова діяльність	69326,60	196913,00	128070,50	58743,90
Операції з нерухомим майном	47317,50	-36027,10	16729,40	-30588,10
Професійна, наукова та технічна діяльність	84025,10	-9583,40	44370,10	-39655,00
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	11446,80	875,30	9477,10	-1969,70
Освіта	377,70	143,80	126,70	-251,00
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1990,80	19616,00	8466,70	6475,90
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	120,30	-1540,30	-2608,40	-2728,70
Надання інших видів послуг	460,70	123,30	302,80	-157,90

складено автором за даними [9]

Рентабельність операційної діяльності визначається як співвідношення фінансового результату від операційної діяльності до

загальної суми операційних витрат та характеризує ефективність здійснення витрат на виробництво і збут продукції (товарів, послуг). Динаміку рентабельності операційної діяльності підприємств України у 2013-2021 рр. наведено на рис. 2.

Як бачимо, рівень рентабельності підприємств за основними видами економічної діяльності за період 2013-2021 роки має тенденцію до зростання. У 2021 році значно кращий ніж у 2013 році, що свідчить про значний прогрес у нарощування прибутку підприємствами України за рахунок операційної діяльності. Так у 2021 році вона складала 12,6% , що на 6,4 в. п. більше, ніж за минулий рік. Однак порівнюючи з 2019 роком рівень рентабельності зріс лише на 2,4 в.п. Таке стрімке скорочення рентабельності у 2020 році пов'язано з пандемією коронавірусу. Загалом за 9 років рентабельність операційної діяльності збільшилась на 8,7%, що свідчить про позитивну динаміку. Протягом аналізованого періоду лише у 2014 році рентабельність була від'ємною (-4.1%). Тобто збитки від операційної діяльності перевищували отримані прибутки.

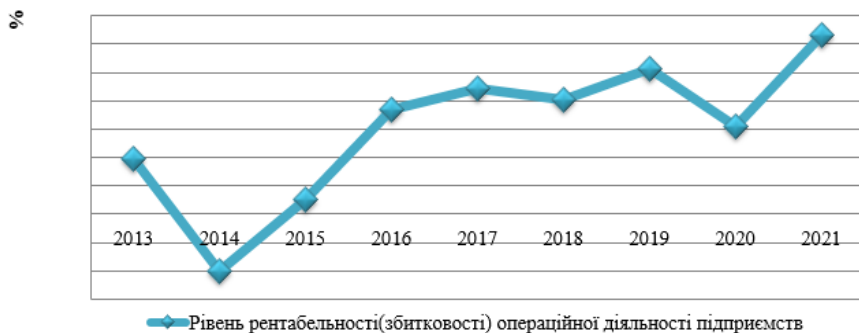

Рис. 2. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств України у 2013 – 2021 рр.

складено автором за даними [9]

Висновок. За даними аналізу фінансових результатів підприємств України можемо стверджувати, що у період 2013-2021 рр. спостерігаються загальні позитивні тенденції у розвитку фінансових результатів. Але у 2014-2015 рр. внаслідок економіко-політичних чинників у більшості підприємств України сформувались великі суми збитків. В першу чергу це відбувалось на підприємствах таких галузей: оптова торгівля, транспорт, інформації та телекомунікації, професійна та наукова діяльність, операції з нерухомим майном, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

У цілому зазначимо, що рівень рентабельності операційної діяльності підприємств України у 2021 році значно збільшився у порівнянні з 2013 роком, що характеризує наявність значного прогресу і можливості нарощуванні економічного потенціалу підприємствами України за рахунок операційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик М.Д. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування: моногр. Київ : ТОВ «ПанТот», 2012. 280 с.
2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник: навчальний посібник. Київ : Знання, 2010. 1072 с.
3. Зінченко О.А. Показники і критерії якості прибутку підприємства на етапі його використання / Актуальні проблеми економіки. 2009. № 7. С. 106–111.
4. Ольвінська Ю. О. Основні напрями підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності / Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 12. С. 166-171.
5. Погорелова Т. В. Статистичний моніторинг фінансових результатів // Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: моногр. за заг. ред.: А. З. Підгорного. Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2016. С. 84-99.
6. Черничко Т. В, Кірман Є. І. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств України / Економіка та суспільство : зб. наук. праць. Мукачево : МНУ. 2016. №5. С. 400-404.
7. Підгорний А. З., Погорелова Т. В Фінансова статистика: навч. посібник. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2020. С. 59-82.
8. Погорелова Т. В. Фінансові результати підприємницької діяльності та їх розподіл у національній економіці / Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць. Одеса : Одеський нац економ. ун-т. 2022. № 8 (297). С. 25-31. DOI:10. 32680/2409-9260-2022-8-297-31
9. Державна служба статистики: вебсайт. URL : www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 15.10.2022)
10. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ УКРАЇНИ

Єзерська А. О.¹, Самотоєнкова Ю. О.²

1 – студент, кафедра статистики та ММЕ,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Єзерська А. О., Самотоєнкова О. В. Статистичне дослідження стану ринку нерухомості України. У роботі розглядається поняття «ринок нерухомості», виявлено важливість впливу ринку нерухомості на економіку країни. Проаналізовано динаміку загальної площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію в Україні. Проведено аналіз структури виробленої за видами будівельної продукції в Україні.

Ключові слова: ринок нерухомості, нерухомість, житлові будівлі, площа, будівельна продукція.

Yezerska A. O., Samotoenkova O. V. Statistical study of the real estate market of Ukraine. The paper examines the concept of "real estate market", reveals the importance of the influence of the real estate market on the country's economy. The dynamics of the total area of residential buildings put into operation in Ukraine is analyzed. An analysis of the structure of construction products produced in Ukraine by type was carried out.

Keywords: real estate market, real estate, residential buildings, area, construction products.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Єзерська, А. О. Статистичне дослідження стану ринку нерухомості України [Текст] / А. О. Єзерська, О. В. Самотоєнкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 11 – 16.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринок нерухомості в Україні є вагомю складовою як економіки окремих регіонів, так і національної української економіки загалом. Нерухомість виступає основою особистого існування для громадян і є базою для господарської діяльності та розвитку підприємств та організацій усіх форм власності. В Україні відбувається активне формування та розвиток ринку нерухомості та все більше громадян, підприємств та організацій бере участь в операціях з нерухомістю. Отже стан ринку нерухомості актуальний в будь-якому розрізі часу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питанням дослідження ринку нерухомості та його стану присвячено роботи багатьох науковців, серед яких: І. Т. Балабанов, В. Д. Базилевич, Д. В. Виноградова, Г. Л. Вознюк, Д. В. Галаган, С. В. Грибовський, С. В. Гриниченко, А. Мендрул, Г. М. Стерник, Г. С. Харрісон, С. Шибіріна та інші. Питання дослідження та оцінювання стану ринку нерухомості залишаються актуальними і потребують постійної уваги.

Мета дослідження. Мета наукової роботи полягає в статистичному аналізі та оцінці стану ринку нерухомості в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо саме поняття ринку нерухомості.

Ринок нерухомості – це система механізмів, за допомогою яких передаються права на нерухомість і пов'язані з нею інтереси, встановлюються ціни та розподіляється простір між різноманітними конкуруючими варіантами землекористування [1].

Також дамо визначення що таке нерухомість.

Аналіз визначень, що нормативно закріплені, а саме такі й мають практичне значення, дозволяє сформулювати єдиний загальний підхід до цього поняття: нерухомість – це все те, що не може без зазваної шкоди бути переміщеним відносно землі, а також сама земля (земельна ділянка).

У законодавстві України (Цивільному Кодексі України) подається таке визначення нерухомості: нерухоме майно (нерухомість) – земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення (ст.181). Отже, головною особливістю нерухомості є її нерозривний зв'язок із земельною ділянкою. Поза зв'язком із земельними ділянками нерухомі об'єкти (наприклад, дерева, вирощені у спеціальних розсадниках чи будинки, призначені під знос) втрачають звичайне призначення. Разом із тим, Цивільний кодекс України відносить до нерухомості й об'єкти, які за своєю фізичною природою є рухомими, але права на які підлягають державній реєстрації: повітряні й морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти. Юридичне визначення вказаного майна як нерухомого зумовлене тим, що воно дорого коштує й потребує особливого порядку реєстрації, передбаченого для нерухомого майна.

Звернемо увагу й на те, що згідно з Цивільним кодексом України до складу поняття «нерухоме майно» входить підприємство як єдиний майновий комплекс, до складу якого входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом. У зв'язку з цим саме поняття «нерухомість» розширюється: нерухомістю вже вважається не окремий об'єкт, а цілісна система об'єктів та відносин. Але варто пам'ятати, що обладнання, устаткування, яке розташоване у будівлях (наприклад, опалення,

водопроводи, каналізація, ліфти тощо) відноситься до рухомого майна. Але в той же час це майно є невід'ємною частиною нерухомості. Отже, має місце перехід деяких видів рухомого майна у нерухоме. Тому під час укладання угоди щодо об'єкта нерухомості слід детально описати все рухоме майно, що включене до складу нерухомого. Варто відзначити, що має місце і зворотній процес – деякі види нерухомого майна можуть переходити у рухоме майно. Так, наприклад, ліси та багаторічні насадження згідно з визначенням нерухомості відносяться до нерухомого майна, але заготовлений ліс – це вже рухоме майно [2].

За даними статистичних щорічників України [3,4,5] проаналізуємо динаміку загальної площі житлових будівель України, прийнятих в експлуатацію за період 2014-2021 роки. Результати розрахунку показників динаміки загальної площі житлових будівель України, прийнятих в експлуатацію наведено в таблиці 1.

Результати розрахунків показників динаміки в таблиці 1 показують, що за весь розглянутий період 2014-2021 роки площа будівель коливається в межах між 9000 тис.м² – 11000 тис.м². Найбільше зростання спостерігається в 2021 році порівняно з 2020 роком, загальна площа збільшилась на 2983 тис.м², або на 35,3% , а найбільший спад показника за весь період можна побачити в 2020 році: порівняно з 2019 роком, загальна площа будівель прийнятих в експлуатацію зменшилась майже на 2578 тис. м², або на 23 %.

Таблиця 1

Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію в Україні за 2014-2021 роки

Роки	Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, тис.м ²	Абсолютний приріст, тис.м ²		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний
2014	9741	...	0	...	100	...	0
2015	11044	1303	1303	113,4	113,4	13,4	13,4
2016	9367	-1677	-374	84,8	96,2	-15,2	-3,8
2017	10206	839	465	109,0	104,8	9,0	4,8
2018	8689	-1517	-1052	85,1	89,2	-14,9	-10,8
2019	11029	2340	1288	126,9	113,2	26,9	13,2
2020	8451	-2578	-1290	76,6	86,8	-23,4	-13,2
2021	11434	2983	1693	135,3	117,4	35,3	17,4

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Розраховано автором. Джерело [3,4,5]

Графічно динаміка загальної площі житлових будівель України, прийнятих в експлуатацію за період 2014-2021 роки зображена на рис.1.

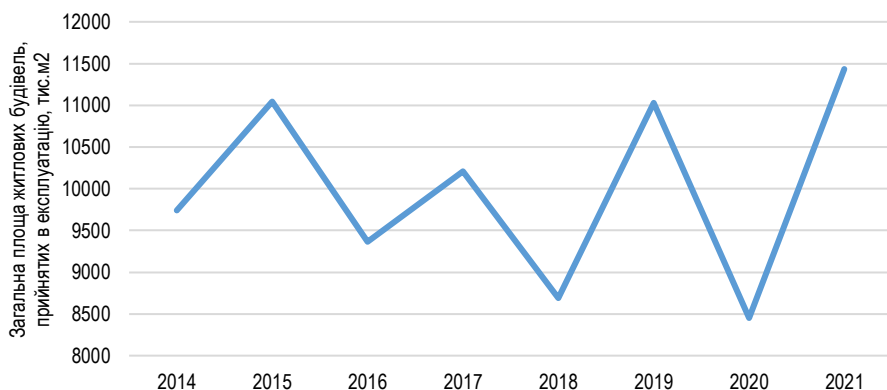

Рис. 1. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію за період 2014-2021 роки, тис.м²

Розроблено автором. Джерело [3,4,5]

На рисунку 1 бачимо значне коливання загальної площі житлових будівель. За період 2014 – 2018 роки можна побачити незначну тенденцію до спаду, а в 2018-2019 роках спостерігається помітне зростання цього показника, за період 2019-2020 роки відбувся значній спад, який можна пояснити жорсткими карантинними обмеженнями, пов'язаними з епідемією COVID-19, та вже в 2021 році порівняно з 2020 бачимо стрімке зростання.

Надходження об'єктів на первинний ринок нерухомості відбувається за рахунок виробленої будівельної продукції.

Проаналізуємо структуру обсягу виробленої будівельної продукції за видами в Україні за 2014-2021 роки (таблиця 2).

Таблиця 2

Структура та структурні зрушення нерухомості України за 2014-2021 роки

№	Види будівельної продукції	2014 р. d0	2021 р. d1	Відхилення часток, d1-d0, в.п	Модулі відхилень, d1-d0	Квадрати відхилень, (d1-d0) ²
1	Будівлі житлові	22,09	15,17	-6,92	6,92	47,886
2	Будівлі нежитлові	26,54	24,70	-1,84	1,84	3,3856
3	Інженерні споруди	51,37	60,13	8,76	8,76	76,738
	Разом	100	100	0	17,52	128,01

Розраховано автором. Джерело [4,5]

Розрахуємо лінійний коефіцієнт структурних зрушень:

$$Ld = \frac{17,52}{3} = 5,84 \text{ в.п.}$$

У 2021 році порівняно з 2014 роком структура нерухомості в середньому змінилась на 5,84 в.п.

Більш точним показником є квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних відмінностей:

$$\sigma d = \sqrt{\frac{128,01}{3}} = 6,53 \text{ в.п.}$$

У 2021 році порівняно з 2014 роком структура нерухомості змінилась в середньому на 6,53 в.п.

Для оцінки суттєвості структурних змін на ринку нерухомості розрахуємо коефіцієнт варіації:

$$V = \frac{6,53}{33,33} * 100 = 19,6 \%$$

Коефіцієнт варіації показує, що значних структурних змін у виробленій будівельній продукції в 2021 році порівняно з 2014 роком не відбулось, тому що $19,6\% < 33,3\%$.

Структура нерухомості за 2014 і 2021 роки графічно зображена на рис 2. і рис 3.

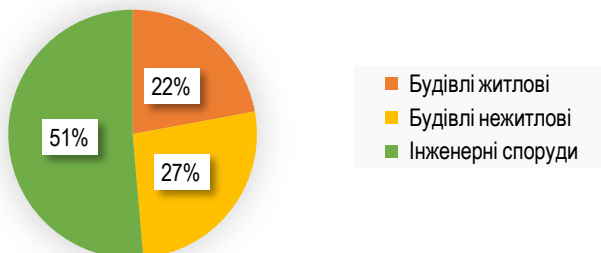

Рис. 2. Структура нерухомості в Україні у 2014 році, %.

Розроблено автором. Джерело [4,5]

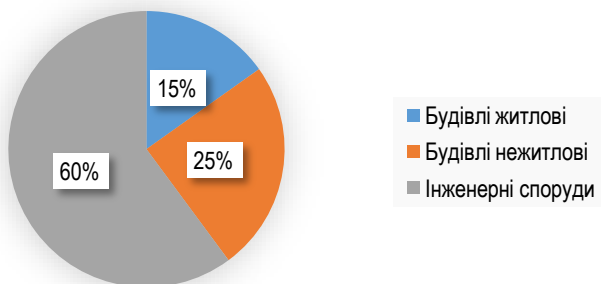

Рис. 3. Структура нерухомості в Україні у 2021 році, %.

Розроблено автором. Джерело [4,5]

Бачимо на рисунках 2, 3, що структура нерухомості зазнала незначних структурних змін в 2021 році порівняно з 2014 роком. Збільшився відсоток інженерних споруд на 9 в.п, зменшилась питома вага житлових будівель на 7 в.п. та питома вага нежитлових будівель на 2 в.п..

Таким чином, за проведенням аналізом можемо зробити висновок, що за останні роки кількість загальної площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію в Україні збільшилась, але за рахунок того, що данні тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції не враховувались в розрахунках. Структура нерухомості України, а саме обсягу виробленої будівельної продукції в 2021 році порівняно з 2014 роком не зазнала суттєвих змін. Найбільшу частку виробленої будівельної продукції складають інженерні споруди (60%). За розглянутий період загальна площа житлових будівель збільшилась на 1693 тис.м² або на 17%. Отже, результати аналізу загальної площі показують залежність та реакцію показника від коливань глобальної кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербаківа Н.А. Економіка нерухомості. Навчальний посібник. – Ростов н/Д.: Фенікс, 2002.
2. Оцінка та управління нерухомістю: навчальний посібник / [В. Р. Кучеренко, М. А. Заєць, О. В. Захарченко, Н. В. Сментина, В. О. Улібіна. – Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2013. – 27.
3. Статистика ринків: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. В. Самотоєнкова. – Одеса: АТЛАНТ, 2015. – 408 с.
4. Статистичний збірник «Україна у цифрах» 2021 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Статистичний щорічник України 2017 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Статистичний щорічник України 2019 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
7. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОРМ Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ 1937 РОКУ

Кузьменко Ю. М.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Кузьменко Ю.М., Ольвінська Ю.О. Перепис населення 1937 року. Розглянуто механізм проведення перепису населення 1937 року у СРСР. Наведено причини проведення перепису та проаналізовано його результати та наслідки.

Ключові слова: перепис населення, демографічна криза, одноденний перепис, репресії, голодомор.

Kuzmenko Y.M., Olvinskaya J. O. Population census of 1937. The mechanism of the 1937 population census in the USSR was considered. The reasons for conducting the census are given and its results and consequences are analyzed.

Keywords: population census, demographic crisis, one-day census, repression, famine.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Кузьменко, Ю. М. Перепис населення 1937 року [Текст] / Ю. М. Кузьменко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 17 – 21.

В історії статистики одна з найтемніших і ще не до кінця розібраних сторінок стосується другого Всесоюзного перепису населення 6 січня 1937 року та трагічної долі її організаторів та керівників. Трагічність полягає у тому, що підготовка та процес проведення перепису припадав на «розгук сталінських репресій». Покликана підтвердити проголошену Сталінінм закономірність швидкого зростання населення за соціалізму, перепис, навпаки, виявила справжню демографічну катастрофу. Її масштаби радянська влада спробувала приховати за допомогою традиційних для епохи сталінізму спроб списати провину за зникнення мільйонів людей на підступи шкідників, що проникли до лав статистиків [1, с. 48].

Актуальність цієї теми полягає в тому, що саме матеріали переписи 1937 року дозволять відновити демографічну картину того періоду, а також виявити ступінь впливу внутрішньої політики держави на населення країни.

Питаннями цієї теми цікавилися багато демографів, статистиків, істориків та економістів, а саме Геннадій Єфименко, Володимир Сергійчук, Стівен Віткрофт, Ярослав Гирич та інші.

Проведений у січні 1937 року перепис населення був єдиним в історії проведення переписів у Російській імперії та СРСР одноденним переписом. Готувались до перепису дуже довго. Спочатку планувався на 1932 рік, але його відклали. Потім призначили на 1935 рік, але перепис також відклали і в результаті провели його на початку 1937 року. Причинами неодноразового переносу строків перепису можна вважати, що дійсний перебіг демографічних процесів не підтверджував проголошену Сталіним закономірність швидкого зростання населення за соціалізму. Колективізація, розкуркулювання, висилка розкуркулених, масова втеча селян із села, "розвантаження" і "очищення" від них міст і страшний голод 1933 року, а також репресії, що ставали масовими, викликали демографічну катастрофу, яка не могла не виявитися в даних перепису. Масштаби її намагалися приховати. Були зроблені спроби звалити провину на недосконалість обліку та на підступи шкідників, але це не виправило становища. Тоді виникла ідея стимулювати зростання населення штучно. Заборона абортів влітку 1936 року загальмувала на нетривалий час зниження рівня народжуваності, але короточасний ефект цього заходу позначився вже після перепису. Легенда про швидке зростання населення залишалася під загрозою [2, с. 15].

Безпосередня підготовка до перепису розпочалася навесні 1935 року. У її ході було підготовлено 1 млн. 250 тисяч переписувачів, їх навчала 17 тисяч інструкторів. До комісії з підготовки питань до перепису, окрім провідних статистиків та економістів, увійшли ще керівники держави – Л. Каганович, Молотов. Фінальну редакцію проводив особисто Сталін. Саме він включив питання релігійної приналежності [3, с. 3]. Для підготовки до перепису було закуплено в Німеччині близько 30 лічильних машинок, які мали прискорити підрахунки у великих містах. Перепис було вирішено провести протягом одного дня, щоб мінімізувати можливі помилки. Призначено було на 6.01.1937 – вихідні дні. Усі громадяни були зобов'язані протягом 16 годин, а саме з 8:00 до 24:00 перебувати вдома та чекати на переписувачів. Безпосередньо перед переписом протягом 6 днів проходила звірка місцезнаходження та прописки людей, визначалися фінальні ділянки для всіх переписувачів. У перепис було включено 14 питань: стать, вік, національність, рідна мова, релігія, чи одружений, громадяни якої держави, грамотність, яка школа (початкова, середня, вища), в якому класі або на якому курсі, закінчив середню або вищу школу, рід занять, місце роботи, громадська група. Кампанія пройшла з великими проблемами, особливо у сільській місцевості, де селяни, які пережили колективізацію з конфіскаціями майна, розстрілами і таборами, підозрювали, що облік для них обернеться новими великими неприємностями. Тому обліковці часом із великими труднощами отримували чіткі відповіді на запитання перепису. Непоодинокими були випадки, коли люди зачинялися у будинках і не пускали переписувачів. Іноді громадяни просто відмовлялися брати участь у кампанії [5, с. 5]. Звіт

про той перепис був опублікований тільки в 1991 році. Найдокладніші звіти щодо проблем кампанії, зокрема саботажу обліку, склали за кожним районом у Білоруській РСР. Наприклад, у Гомельській області "одноосібник Меркуловської сільради Я. заявляв контролеру: "До мене у двір краще не йдїть, жодних відомостей не надам". Також повідомлялося, що 33 особи з цього села відмовилися надавати будь-які дані про себе, за що двох із них засудили на чотири і на два роки таборів. У республіці були випадки повної відмови брати участь у переписі навіть із боку стахановців, передовиків соцпраці, які вважалися вірними прихильниками комуністичної ідеології. Особливо делікатним у переписному листі виявилось запитання про віросповідання. В усьому Союзі напередодні кампанії ширилася чутка про те, що віруючих тавруватимуть якоюсь печаткою Каїна. А у багатьох громадян СРСР з'явилася впевненість у тому, що всіх воцерковлених влада готує до таборів [5, с. 7].

Навіщо проводився перепис? Йому надавали великого значення, в тому числі, через те, що однією з теоретичних проблем побудови комунізму та соціалізму була нестача інформації, бо коли наприкінці 19 – на початку 20 століття велися дискусії навколо можливості побудови соціал-комуністичного суспільства. Однією з проблем було те, що соціалізм знищував ринкові відносини, знищував ринкову ціну як індикатор потреб суспільства з одного боку, з іншого - як індикатор виробничих можливостей. Однак, на підставі чого нові міністерства, уряди прийматимуть рішення про, наприклад, виробництво нового товару, відкриття нових виробництв тощо. Відповідь була така, що за соціалізму уряд набагато краще знатиме потреби громадян, оскільки вони постійно їх опитуватимуть, матимуть статистику, ту якої не було у того суспільства, і саме за рахунок цього прийматимуть правильні рішення.

Які ж були очікування перед цим переписом? Загальна чисельність Радянського Союзу мала скласти конкретну цифру – 180,3 млн. чоловік. У 1934 році на одному зі своїх виступів Сталін назвав чисельність населення на той час 168 млн осіб. Відповідно очікування на цей перепис були 170-172 млн, причому це були мінімальні очікування. Також були варіанти чисельності населення. Перша цифра була 180,3 млн. чоловік - заснована на переписі 1920, 1926 років. Тобто якби населення зростало тими ж темпами, що й раніше, з урахуванням скорочення смертності та дитячої смертності, без урахування ефекту колективізації та голодомору, виходила б саме така цифра - 180,3 млн. чоловік

Також була й інша цифра – 175 млн. чоловік За повідомленнями НКВС загальна кількість жертв розкуркулювання голодомору становила від 4 до 5 млн осіб. Відповідно з цих даних загальна чисельність становила 175 млн. чоловік. Зрештою перепис населення показав 162 млн осіб. Нестача була приблизно 9 млн осіб порівняно з найконсервативнішими очікуваннями радянського керівництва. Результати одразу ж були направлені керівництву. Для керівної партії дратівливими стали

результати щодо віросповідання та грамотності населення. Переписи показували, що більшість жителів СРСР — віруючі, 30% жінок не вміють читати і ставити свій підпис, загалом читати не вміє чверть населення віком від 10 років [4, с. 16].

Проте, деякі вважають, що ці результати не були жахливими. Цифра показувала, що населення виросло на 15 млн починаючи з 1926, тобто темп зростання становив близько 1% на рік. Це було вище ніж у Франції, Німеччині, Англії, поступаючись лише США та Японії, там темп зростання населення був 1.3% на рік. Однак це абсолютно розходилося з очікуваннями. Відразу ж було питання від керівництва до статистиків: «Як таке може бути?».

По-перше, наслідки голодомору призвели до значно більшої шкоди, ніж спочатку вважалося. Був величезний недооблік смертності близько 4-5 млн. Насамперед в Україні. Кількість мешканців Української СРР визначили в 28 387 609 осіб. До цього числа не увійшли військовослужбовці. За сучасними оцінками їх кількість на теренах радянської України могла становити 346,8 тисяч осіб. Тому, якщо зростання загальної кількості населення СРСР склало 15 013 765 осіб, то кількість мешканців УСРР (без врахування червоноармійців) скоротилася на 538 000 осіб (що було аномалією для неурбанізованого суспільства) [5, с. 8].

По-друге, що запропонували статистици – це втеча з СРСР. Вони писали що на їхню думку близько 2 млн жителів Казахстану та Середньої Азії втекло з території Радянського Союзу. В результаті стався великий скандал, бо з радянського кордону неможливо втекти. Тому втеча такої кількості людей призвела до такого скандалу. НКВС заявило, що такого не може бути ніколи. Хоча сучасні статистици вважають, що ця цифра була трохи меншою - 1 млн осіб.

По-третє, смертність у таборах. У табори було відправлено 4 млн бланків (з 15% запасних) на ув'язнених, назад повернулося 1 млн 810 тисяч заповнених бланків. Недолік смертності становив близько 2 млн осіб.

Наслідки перепису. Перше найбільш значуще - різка зміна ставлення до абортів. Через негативні результати була майже негайна заборона абортів. Почалася активна пропаганда сімейних цінностей, а також низка заходів щодо збільшення народжуваності та зменшення дитячої смертності. Другий найважливіший наслідок – початок масового фізичного винищення церковників.

Отже, 25 вересня 1937 року вийшла постанова РНК СРСР, у якій народооблік визнали таким, що відбувся з грубими порушеннями «елементарних основ статистичної науки та урядових інструкцій». Його хід оцінили як незадовільний, а результати назвали «дефектними». У провалі звинуватили троцькістсько-бухарінських шкідників, які начебто внесли плутанину в інструкцію перепису та були причетні до неврахування значної частини населення [6, с. 25].

Після цього статистика у Радянському Союзі стала небезпечним напрямом діяльності. Новий перепис, який призначили на січень 1939 року, пообіцяли провести з «особливою ретельністю» та «дійсно більшовицькою організацією справи». Анкети перепису 1937 року підлягали знищенню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кільдюшов О.В. Заборонений перепис / О.В. Кільдюшов // Жива історія 2017. № 12. С. 48-54.
2. А.Г. Волков Перепис населення 1937 року: вигадки та правда / А.Г. Волков // Перепис населення СРСР 1937 року. Історія та матеріали / Експрес-інформація. Серія "Історія статистики". Випуск 3-5 (частина II). М., 1990 / С. 6-63.
3. Жиромська, В. Б. Всесоюзний перепис населення 1937: загальні підсумки / В. Б. Жиромська, Ю. А. Поляков. - М.: РОССПЕН, 2007. - 318 с.
4. Жиромська, В. Б. Півстоліття під грифом «таємно». Всесоюзний перепис населення 1937 / В. Б. Жиромська, І. Н. Кисельов, Ю. А. Поляков. - М.: Наука, 1996. - 152 с.
5. Я. Гирич Табуйований перепис-1937: похована правда про Голодомор / Я. Гирич // Новинарня 2022.
6. Соціалістичне будівництво СРСР. Статистичний щорічник. М: 1936. С.XXX; Краваль І. Всесоюзний перепис населення// План. 1936. № 21. С.8; Гозулов А.І. Переписи населення СРСР та капіталістичних країн (досвід історико-методологічної характеристики виробництва переписів) / Під ред. акад. С.Г.Струмліна. М.: 1936. С. 332.

РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Чайковська О. О.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Чайковська О. О., Ольвінська Ю. О. Розвиток та сучасний стан малого підприємництва в Україні. Розглянуто економічне значення малого підприємництва. Обґрунтовано необхідність розвитку малого підприємництва для забезпечення конкурентоспроможності країни. Розглянуто основні проблеми розвитку, що на це впливають. Проведено статистичну оцінку сучасного стану малого підприємництва в цілому по Україні, а також регіонально. Проведено аналіз впливу факторів на рівень розвитку малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: підприємство, малий бізнес, конкурентоспроможність, економічний розвиток.

Chaikovska O. O., Olvinskaya J. O. The development and current state of small business in Ukraine. The economic significance of small entrepreneurship is considered. The need for the development of small entrepreneurship to ensure the country's competitiveness is substantiated. The main problems of development affecting this are considered. A statistical assessment of the current state of small business in Ukraine as a whole, as well as regionally, was carried out. An analysis of the influence of factors on the level of development of small entrepreneurship in Ukraine was carried out.
Keywords: entrepreneurship, small business, competitiveness, economic development.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Чайковська, О. О. Розвиток та сучасний стан малого підприємництва в Україні [Текст] / О. О. Чайковська, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 22 – 29.

На даний момент на шляху до розвитку та становлення української економіки важливу роль відіграє сектор малого підприємництва, оскільки зараз країну важко віднести до низки таких, що мають в собі сформовані ринкові інститути. Формування та розвиток малого бізнесу, на ряду з середнім і великим, є важливою аспектом існування ринкових економічних відносин, що безпосередньо забезпечують розвиток країни в економічних та соціальних сферах. Розвитку малого підприємництва як фактору

конкурентоспроможності національної економіки передреує низка чинників, серед яких особливе місце посідає проблема створення певних і належних умов для розвитку підприємництва в країні. Цей аспект потребує підвищеної уваги зі сторони органів виконавчої влади.

Актуальність дослідження обумовлена визначним місцем і роллю малого бізнесу на будь-якому етапі розвитку суспільства і її слід розглядати у контексті взаємозв'язку економічного, соціального і політичного змісту, а також взаємовпливу на відповідні елементи суспільної структури в конкретних умовах.

Розвиток та основні тенденції головних показників життєдіяльності підприємництва викликали значний інтерес у багатьох вчених та економістів. Серед вітчизняних науковців дану теми вивчали Бутенко А., Варналій З., Герасимчук В., Дрига С., Кредісов А., Уманець Т., Ольвінська Ю. та ін.

Метою даної роботи є статистичний аналіз основних показників, що характеризують розвиток і сучасний стан малого підприємництва України.

Згідно до Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Малі підприємства складають основу європейської економіки. Вони є ключовим джерелом робочих місць та впровадження ідей. Зусилля Європи у сучасній економіці супроводжуються успіхом тільки тоді, коли малий бізнес буде висунутий на перше місце у порядку денному. Ці підприємства швидко реагують на всі зміни у бізнес-середовищі. Вони перші страждають від надмірного обтяження бюрократією, але й перші, хто буде нагородженим добробутом та процвітатиме від ініціативи порвати з бюрократизмом. Малі підприємства значно сприяють соціальному і регіональному розвитку через те, що вони являються прикладом ініціативності та дієвості.

Сьогодні цілком очевидно, що успіх економічного розвитку країни великою мірою залежить від ефективного розвитку і функціонування саме малого підприємництва. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що в умовах формування ринкових відносин при обмежених фінансових ресурсах суб'єкти малого підприємництва, які не потребують великого стартового капіталу, більш активні в інноваційній діяльності, сприяють створенню додаткових робочих місць, спроможні стимулювати структурну перебудову економіки та наповнити ринок товарами і послугами. Вони є джерело джерелом формування «середнього класу», а також вихідною соціально-економічною базою відтворення ефективних виробничих відносин. Саме тому в більшості країн світу мале підприємництво є не тільки об'єктом державної політики, але й розглядається як один з чинників національної безпеки.

У більшості країн світу підприємництво складає один з найважливіших секторів економіки. Великі підприємства визначають рівень науково-технічного та виробничого потенціалу розвитку будь-якої країни, а малі та середні підприємства, в свою чергу, є найбільш масовою формою ділової активності та забезпечують соціально-економічну стабільність розвитку.

За даними Конференції Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%, а іноді перевищує 95%. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва складають 99,8%, у США - понад 90%, в Японії - 99% [5].

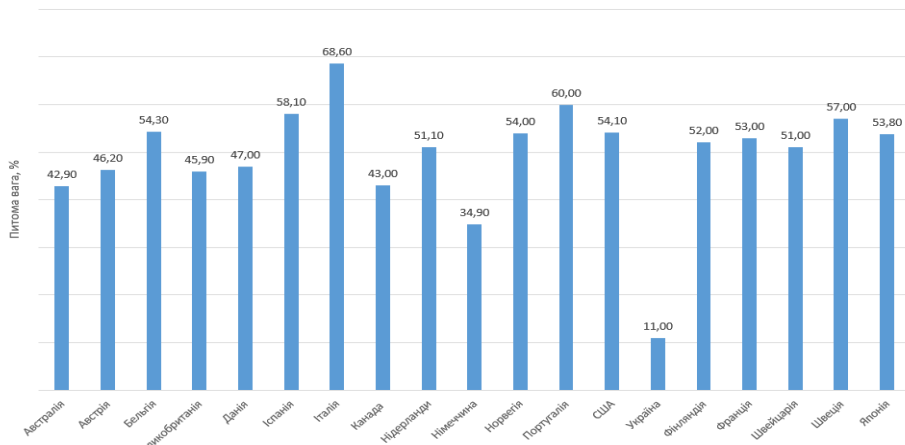

Рис. 1. Внесок малого підприємництва у ВВП у країнах світу

Джерело: [5]

Про стан розвитку малого та середнього підприємництва, в першу чергу, свідчить його внесок у валовий внутрішній продукт (ВВП). Як свідчать наведені на рис. дані, у країнах ЄС, а також США та Японії більше половини ВВП створюється малими та середніми підприємствами. Найбільший вклад у ВВП належить малому та середньому підприємництву в Італії (68%). Розвиток підприємництва має великий вплив на забезпечення зайнятості та нових робочих місць. У розвинутих країнах на мале та середнє підприємництво припадає більше половини сукупної кількості робочих місць. У країнах ЄС малі та середні підприємства забезпечують робочими місцями понад 70 млн. осіб, що становить майже 70% від усіх робочих місць у приватному секторі. У США понад 50% зайнятих у приватному секторі працюють на підприємствах малого та середнього бізнесу. В Японії на них припадає майже 70,2% усіх робочих місць [5].

Актуалізація ролі малого підприємництва є очевидною і у воєнний час. Мале підприємство показує себе як мобільний і гнучкий виробничий сектор у критичних ситуаціях. Оперуючи невеликими виробничими потужностями, суб'єкти малого підприємництва є найбільш чутливими до зміни економічної, політичної і соціальної ситуації. Така особливість ведення господарської діяльності малих і мікро- розмірів є перевагою виробника перед більш великими підприємствами. Перегрупування, зміна виробничої направленості і навіть регіону є легкими викликами для малих підприємств. Під час воєнного стану, як показала практика, багато представників малого підприємництва перепрофілювали свої виробництва та навіть змінювали регіони перебування на ті, в яких воєнні дії менш активні. До того ж, воєнні дії спричинили багато змін і у структурі економічної діяльності підприємств. Ті суб'єкти господарювання, що найшвидше змогли відізнатись на актуальні потреби споживачів та попиту і з легкістю змінити вид діяльності, є саме малими підприємствами.

На даний момент і протягом багатьох років в структурі підприємств України склалася цілком стабільна ситуація: питома вага малих підприємств України а загальному обсязі складає приблизно 95%, середніх підприємств – майже 5%, а великих – менше одного відсотка (0,2%).

На сьогоднішній день малий бізнес в Україні є найчисельнішим способом ведення господарства. Найбільшу питому вагу в загальній кількості підприємств займає саме малий бізнес з максимальним значенням в майже 96% і мінімальним в 94%. Але деякі показники діяльності малих підприємств мають тенденцію до скорочення. Так, кількість працюючих у 2020 році в порівнянні з 2010 роком зменшилася на 18,1% або на 370 тисяч осіб. В середньому щорічно цей показник зменшувався на 0,2%. Економічна сутність цього зменшення є суто негативною як для сфери малого підприємництва, так і для економіки країни в цілому, оскільки малий бізнес є головним джерелом робочих місць. Попри те, що кількість найманих працівників поступово зменшується, обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) сфери малого бізнесу постійно збільшуються. У 2021 році обсяги реалізації склали 2 576 371 млн. грн., що більш ніж у 4 рази рівня 2010 року.

Найпопулярнішим напрямком ведення підприємницької діяльності серед суб'єктів малого підприємництва є оптова та роздрібна торгівля. Щодо стрімкого росту, то за період з 2010 по 2021 рік кількість малих підприємств, що займаються діяльністю в сфері інформації та телекомунікації, зростала в середньому щорічно на 16%. Таке зростання зумовлено стрімким розвитком сфери інформаційних технологій та великим попитом на продукцію цієї галузі.

- Сільське господарство, лісове та рибне
- Промисловість
- Будівництво
- Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
- Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
- Тимчасове розміщування й організація харчування
- Інформація та телекомунікації
- Фінансова та страхова діяльність
- Операції з нерухомим майном
- Професійна, наукова та технічна діяльність
- Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
- Освіта
- Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
- Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
- Надання інших видів послуг

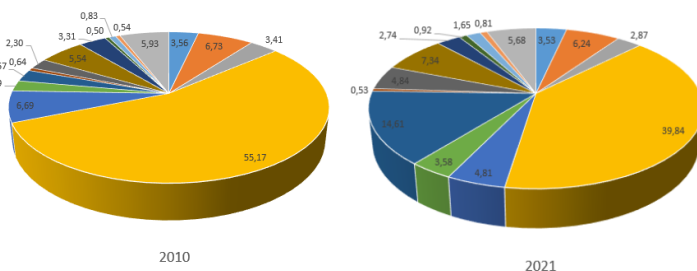

Рис. 2. Структура суб'єктів малого підприємництва за видами економічної діяльності України в 2010 і 2021 році

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Щодо структури сектору малого підприємництва за видами економічної діяльності, то на основі коефіцієнтів різкості структурних зрушень, можна зробити дослідити зміни у структурі. Структура суб'єктів малого підприємництва за видами економічної діяльності України в 2020 році порівняно з 2010 роком в середньому відхиляється на 2,6 п.п, тобто частки окремих видів економічної діяльності у 2020 році змінилися в середньому на 2,6 п.п. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень становить 5,14 п.п., тобто питома вага малих підприємств за видами економічної діяльності в середньому відхиляється одна від іншої на 5,1 п.п. До того ж, коефіцієнт варіації складає 77,1%. Тобто структура суб'єктів господарювання малого підприємництва за видами економічної діяльності відхиляється від середнього показника, розрахованої в цілому по Україні в середньому на 77,1%, що також свідчить про те, що досліджувана сукупність є неоднорідною (коефіцієнт варіації >33,3%).

Групування регіонів України за ознакою кількості суб'єктів малого підприємництва показало, що в перші три групи потрапили більшою мірою регіони заходу і півночі України. Групування регіонів України за ознакою рівня розвитку малого підприємництва у 2020 році порівняно з 2015 роком показує, що ситуація з малим підприємництвом дещо покращилася, так як у групі з найменшими показниками у 2015 році числилось 12 регіонів, а у 2020 році із плином часу і відносною стабілізацією соціально-економічної ситуації після вторгнення на сході України, в цілому стан підприємництва покращився, про що свідчить перегрупування регіонів з чисельністю першої групи вже у 10 областей.

Проведений аналіз диференціації областей України свідчить про недостатній рівень розвитку бізнесу в регіонах України. До групи з низьким рівнем розвитку потрапили 54% областей України. У 2020 році до цієї групи

потрапили Кропивницька, Чернівецька, Хмельницька, Херсонська області, що займали лідируючі позиції порівняно з 2010 роком (інформацію надано у порядку зменшення показника). До групи з середнім рівнем розвитку малого бізнесу у 2020 році відносяться 10 областей (42%). Також до групи з високим рівнем розвитку бізнесу у 2020 році потрапила лише Дніпропетровська область, яка покращила свої позиції порівняно з попередніми роками.

Таблиця 1
Розподіл регіонів по групам за кількістю суб'єктів малого підприємництва в Україні в 2020 році

1 група	2 група	3 група	4 група	5 група	6 група
Волинська	Вінницька	Запорізька	Київська	Одеська	Дніпропетровська
Житомирська	Донецька		Львівська	Харківська	
Закарпатська	Івано-Франківська				
Луганська	Кіровоградська				
Рівненська	Миколаївська				
Сумська	Полтавська				
Тернопільська	Херсонська				
Хмельницька	Черкаська				
Чернівецька					
Чернігівська					

Особливу увагу слід звернути на розвиток підприємств в областях з низьким рівнем розвитку. Підвищення ролі підприємництва у цих областях сприятиме економічному зростанню регіону, створенню нових робочих місць, росту добробуту населення, насиченню внутрішнього ринку товарами та послугами та ін.

За допомогою інтегральних індексів можливо проаналізувати розвиток підприємництва також за видами економічної діяльності та провести глибокий аналіз у кожній області на рівні окремих районів. Такий підхід дозволяє виявити резерви росту малого підприємництва та негативні фактори, що стримують розвиток підприємництва. Це набуває особливого значення під час децентралізації.

Аналіз згрупованих даних зведеного інтегрального індексу розвитку бізнесу України показав, що найбільшу питому вагу, більше ніж 62% областей, у 2010 році складають області з середнім рівнем розвитку бізнесу. До групи з низьким рівнем розвитку потрапили 17% областей України, а саме Тернопільська, Львівська, Дніпропетровська та Донецька області (інформацію надано у порядку зменшення показника). До групи з високим рівнем розвитку бізнесу в Україні відносяться Хмельницька, Чернівецька, Кіровоградська, Миколаївська та Херсонська області.

Рис. 3. Картограма регіонів України за рівнем розвитку бізнесу у 2020 році

Джерело: побудовано автором за даними [1]

На жаль, простежуються негативні тенденції зниження показників розвитку малого підприємництва в цілому по Україні, його стан у деяких областях у 2020 році погіршився. Також, у 2020 році зменшилась кількість регіонів з високим і середнім рівнем розвитку до та підвищилась кількість областей низьким рівнем. До групи з низьким рівнем розвитку потрапили 54% областей України. У 2020 році до цієї групи потрапили Кропивницька, Чернівецька, Хмельницька, Херсонська області, що займали лідируючі позиції порівняно з 2010 роком (інформацію надано у порядку зменшення показника).

До групи з середнім рівнем розвитку малого бізнесу у 2020 році відноситься 10 областей (42%).

Також, на рисунку 3 видно, що до групи з високим рівнем розвитку бізнесу у 2020 році потрапила лише Дніпропетровська область, яка покращила свої позиції порівняно з попередніми роками.

В результаті регресійного аналізу була отримана така кореляційно-регресійна модель обсягу реалізації продукції по групі малих підприємств виробничої сфери:

$$\hat{Y}_v = -46733308,3 + 4,541744328 X_1 + 892,7863625 X_2 + 22319690,2 X_3 ,$$

де: X_1 – обсяг валових капітальних інвестицій, тис. грн.;
 X_2 – середньорічна кількість найманих працівників, осіб;
 X_3 – додатковий фактор часу t .

Кореляційно-регресійна модель обсягів реалізації продукції малих підприємств показала такі результати: при збільшенні суми валових капітальних інвестицій на 1 тис. грн.. обсяг реалізованої продукції малих підприємств виробничої сфери збільшується на 4,542 тис грн., при збільшенні середньорічної кількості найманих працівників на 1 особу обсяг реалізованої продукції збільшується на 892,8 тис. грн.

Побудовані кореляційно-регресійні моделі можуть бути використані для прогнозування показника обсягу реалізованої продукції як по окремих малих підприємствах, такі по групах підприємств за видами економічної діяльності. Для цього в отримані кореляційно-регресійні моделі необхідно підставити проектні значення факторів. Таке прогнозування є доцільним при управлінні розвитком малого підприємництва і визначенні пріоритетних напрямків вкладення інвестицій, зайнятості трудових ресурсів тощо.

Проаналізувавши фактори, що впливають на процес управління розвитком малого підприємництва в Україні, особливо в умовах кризи, можна зазначити, що недосконалість теоретичних і нормативних положень оподаткування бізнесу і підприємництва, відсутність цілісної науково-обґрунтованої концепції податкової політики у цьому секторі економіки обумовлюють недостатній рівень використання потенціалу бізнесу. Про це свідчить тенденція основних показників розвитку підприємств за 2010-2021 рр. Мале підприємництво, що є основою конкурентоспроможності країни, теоретично має великий потенціал. Підтвердженням тому став досвід багатьох країн світу, мале підприємництво в яких відіграє велику роль у соціально-економічному становищі країни, положенні її у світовій економіці, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України: вебсайт. - URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> . - (дата звернення: 10.09.2022).
2. Звіт з оцінки реалізації державної політики розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, USAID KEY 2019
3. Крисак А. О. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні / А. О. Крисак. – Економіка та держава №12, 2018. – 68 С.
4. Ольвінська, Ю. О. Оцінка розвитку суб'єктів підприємництва Одеської області за допомогою інтегральних індексів / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. - № 9/1. – С. 156-160.
5. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- та макрорівень: моногр. / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова; ред. Т. В. Уманець. – Донецьк: «ВІК», 2010. – 280 с.

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ІНТЕНСИВНОСТЬ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Лукашеєва А. Є.¹, Вітковська К. В.²

¹ – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Лукашеєва А. Є., Вітковська К. В. Статистична оцінка впливу факторів на інтенсивність міграції населення. Обґрунтовано необхідність дослідження сучасних міграційних процесів в Україні. Проаналізовано особливості динаміки основних складових механічного руху населення. Виявлено та оцінено вплив найбільш важливих факторів на інтенсивність міграції населення за допомогою кореляційно – регресійного аналізу.

Ключові слова: міграційні процеси, механічний рух, кількість прибулого та вибулого населення, регіональний рівень.

Lukasheieva A., Vitkovskaya K. V. Statistical assessment of the influence of factors on the intensity of population migration. The necessity of researching modern migration processes in Ukraine is substantiated. The peculiarities of the dynamics of the main components of the mechanical movement of the population are analyzed. The impact of the most important factors on the intensity of population migration was identified and assessed using correlation-regression analysis.

Keywords: migration processes, mechanical movement, the number of incoming and outgoing population, regional level.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Лукашеєва, А. Є. Статистична оцінка впливу факторів на інтенсивність міграції населення [Текст] / А. Є. Лукашеєва, К. В. Вітковська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 30 – 39.

Постановка проблеми. Сучасне світове господарство характеризується глобальними міграційними процесами, без яких не було б можливим нормальне функціонування будь – якої держави та світового господарства в цілому. Міграційний рух населення має великий вплив на демографічну ситуацію, на формування ринку праці, на інфраструктуру, екологічний стан, на рівень правопорушень та, насамперед, на формування міжнародних відносин.

Останнім часом в Україні вкрай загострилися політичні, соціально – економічні та демографічні проблеми, обумовлені воєнними подіями на

території України. Стан війни, катастрофічний рівень безробіття, зруйновані помешкання, відсутність необхідних засобів для існування призвели до неймовірного зростання обсягів міграції населення.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам міграції населення, розробки методології та методики її дослідження присвячено праці наступних вітчизняних науковців: О. Власюк, З. Бараник, Е. Лібанової, О. Осауленко, О. Гладуна, І. Гончара, С. Стеценко, С. Пирожков, О. Хомри, Л. Черенько, І. Прибиткової, М. Романюк, О. Малиновської та ін. Але умови сьогодення потребують розробки заходів ефективної політики у сфері державного регулювання міграційних процесів в Україні, а для цього слід визначити та кількісно оцінити основні причини та чинники, які впливають на цей процес та проаналізувати можливість регулювання міграційної привабливості регіонів. Все це потребує використання економіко – статистичних методів та моделей, що сприятиме підвищенню соціально – економічної результативності державного регулювання міграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Міграція населення є одним із головних чинників, які зумовлюють зміну чисельності населення та його перерозподіл між окремими регіонами та країнами.

Для дослідження будь – якого аспекту міграційних процесів важливим є аналіз динаміки ситуації в цілому, а також виявлення певних особливостей, результатів та наслідків даних процесів, а також з'ясування мотивів мігрантів. Динаміка міграційних потоків в Україні за період представлена в табл. 1 та для наочності на рис. 1.

Таблиця 1

Динаміка міграційних потоків в Україні у 2015 – 2021 рр.

Роки	Масштаби прибуття, осіб	Масштаби вибуття, осіб	Сальдо міграції (міграційний приріст), осіб
2015	533278	519045	14233
2016	256808	246188	10620
2017	442287	430290	11997
2018	629276	610687	18589
2019	576032	554520	21512
2020	435280	425964	9316
2021	476925	455664	21261
В цілому	3349886	3242358	107528

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1].

Як свідчать дані таблиці, в цілому за аналізований період кількість населення, яке прибуло в Україну зменшилося більш ніж на 563,5 тис. осіб або на 10,6%, тобто в середньому щорічно воно зменшувалося майже на 94 тис. осіб або на 2%. Кількість мігрантів з країни за 2016-2021 рр., а саме шість років зменшилася на 63,4 тис. осіб або на 12,2%, тобто в середньому щорічно за межі країни виїжджало більше ніж 463 тис. осіб. Як свідчать дані рис. 2.1 у динаміці масштабів прибуття та вибуття населення протягом

досліджуваному періоду не спостерігалось якоїсь певної тенденції. Дія цих двох різноспрямованих процесів сприяла тому, що в цілому за період, що аналізується міграційний рух населення виступав у якості фактору, що гальмував зниження чисельності населення України, в результаті чого вона збільшилась на 107,6 тис. осіб.

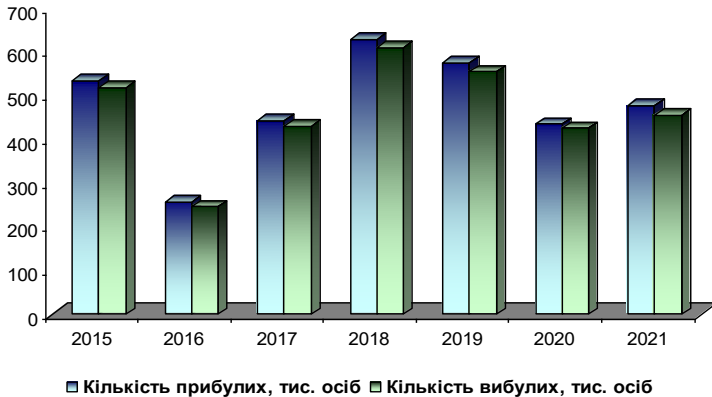

Рис. 1. Динаміка міграційного руху населення України за 2015-2021 рр.
Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1].

Використовуючи дані надані у табл. 1 нами були розраховані коефіцієнти інтенсивності прибуття та вибуття, валової міграції, коефіцієнт інтенсивності міграційного приросту та коефіцієнт ефективності міграції і результати представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка показників інтенсивності міграції в Україні у 2015-2021 рр.

Роки	Середня кількість наявного населення, тис. осіб	Коефіцієнт прибуття, ‰	Коефіцієнт вибуття, ‰	Коефіцієнт валової міграції, ‰	Коефіцієнт міграційного приросту, ‰	Коефіцієнт ефективності міграції, %
2015	42844,9	12,45	12,11	24,56	0,33	1,36
2016	42672,5	6,02	5,77	11,79	0,25	2,11
2017	42485,5	10,41	10,13	20,54	0,28	1,38
2018	42269,8	14,89	14,45	29,34	0,44	1,50
2019	42027,8	13,71	13,19	26,90	0,51	1,90
2020	41745,4	10,43	10,20	20,63	0,22	1,08
2021	41377,8	11,53	11,01	22,54	0,51	2,27

Джерело: розраховано та систематизовано автором на підставі даних [1].

Як свідчать дані табл. 2 динаміка майже всіх основних показників міграційного руху населення не мали чітко вираженої тенденції, вони то

зростали, то зменшувалися. Так, за період з 2018 по 2020 рр. відбувалося зменшення коефіцієнту прибуття, що свідчить про непривабливість соціально – економічного становища України для іноземців, проте у 2021 році спостерігається підвищення даного показника до 11,5‰.

Коефіцієнт вибуття населення за весь досліджуваний період досягнув найвищої позначки у 2018 році і становив 14,5‰, а найнижче значення даного показника спостерігалось у 2016 році – 5,8‰. Найвище значення коефіцієнту прибуття також припало на 2018 рік (14,9‰), а найнижче – на 2016 рік (6‰). Тобто протягом періоду з 2015 по 2021 рр. коефіцієнт прибуття хоча й незначно, але перевищував коефіцієнт вибуття, що свідчить про перевищення кількості мігрантів над емігрантами.

Коефіцієнт механічного приросту України у 2015-2021 рр. коливався від 0,22‰, у 2020 році до 0,51‰, – у 2019 та 2021 роках. За весь аналізований період коефіцієнт міграційного приросту збільшився на 54,5%, а інтенсивність міграційного обороту у 2021 році порівняно з 2015 роком зменшилась на 8,2%. У 2021 році ефективність міграції досягла свого максимального значення і становила 2,3%, тоді як у попередньому році спостерігалось її найменше значення – 1,1%, що було позитивним моментом у розвитку міграційних процесів.

Міграція є одним із важливих показників соціально – економічних показників розвитку країни. Міграція формується під впливом соціальних, економічних та політичних факторів, які впливають на переміщення населення з країн з несприятливою соціально – економічною ситуацією до країн з кращими умовами життя. Фактори впливу на міграційні процеси діють одночасно і певною мірою взаємозалежні.

Взаємозв'язки між соціально – економічними явищами та процесами відносяться до стохастичних. Розрізняють два види стохастичною зв'язку між досліджуваними економічними явищами і процесами – регресійний та кореляційний.

При регресійній (односторонній) ймовірнісній залежності між Y і X кожному значенню аргументу відповідає не одне певне значення функції, а закон її розподілу, тобто набір значень Y з відповідними ймовірностями їх появи, які менше 1. Причому зворотних зв'язків немає або вони вкрай слабкі, тому ними можна знехтувати.

При кореляційній (двосторонній) стохастичній залежності обидві змінні (Y , і X) можна розглядати як аргумент, і як функцію одночасно: кожному значенню X відповідає закон розподілу Y , і навпаки, кожному значенню Y відповідає закон розподілу X . Іншими словами, при кореляційній залежності реально існують як прямі, так і зворотні зв'язки між ознаками.

Так як повна відсутність наявності зворотних зв'язків між Y і X є досить відносною, тому і відмінності між кореляційними та регресійними зв'язками є досить суб'єктивними. Тому обидва ці види стохастичних зв'язків, як правило, вивчаються в рамках одного і того ж методу -

кореляційно-регресійного аналізу (КРА).

Кореляційно – регресійний аналіз полягає у побудові та подальший інтерпретації економіко – математичної моделі у вигляді рівняння регресії, яке показує залежність певного соціально – економічного явища від конкретних факторів.

Кореляційно – регресійний аналіз складається з чотирьох послідовних етапів:

- 1) попередній або апіорний аналіз;
- 2) збір інформації та її первинна обробка;
- 3) побудова кореляційно – регресійної моделі, або рівняння регресії;
- 4) оцінка побудованого рівняння регресії, спрямоване на виявлення ступеня його придатності до практичного використання в процесі економічного аналізу.

Наступним кроком нашого дослідження було безпосередньо проведення кореляційно – регресійного аналізу на основі якого виявимо та проаналізуємо зв'язок міграції населення з України та соціально – економічними факторами, які і є, на наш погляд міграційними чинниками відштовхування.

Як вже відмічалось раніше, міграційний рух населення характеризується достатньо великою складністю, оскільки його інтенсивність залежить від великої низки чинників, які взаємодіють між собою та діють з різною силою і в різних напрямках.

На стадії апіорного аналізу нами було проаналізовано чинники, які, на наш погляд впливають на міграційні процеси населення і побудовано багатофакторну регресійну модель, в якій кількість вибулого населення країни виступало результативною ознакою. При відборі факторів враховувалась наявність статистичної інформації у динаміці та територіальному розрізі.

Серед чинників, які впливають на рівень міграції населення виділено наступні:

- середньомісячна заробітна плата, грн. (X_1);
- рівень безробіття за методологією МОП, % (X_2);
- валовий регіональний продукт на душу населення, грн. (X_3);
- фактор часу, (X_t).

Як відмічалось раніше, для моделювання імовірнісних зв'язків між ознаками треба мати у наявності статистичну сукупність спостережень достатньо значного обсягу N . Тому для збільшення кількості спостережень нами було використано метод об'єкт – періодів, а саме використовувались показники Державної служби статистики за період з 2019 по 2021 рр. Такий підхід забезпечив наявність 66 спостережень, які розглядались як незалежні за умов врахування фактор часу [2, с. 46-54, с.61-103].

Для збереження однорідності та співставлення інформації у сукупність не були включені місто Київ та автономна республіка Крим, а

також окуповані території.

На першому етапі кореляційно – регресійного аналізу нами були розраховані описові статистики, які характеризують параметри розподілу для кожного з обраних факторів (табл. 3). Серед них такі показники, як середня величина, дисперсія, середнє квадратичне відхилення, мода, медіана та інші. Вони будуть використані у подальшому дослідженні впливу чинників на рівень міграції населення.

Таблиця 3

Важливі описові статистики змінних регресійної моделі впливу факторів на інтенсивність міграції населення

Описові статистики	Кількість вибухливих, осіб (Y)	Середньомісячна заробітна плата, грн. (X_1)	Рівень безробіття, % (X_2)	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн. (X_3)	Фактор часу, (Xt)
Середнє значення	16200	11392,12	9,54	78460,73	2
Медіана	14922	10275,5	9,6	75504	2
Стандартне відхилення	7208,49	3173,99	1,95675	23804,45	0,82275
Дисперсія вибірки	51962352	10074207,49	3,82889	566651711,3	0,67692
Ексцес	0,89342	0,50851	-0,70293	0,23873	-1,5234
Асиметричність	1,06255	0,10392	-0,24703	0,79402	-4,9319
Інтервал	32393,78	17428,00	8,2	99165	2
Мінімум	5436	986	5	37443	1
Максимум	37820	18414	13,2	136608	3
Сума	1069194,2	751880	629,6	5178408	132

Джерело: авторські розрахунки

Аналізуючи отримані данні можна відмітити, що кількість вибулого населення протягом 2019-2021 рр. в середньому щорічно складало 16,2 тис. осіб, тоді як середньорічні обсяги основних чинників, які впливають на кількість мігрантів складали відповідно: для середньомісячної заробітної плати населення в середньому за рік – 11392,2 грн., рівня безробіття – більше ніж 9,5% в середньому за рік, валового регіонального продукту на душу населення – 78460,73 грн. в середньому за рік.

Слід відмітити, що протягом аналізованого періоду кількість мігрантів в окремих регіонах відхилялася від свого середнього значення в середньому на 7,2 тис. осіб або на 44,4%. Так як розрахований коефіцієнт варіації більше ніж 33%, то сукупність регіонів України є однорідною за кількістю вибулого населення. Отримані значення коефіцієнта асиметрії та ексцесу, свідчать про те, що ряд розподілу кількості вибулого населення має гостро вершинний вигляд (оскільки ексцес більше 0 і дорівнює 0,89) і

зі значною правосторонньою асиметрією (коефіцієнт асиметрії більше 0 і дорівнює 1,1).

Далі перейдемо безпосередньо до побудови адекватної множинної моделі регресії міграції населення України. Аналіз здійснюватиметься за допомогою статистичного пакету Excel, який дозволяє проводити КРА як методом примусового включення в модель усіх показників, так і покрокового виключення найменш значущих за допомогою t – критерію.

У результаті нами було отримане наступне рівняння регресії, статистичні параметри якого наведені у табл. 4 – 6.

$$Y = 34832 - 0,35 X_1 + 2317,71 X_2 - 0,176 X_3 - 3150,58 X_t \quad (1)$$

Таблиця 4

Результати регресійного аналізу міграції населення України

<i>Регресійна статистика</i>	
Множинний R	0,871820353
R-квадрат	0,760070228
Нормований R-квадрат	0,744337661
Стандартна похибка	3644,834218
Спостереження	66

Таблиця 5

Результати дисперсійного аналізу міграції населення України

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	4	2567179087	641794771,9	48,31039804	2,9925E-18
Залишок	61	810373805	13284816,48		
Всього	65	3377552893			

Таблиця 6

Статистичні параметри моделі міграції населення України

Показники	Коефіцієнт регресії	Стандартна похибка коефіцієнта регресії	t - критерій
Середньомісячна заробітна плата населення, грн.	- 0,35	0,291266333	-2,2030588
Коефіцієнт безробіття, %	2317,71	267,3036402	8,6707034
Валовий регіональний продукт на душу населення, грн.	-0,176	0,020057532	-8,7503522
Фактор часу	-3150,58	1199,832993	-2,6258451

Статистичний аналіз побудованої кореляційно – регресійної моделі здійснювався за допомогою показників:

- точності;
- тісноти кореляційного зв'язку;
- надійності;
- адекватності.

Отриманий коефіцієнт детермінації рівняння (1) $R^2 = 0,76$ свідчить про те, що в Україні зміна кількості вибулого населення за період 2019-2021 рр. на 76% обумовлена дією факторів, які увійшли у рівняння регресії.

Показник тісноти кореляційного зв'язку для множинної моделі регресії, а саме коефіцієнт множинної кореляції, дорівнює 0,872, що свідчить про досить тісний кореляційний зв'язок між рівнем міграції населення та факторами, що увійшли у рівняння регресії.

Оцінка адекватності моделі (1) здійснювалась за допомогою F – критерію Фішера, і оскільки величина $F_{\text{розрах.}} = 48,31$ перевищує табличне значення при $\alpha=0,05$ ($k_1=3$; $k_2=62$) $F_{\text{крит.}} = 2,76$, то з достовірністю 95% можна стверджувати, що побудована регресійна модель впливу факторів на міграцію населення є надійною та статистично значущою.

Значущість коефіцієнтів регресії перевірялась у ході покрокового кореляційно – регресійного аналізу на основі t – критерію Стюдента. Для побудованого рівняння множинної регресії за таблицею розподілу Стюдента $t_{\text{крит.}} = 2,01$. Оскільки обчислені значення t – критерію, які представлені у табл. 3.4 більші за критичне значення, то усі коефіцієнти є значимими та надійними.

Економічний зміст константи рівняння регресії полягає у тому, що константа віддзеркалює найбільше значення показника (що має розмірність функції) за умов максимального впливу факторів – стимуляторів та відсутності дії факторів – де стимуляторів. Тобто можна сказати, що за відсутності впливу усіх аналізованих чинників, кількість вибулого населення з України становила б 34,8 тис. осіб.

Аналіз коефіцієнтів регресії показав, що збільшення середньомісячної заробітної плати на 100 грн. призведе до зменшення кількості вибулого населення на 35 осіб, а зростання рівня безробіття на один відсотковий пункт призведе до збільшення кількості мігрантів на 2,3 тис. осіб. А збільшення валового регіонального продукту на душу населення на 100 грн. призведе до зменшення кількості мігруючого населення на 18 осіб. Значення коефіцієнта регресії a_t свідчить, що з кожним роком число мігрантів буде зменшуватися в середньому майже на 3,2 тис. осіб за рахунок факторів, що не увійшли у рівняння регресії (1) у явному вигляді та втілюються у факторі «час».

На основі коефіцієнтів регресії та даних табл. 1 нами були розраховані показники відносного впливу факторів на рівень міграції населення, а саме коефіцієнти еластичності моделі, які показали наступне.

Найбільший відносний вплив на кількість мігрантів за період 2019-2021 рр. мав рівень безробіття населення, а саме його зростання на один відсоток викликало збільшення кількості вибулого населення на 1,37 відсотки. Зростання середньомісячної заробітної плати на один відсоток призвело до зменшення результативної ознаки на 0,25 відсотки. А зростання валового регіонального продукту на душу населення на один відсоток також сприяло зменшенню кількості мігруючого населення на 0,85 відсотки. Кожні 3,65 доби внаслідок дії всіх неврахованих в моделі факторів кількість вибулого населення в Україні зменшувалася на 0,39 відсотка.

Наступним напрямком практичного використання регресійної моделі є характеристика середнього впливу факторів на інтенсивність міграційних процесів з урахуванням ступеня варіації чинників, які увійшли у модель (1) за допомогою бета коефіцієнтів. Отже, слід відмітити, що з урахуванням ступеня варіації факторних змінних, найбільший вплив на рівень міграції в Україні має рівень безробіття населення, тобто зміна даного чинника на одне середнє квадратичне відхилення призводить до зміни кількості вибулого населення в середньому на 0,629 своїх середніх квадратичних відхилень. На другому місці – фактор «часу»: зміна даного чинника на одне середнє квадратичне відхилення сприятиме зміні кількості мігрантів на 0,36 своїх середніх квадратичних відхилень. На третьому місці – середньомісячна заробітна плата. Її збільшення на одне середнє квадратичне відхилення призведе до зменшення результативної ознаки на 0,154 своїх середніх квадратичних відхилень. Найменший вплив на кількість вибулого населення в країні мав валовий регіональний продукт на душу населення. Так, зміна даного чинника на одне середнє квадратичне відхилення призводить до зміни результативного показника в середньому на 0,103 своїх середніх квадратичних відхилень.

Таким чином, побудована регресійна модель впливу чинників на рівень міграції населення є досить ефективним інструментом факторного аналізу міграційних процесів в Україні, що дозволяє визначити, як абсолютний, так і відносний вплив міграційних факторів відштовхування. Використання запропонованої факторної моделі на практиці забезпечить більш обґрунтований підхід до аналізу соціально – економічної ситуації в країні та надасть змогу розробити та прийняти правильні управлінські рішення відносно проведення ефективної соціально – економічної та міграційної політики.

Підводячи підсумок слід зазначити, що процес міграції в Україні є досить складним та різноманітним питанням, що потребує постійного моніторингу та аналізу. Зараз одним із першочергових та невідкладних завдань є скоординованість та удосконалення нормативно – правової бази, яка забезпечуватиме права та свободи мігрантів, як на території України, так і за її межами, у нерозривному поєднанні з економічними аспектами та економічним потенціалом країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демографічний щорічник «Населення України за 2021 рік». Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_nasel%20_2021.pdf
2. Янковой А.Г. Основы эконометрического моделирования / А.Г.Янковой. – О.: Ротапринт ОГЭУ, 2006. – 133 с.
3. Підгорний А.З. Соціально – демографічна статистика: Підручник / А.З. Підгорний, О.В. Самотоєнкова, Ю.О. Ольвінська, К.В. Вітковська. – О. : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 426 с.
4. Статистичне дослідження соціально – економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.
5. Українське суспільство: міграційний вимір. Національна доповідь / Інститут демографії та соціально – економічних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Еюбов Р. Е.¹, Вітковська К. В.²

¹ – студент, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Еюбов Р. Е., Вітковська К. В. Статистична оцінка впливу факторів на рівень безробіття населення. Обґрунтовано необхідність дослідження сучасного ринку праці в Україні. Проаналізовано особливості динаміки основних складових механічного руху населення. Виявлено та оцінено вплив найбільш важливих чинників на рівень безробіття населення. Надано рекомендації щодо удосконалення державної політики регулювання ринку праці в Україні.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, регіональний рівень, кореляційно – регресійний аналіз.

Eiubov R., Vitkovskaya K. V. Statistical assessment of the influence of factors on the unemployment rate of the population. *The necessity of researching the modern labor market in Ukraine is substantiated. The peculiarities of the dynamics of the main components of the mechanical movement of the population are analyzed. The influence of the most important factors on the level of unemployment of the population was identified and evaluated. Recommendations on improving the state policy of regulating the labor market in Ukraine are provided.*

Keywords: labour market, unemployment, employment, regional level, correlational - regression analysis.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Еюбов, Р. Е. Статистична оцінка впливу факторів на рівень безробіття населення [Текст] / Р. Е. Еюбов, К. В. Вітковська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 40 – 51.

Постановка проблеми. Ринок праці являється найбільш складним елементом ринкової економіки, в процесі функціонування якого переплітаються інтереси робітника та роботодавця відносно визначення ціни праці та умов функціонування, а також відображаються практично всі соціально – економічні процеси, які відбуваються у державі.

Сучасна ситуація, в якій перебуває Україна після 24 лютого 2022 року підвищила ризики та невизначеності, створивши бар'єри для вільного руху факторів виробництва, у тому числі робочої сили, призвівши до руйнування

інститутів ринку праці та їх ефективного функціонування. Проблеми в економіці у поєднанні із значними внутрішніми переміщеннями та потоками біженців, призвели до масштабних втрат у сфері зайнятості та доходів. До головних соціальних наслідків війни слід віднести – катастрофічне зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерну нерівність, розповсюдження бідності.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми функціонування ринку праці, його принципи і механізм дії, причини виникнення безробіття, взаємовідносини між основними категоріями населення на ринку праці, визначення окремих чинників регулювання зайнятості було висвітлено у роботах сучасних учених: С. І. Бандура, Д. П. Богині, Грیشнової Т. А., Заяць С. А. Карташова, А. М. Колота, Е. М. Лібанової, Л. С. Лісогор, Н. Д. Лук'яненко, В. О. Мандибури, В. В. Онікієнка, С. І. Пірожкова, З. П. Баранік, І. В. Чернишова, В. Г. Швеця та інших. Але сучасна ситуація потребує отримання достовірної інформації щодо тенденцій ринку праці в країні, проблеми ефективної зайнятості населення, створення ринку робочої сили, зниження масового безробіття та міграції населення і потребує постійного моніторингу та аналізу, що й обумовило вибір теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Процес становлення незалежної держави та перехід до ринкової економіки охоплює всі сфери життя країни. Значні перетворення в економіці безпосереднім чином впливають і на виробничі відносини, які також зазнають масштабних змін, не завжди позитивних. У даній ситуації питання зайнятості та безробіття населення стає особливо актуальним. Потрібно досліджувати та аналізувати досвід інших країн і регіонів, а також формувати власну політику щодо трудових ресурсів. Тільки державний контроль динамічних процесів в цій сфері дозволить, якщо не уникнути, то хоча б пом'якшити наслідки кризових ситуацій та інтенсифікувати соціально-економічний розвиток країни в цілому, та окремих регіонів зокрема.

Проведений нам аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що ситуація, яка склалася сьогодні на ринку праці є дуже загрозливою. Зокрема, та тенденція, що складалася в економіці країни до початку війни, не давала змоги впроваджувати кардинальні заходи та в короткі терміни вирішувати виявлені проблеми. Наслідком цього стало зростання безробіття, скорочення кількості народжених дітей, відтік кваліфікованої робочої сили за кордон тощо. Сьогоднішня ж ситуація лише погіршила й без того не дуже сприятливу ситуацію на ринку праці в Україні перетворивши її на катастрофічну.

З метою виявлення фактичного стану ринку праці України було проведено аналіз динаміки економічно-активного населення за 2014–2021 рр. (табл. 1).

Проведений аналіз показав, що з 2014 по 2018 рік спостерігалась негативна тенденція у сфері економічної активності населення. Так, у 2018

р. порівняно з 2014 р. відбулось зменшення чисельності економічно-активного населення у віці 15–70 років на 14,3%, у працездатному віці – на 11,4%. За весь аналізований період, а саме за 2015 - 2021 рр. чисельність економічно-активного населення у віці 15–70 років зменшилась на 16,4%, у працездатному віці – на 10,7 %.

Як свідчать дані Державної служби статистики України, ситуація, яка спостерігається на ринку праці є вкрай напруженою, ще одним підтвердженням цього є динаміка числа безробітного населення представлена на рис. 1

Таблиця 1

Динаміка робочої сили в Україні за 2014-2021 рр.

Рік	Робоча сила			
	у віці 15-70 років		працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2014	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9
2015	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4
2016	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5
2017	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1
2018	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5
2019	17 939,5	62,6	17 296,2	72,7
2020	18 066,0	63,4	17 381,8	74,0
2021	17 405,0	54,6	17 321,6	61,8

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [1]

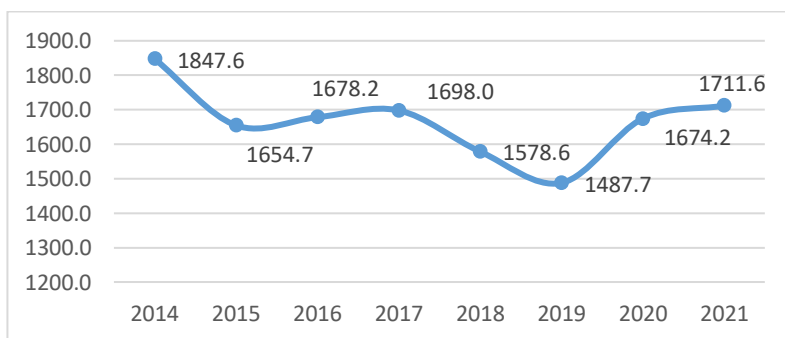

Рис. 1. Динаміка кількості безробітного населення в Україні за 2015-2021 рр. (тис. осіб)

Джерело: складено автором за даними [1]

На рис. 1 видно, що кількість безробітних до 2019 року постійно зменшувалась, а потім спостерігається стрімке її підвищення. Отже, чіткої сформованої тенденції зміни чисельності безробітних в Україні не спостерігається.

Розглянемо динаміку кількості безробітних та рівня безробіття в Україні за 2014-2021 роки (табл. 2).

Таблиця 2
Динаміка безробітного населення в Україні за 2014-2021 рр.

Рік	Безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15-70 років		працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи
2014	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2017	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9
2018	1 578,6	8,8	1 577,6	9,1
2019	1 487,7	8,2	1 486,9	8,6
2020	1 674,2	9,5	1 565,3	9,3
2021	1 711,6	9,9	1 711,6	9,8

Джерело: складено автором за даними [1]

За досліджуваний період відбувалося коливання чисельності безробітних та економічно неактивного населення. Так, у 2019 р. порівняно з 2014 р. ці показники мали тенденцію до скорочення: у віці 15–70 років – на 19,5, у працездатному віці – на 19,7% відповідно; порівняно з попереднім 2020 р. ці показники зросли: у віці 15–70 років на 2,2%, у працездатному віці – на 9,3% відповідно.

Рівень безробіття населення (за методологією МОП), у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи за цей же період мав тенденцію до зростання у віці 15–70 років на 4,2% та у працездатному віці – на 5,4% відповідно.

Соціально – економічне становище окремих областей України характеризується різним станом регіональних ринків праці та наявністю певних специфічних особливостей та проблем в забезпеченні зайнятості населення та зниженні рівня безробіття. До них можна віднести наступні:

- наявність областей, де спостерігається надлишок робочої сили та областей в яких існує дефіцит кадрів;
- велика питома вага робітників задіяна у сфері матеріального виробництва, що призводить до нестачі працівників у

певних галузях економіки;

- наявність прихованого безробіття;
- повільне реформування системи державної та професійної освіти;
- відсутність зацікавленості роботодавців у професійному навчанні персоналу;
- надзвичайно складним залишається працевлаштування соціально – вразливих верств населення;
- неналежний контроль державних органів за дотриманням окремими роботодавцями норм трудового законодавства.

А нехтувати цими особливостями притаманними тим чи іншим областям не можна, тому наступним кроком нашого дослідження стало проведення регіональної оцінки ринку праці, зокрема рівня безробіття населення в Україні.

Нами було здійснено групування регіонів України за рівнем безробіття, результати якого представлені у табл. 3.

Таблиця 3

Розподіл областей України за рівнем безробіття населення у 2021 р.

Рівень безробіття населення, %	Кількість областей		Середній рівень безробіття населення у групі, %
	всього	у % до підсумку	
6,7 – 8,6	4	16,7	7,2
8,6 – 10,4	7	29,2	9,6
10,4 – 12,3	7	29,2	11,3
12,3 – 14,1	4	16,7	12,7
14,1 і більше	2	8,2	15,7
Всього	24	100,0	10,7

Джерело: складено автором за власними розрахунками

З табл. 3 видно, що, у чотирьох регіонах рівень безробіття найменший – від 6,7 до 8,6%, що складає 16,7% в загальній кількості регіонів. До цих регіонів відносяться – Харківська, Київська, Одеська та Львівська.

У чотирнадцяти регіонах рівень безробіття становить від 8,6 до 12,3%. Найвищий рівень безробіття спостерігається у Донецькій (15,4%) та Луганській (16%) областях, що становить 8,2% у загальній кількості регіонів. Наочно розподіл областей за рівнем безробіття представлено на рис. 2.

На рис. 2 ми бачимо, що різниця між максимальним та мінімальним рівнем безробіття у 2021 році в Україні сягнула 9,3 в.п., що є відносно високим показником. Низький рівень безробіття, здебільшого, тяжіє до таких великих міст як Одеса, Київ, Львів та Харків, південних та східних регіонів з відносно диверсифікованою економікою та гарними можливостями для економічного розвитку підприємництва.

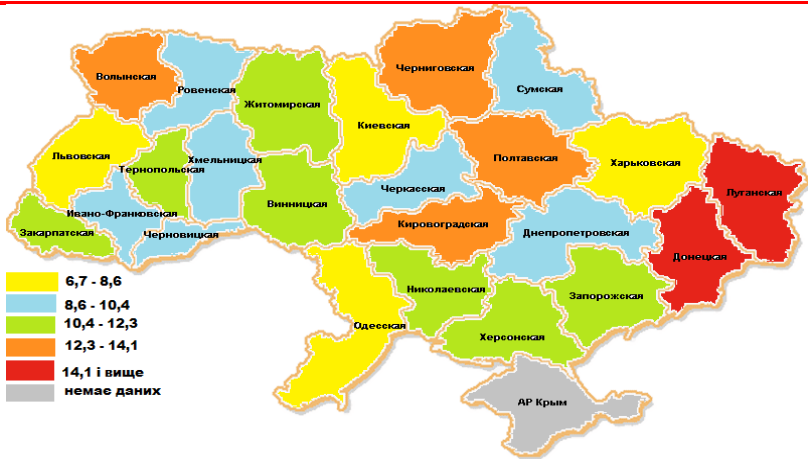

Рис. 2. Розподіл областей України за рівнем безробіття населення у 2021 році

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]

На відміну від них, найбільше потерпають від безробіття сільські та багатогалузеві регіони з малим потенціалом для швидкої реструктуризації та нерозвинутою інфраструктурою, що зосереджені, в основному, в північній та західній частині країни. У Донецькій і Луганській областях рівень безробіття є найвищим, що обумовлено важкими соціально-економічними умовами життя та праці під час проведення державою антитерористичної операції.

Розрахунок показників варіації показав, що рівень безробіття в окремих регіонах відхилявся від середнього рівня безробіття по країні в середньому по модулю на 1,8 відсоткових пункти або на 17,1%.

Розраховані середнє квадратичне відхилення та квадратичний показник варіації свідчать, що у 2021 році рівень безробіття в окремих регіонах відхилявся від середнього рівня безробіття по країні в середньому на 2,3 відсоткових пункти або на 21,4%. Так як розрахований коефіцієнт варіації менше ніж 33,3%, то це свідчить що сукупність областей України за рівнем безробіття є однорідною та розрахований середній рівень безробіття є типовою величиною.

Основними факторами, які впливають на показник зареєстрованого безробіття, є загальна економічна ситуація в регіоні, яка визначає можливості працевлаштування, і державна політика щодо безробітних громадян.

В економічних дослідженнях часто ставиться завдання виявлення впливу чинників на рівень і динаміку економічного процесу. Таке завдання найчастіше вирішується за допомогою методів кореляційного і регресійного аналізу. Для достовірного відображення об'єктивно існуючих в економіці процесів необхідно виявити суттєві взаємозв'язки і не тільки

виявити, але і дати їм кількісну оцінку. Цей підхід вимагає розкриття причинно наслідкових залежностей. У випадку, коли зміна одного з процесів є наслідком зміни іншого, такий зв'язок називають причинно-наслідковим.

Основними завданнями кореляційного аналізу є оцінка сили зв'язку і перевірка статистичних гіпотез про наявність і силу кореляційного зв'язку. Не всі фактори, що впливають на економічні процеси, є випадковими величинами, тому при аналізі економічних явищ зазвичай розглядаються зв'язки між випадковими і не випадковими величинами. Такі зв'язки називаються регресійними, а метод математичної статистики, що їх вивчає, називається регресійним аналізом [2, с. 224].

У статистичному моделюванні регресійний аналіз являє собою метод дослідження, який використовується для оцінки взаємозв'язку між змінними. Цей математико - статистичний метод включає в себе безліч інших методів для моделювання та аналізу декількох змінних, коли основна увага приділяється взаємозв'язку між залежною змінною і однією або декількома незалежними змінними. Тобто, регресійний аналіз допомагає зрозуміти, як змінюється типове значення залежної змінної, якщо одна з незалежних змінних змінюється, в той час як інші незалежні змінні залишаються фіксованими величинами.

Використання методу кореляції і регресії дозволяє вирішити такі основні завдання:

- 1) встановити характер і тісноту зв'язку між досліджуваними явищами;
- 2) визначити і кількісно виміряти ступінь впливу окремих факторів і їх комплексу на рівень досліджуваного явища;
- 3) на підставі фактичних даних моделі залежності економічних показників від різних факторів розраховувати кількісні зміни аналізованого явища при прогнозуванні показників і давати об'єктивну оцінку діяльності підприємств.

Відомо, що існує два типи залежності явищ: функціональний і кореляційний. При функціональному зв'язку зміна однієї ознаки чи показника на певну величину викликає за собою зміни другої ознаки чи показника на чітко визначену величину. Такого роду залежність в її чистому вигляді зустрічається в математиці, фізиці, хімії.

При кореляційній залежності будь - якому значенню однієї змінної величини може відповідати декілька чи навіть безліч різноманітних, тобто варіюючих значень іншої змінної величини [3, стр.178].

Кореляційно - регресійний аналіз включає три етапи:

- математико - економічне моделювання ;
- рішення прийнятої моделі шляхом знаходження параметрів кореляційного рівняння (кореляційне рівняння, за первинною пропозицією англійського статистика - математика Ф. Гальтона, називають також рівнянням регресії);

➤ оцінка і аналіз одержаних результатів.

Статистичне дослідження кореляційної залежності включає завдання визначення форми зв'язку і знаходження кількісної характеристики цієї форми. Процес встановлення форми зв'язку і вибору математичного рівняння, яке могло б найбільш повно відображати характер взаємозв'язку між ознаками досліджуваного явища, має вирішальне значення в кореляційному аналізі.

Одним із завдань нашого статистичного аналізу рівня зайнятості та безробіття є факторний аналіз, який допоміг виявити чинники, що впливають на зайнятість та безробіття найбільше.

При аналізі рівня регіонального безробіття слід пам'ятати, що чим ближче регіони розташовані один до одного, тим активніше вони впливають один на одного. Просторовий економетричний підхід дозволяє враховувати просторову кореляцію між об'єктами і їх взаємний вплив один на одного. Наприклад, наявність позитивного просторового ефекту означає, що збільшення або зниження рівня безробіття в одному регіоні спричинить за собою відповідно збільшення або зниження рівня безробіття в сусідніх регіонах. Ігнорування просторової структури при аналізі об'єктів з постійним місцем розташування тягне за собою певні методологічні проблеми. Наприклад, якщо в моделі не враховувати показники сусідніх об'єктів, то оцінки, отримані методом найменших квадратів або методом максимальної правдоподібності, будуть зміщеними і неспроможними [4, с.118].

Для моделювання імовірнісних зв'язків між ознаками необхідно мати достатньо великий обсяг N -спостережень статистичної сукупності. Нами були взяті 24 області України за 2019-2021 роки. Такий підхід забезпечив наявність $N=72$ спостережень, що розглядались як незалежні, але змусив врахувати фактор часу у наступних моделях [4, с.46-54].

Для побудови моделі результативною ознакою було обрано рівень безробіття (%), а факторами:

- x_1 – рівень інфляції, %;
- x_2 – середньомісячна заробітна плата, грн.;
- x_3 – ВРП на душу населення, грн.;
- t – фактор часу.

За допомогою статистичного пакету Excel було проведено кореляційно-регресійний аналіз методом примусового включення в модель усіх показників та покрокового виключення найменш значущих за показником t – критерію.

В результаті покрокового відсіву незначущих змінних було виявлено три взаємозалежних фактори, які найбільше впливають на результативний показник. До них відносяться: рівень інфляції (x_1), середньомісячна заробітна плата (x_2) і валовий регіональний продукт на душу населення (x_3). Слід звернути увагу на те, що знаки коефіцієнтів регресії повністю відповідають економічній сутності напрямів впливу

вибраних факторів на результативний показник.

Отримане наступне рівняння регресії, статистичні параметри якого наведено в таблиці 4:

$$y = -1,217 - 0,315x_1 - 0,186x_2 - 0,205x_3$$

Статистичний аналіз побудованої кореляційно – регресійної моделі здійснювався за допомогою показників:

- точності;
- тісноти кореляційного зв'язку;
- надійності;
- адекватності.

Основним чинником, який впливає на рівень безробіття, є інфляція. Згідно з рівнянням, при зростанні інфляції на 1 в.п. рівень безробіття зменшується на 0,315 в.п. Згідно з отриманою моделлю, підвищення заробітної плати працівників на 1 грн. призведе до зменшення рівня безробіття в середньому на 0,186 в.п.

Таблиця 4

Показники аналізу рівня безробіття по регіонах України
за 2019-2021 роки

Показники	Коефіцієнт парної кореляції	Коефіцієнт регресії	Стандартна похибка коефіцієнта регресії	t - критерій
Рівень безробіття, %	1,000	-1,816	54,203	-5,389
Рівень інфляції, %	-0,786	-0,315	0,012	-6,705
Середньомісячна заробітна плата, грн.:	-0,665	-0,186	0,434	-3,400
ВРП на душу населення, грн.	-0,824	-0,205	0,016	-5,125

Джерело: складено автором за власними розрахунками

Між ВРП та безробіттям також існує взаємозв'язок, що називається законом Оукена. Відповідно до нього щорічний приріст реального ВВП приблизно на 2,7% утримує кількість безробітних на постійному рівні. Кожні додаткові два відсотки приросту реального ВВП зменшують кількість безробітних на один відсоток. Відповідно, кожне додаткове скорочення темпів приросту ВВП на два відсоткових пункти спричинює зростання норми безробіття на один відсоток [5, с.132].

Відповідно до отриманого рівняння, збільшення ВРП на 1 грн. приведе до зменшення рівня безробіття на 0,205 в.п.

Отже, за допомогою коефіцієнтів моделі можливо визначити фактори, що мають найбільший середній абсолютний вплив на величину показника, який досліджується. У нашому випадку це економічний фактор, а саме рівень інфляції.

Коефіцієнт детермінації рівняння $R^2 = 0,769$, тобто 76,9% зміни рівня безробіття в регіонах України у 2019-2021 рр. обумовлено дією факторів x_1, x_2, x_3 .

Міру тісноти зв'язку між результативною ознакою і факторами, що увійшли до рівняння регресії, характеризує коефіцієнт множинної кореляції R , який дорівнює 0,877, що свідчить про адекватність отриманої регресійної моделі та достатньо тісний зв'язок між рівнем безробіття в областях України та змінними рівняння.

За допомогою F – критерію Фішера здійснювалась оцінка адекватності регресійної моделі. Оскільки величина $F_{\text{розрах.}} = 54,712$ перевищує табличне значення при $\alpha = 0,05$ ($k_1 = 4$; $k_2 = 72$) $F_{\text{крит.}} = 2,50$, то з ймовірністю 95% можна стверджувати, що отримана модель є статистично значущою та надійною.

Розраховані коефіцієнти парної кореляції свідчать, між рівнем безробіття та обраними факторами існує обернений зв'язок. Варто зазначити, що найвищий зв'язок у даній моделі має рівень інфляції, а на другому місці - ВРП на душу населення.

Значущість коефіцієнтів регресії перевірялась в ході покрокового аналізу методом відсіву змінних на основі t – критерію Стюдента. На другому кроці було отримано рівняння регресії, коефіцієнти якого є статистично значущими, надійними, суттєвими. Так, як для побудованого рівняння множинної регресії за таблицею розподілу Стюдента $t_{\text{крит.}} = 2,01$. Оскільки обчислені значення t – критерію, які представлені у табл.4 більші за критичне значення, то усі коефіцієнти є значимими та надійними.

При аналізі та економічній інтерпретації рівнянь множинної регресії поряд з коефіцієнтами регресії з метою виявлення порівняльної сили впливу окремих факторів використовують і інші характеристики: часткові коефіцієнти еластичності і β - коефіцієнти.

Аналіз часткових коефіцієнтів еластичності показує, що за відносним приростом найбільший вплив на результативну ознаку (рівень безробіття) має фактор – рівень інфляції, зі збільшенням якого на 1% рівень безробіття зменшується на 2,21%, а при збільшенні ВРП на душу населення на 1% безробіття зменшується на 0,78%. Також, зростання середньомісячної заробітної плати на 1% рівень безробіття знижується на 1,03%

Аналіз β – коефіцієнтів показує, що зміна x_1 лише на одне середньоквадратичне відхилення призводить до зміни рівня безробіття в середньому на 1,34 своїх середньоквадратичних відхилень (при незмінних факторах x_2, x_3, x_4), зміна x_2 на одне середньоквадратичне відхилення призводить до зміни рівня безробіття в середньому на 0,986 своїх середньоквадратичних відхилень. Слід відмітити, що при незмінних x_1, x_2, x_3 зміна x_4 на одне середньоквадратичне відхилення призводить до зміни рівня безробіття в середньому на 0,082 своїх середньоквадратичних відхилень.

Необхідно відмітити, що будь-яка міра спрямована на скорочення рівня безробіття в одному регіоні, буде впливати і на інші регіони, причому чим ближче розташований регіон, тим більше він схильний до впливу. Тому для вирішення проблем безробіття слід підходити комплексно, а саме стимулювати кооперацію регіонів, здійснювати заходи регулятивної політики, впливаючи на групи регіонів і враховуючи вплив заходів, що застосовуються у конкретних регіонах, на інші ринки праці.

Соціально-економічний розвиток України насамперед залежить від рівня конкурентоспроможності національного ринку праці, який характеризується сукупністю корисних рис працівників, що дають змогу задовольняти потреби роботодавців і власників робочої сили, а також створювати конкурентоспроможну продукцію. Саме тому однією з найважливіших соціальних проблем є теоретико-методологічне обґрунтування основних напрямів забезпечення конкурентоспроможності робочої сили та розробка практичних рекомендацій щодо їх реалізації на всіх рівнях господарювання [6, с.4].

До основних напрямків політики відносно ринку праці, яка враховує сучасні виклики, слід, на наш погляд віднести наступні:

— забезпечення можливостей залучення до ринку праці якомога ширших верств населення;

— завчасне виявлення потреб, надання рекомендацій і навчання в рамках персональних планів дій, надання необхідних соціальних послуг залучення до ринку праці тих, хто перебуває за його межами;

— створення механізмів працевлаштування молоді, покращення можливостей поєднання трудового та особистого життя, розвиток сучасних систем соціального захисту з метою підтримки трудової участі населення й збереження робочих місць;

— забезпечення гнучкості в поєднанні з гарантіями зайнятості;

— перегляд змісту трудових угод і організації робочого часу та вирішення проблем неформальної зайнятості, підтримка перехідних періодів між різними статусами зайнятості;

— розширення та збільшення інвестицій в освіту і навчання, а саме спрощення та диверсифікація доступу до освіти і навчання, розробка відкритих для всіх та ефективних стратегій навчання протягом всього життя.

До складу політики на ринку праці мають бути включені заходи, направлені на інфраструктурну підтримку ринку праці. Саме застосування інновацій в управлінні та функціонуванні інфраструктурної підтримки ринку праці є запорукою гармонійного розвитку ринку праці країни в цілому та окремих регіонів зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Калинина В.Н., Панкин В.Ф. Математическая статистика. – М.: Высш. шк., 2001. – 336 с.
3. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку : монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін. – К. : КНЕУ, 2010. – 348 с.
4. Янковой О.Г. Моделирование парных связей в экономике / О.Г.Янковой. – Одеса: Оптимум, 2001. – 198 с.
5. Макроекономіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За загальною редакцією доктора екон. наук, професора Зверякова М. І. – Одеса: Пальміра, 2016. – 267 с.
6. Богиня Д. Трансформаційні процеси в системі формування національного ринку праці: інституційний аспект //Україна: аспекти праці. - 2005. - № 1. - С. 3-9.
7. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: Монографія // За заг. ред. к.е.н., професора А.З. Підгорного – Одеса : ФОРМ Гуляєва В.М., 2016. – 218 с.
8. Статистичне дослідження соціально – економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОРМ Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.
9. Демографічний щорічник «Населення України за 2021 рік». Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_nasel%20_2021.pdf
10. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.idss.org.ua.

АНАЛІЗ СТАНУ І РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 2014 – 2021 РОКАХ

Осадчук Я. В.¹, Самотосенкова Ю. О.²

1 – студент, кафедра статистики та ММЕ,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Осадчук Я. В., Самотосенкова Ю. О. Аналіз стану і розвитку системи вищої освіти в Україні у 2014-2021 роках. У статті розглянуто актуальні питання дослідження сфери вищої освіти, наведено міжнародні порівняння ефективності національних систем вищої освіти за методологією Інституту статистики ЮНЕСКО, проаналізовано динаміку і структуру кількості закладів вищої освіти та контингенту студентів в Україні та окремих регіонах, Зроблено прогноз кількості студентів закладів вищої освіти на період до 2025 року.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, контингент студентів, динаміка, структура.

Osadchuk Y. V., Samotoenkova O.V. International comparisons of the level of education of the population in 2014-2021. The article examines current research issues in the field of higher education, provides international comparisons of the efficiency of national higher education systems according to the methodology of the UNESCO Institute of Statistics, analyzes the dynamics and structure of the number of higher education institutions and the contingent of students in Ukraine and certain regions, makes a forecast of the number of students in higher education institutions for the period until 2025.

Keywords: higher education, institutions of higher education, contingent of students, dynamics, structure.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Осадчук, Я. В. Аналіз стану і розвитку системи вищої освіти в Україні у 2014 – 2021 роках [Текст] / Я. В. Осадчук, Ю. О. Самотосенкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 52 – 60.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За новітніми установами трансформаційної перебудови економіки України до європейських стандартів одним із ключових завдань для держави є перехід механізмів регулювання секторів економіки до вимог європейської спільноти, зокрема, їхньої нормативно-правової бази. Однією з таких стратегічно важливих сфер, в умовах глобалізаційних перетворень, є сфера освіти. В наслідок цього, нині актуальними є питання підвищення її

конкурентоспроможності в межах національного виміру, а також розбудови перспектив виходу за його межі, в напрямку зближення з європейським простором.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Поглиблюючись у проблему модернізації вищої освіти багато науковців досліджували і досі працюють над цією проблемою, такі як В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко, В. І. Шевченко, В. С. Пазенок, О. С. Анісімов, В. П. Бех, В. С. Лутай, В. Ф. Паламарчук, В. Г. Скотний, О. В. Чалий, С. Ф. Клепко, М. Д. Култаєва, І. М. Предборська, А. М. Лой та інші.

Метою статті є дослідження систем вищої освіти, контингенту студентів та аналіз динаміки і структури відповідних об'єктів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вищий навчальний заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України, Постановами Верховної Ради України, Указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міністерства освіти і науки України, галузевих міністерств і відомств.

У даний час в Україні функціонують такі типи вищих навчальних закладів [1]:

1. Університет (класичний університет) – багатопрофільний вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність серед населення, має розвинуту інфраструктуру наукових та науково-виробничих установ і підприємств, високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення такої діяльності. Наразі в Україні діють як класичні, так і технічні, економічні, медичні, аграрні, педагогічні та інші університети, які здійснюють багатопрофільну підготовку висококваліфікованих фахівців з вищою освітою у відповідній галузі.

2. Академія – вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

3. Інститут – вищий заклад освіти, який функціонує самостійно або є структурним підрозділом університету, академії, інститут здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у певній галузі науки, виробництва, освіти, мистецтва і культури, проводить на належному рівні наукову та науково-виробничу діяльність, має високий кадровий і матеріально-технічний

потенціал.

4. Консерваторія (музична академія) – вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у галузі мистецтва і культури - музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін. Консерваторія проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Навчання в консерваторії повинно забезпечувати всебічну теоретичну і практичну підготовку музикантів до професійної виконавської і педагогічної діяльності.

5. Коледж – самостійний вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами бакалавра або молодшого спеціаліста з одного (кількох) споріднених напрямів підготовки або спеціальностей, має необхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу.

6. Технікум (училище) – вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами молодшого спеціаліста, має необхідний кадровий потенціал та матеріально-технічну базу [3].

Сьогодні високорозвинені держави світу переконливо демонструють, наскільки важливою є система вищої освіти для здійснення структурних перетворень та інноваційного розвитку. Вища освіта як феномен соціокультурної реальності має величезні потенційні можливості щодо збереження та нагромадження знань, духовних цінностей і надбавь національної культури, вона відіграє провідну роль в ідентифікації суспільства та є рушійною силою економічного розвитку будь-якої держави.

В умовах побудови знанневої економіки інтелектуальний потенціал визначається рівнем розвитку освітньої і наукової сфер, станом культурної та духовної спадщини, адже в його основі закладена природна здатність акумулювати все нові знання, генерувати нові ідеї, що стають основним джерелом економічного зростання. Вища освіта, що є базовим елементом інтелектуального потенціалу, відповідає за стан освіченості суспільства, його здатність до розвитку та самовдосконалення [2, стр. 134].

Проаналізуємо стан і розвиток вищої освіти в Україні за період з 2014 року до 2021 року. По-перше, розглянемо динаміку кількості закладів вищої освіти (таблиця 1)

За даними таблиці 1 можна відмітити, що за період з 2014/15 навчального року до 2020/21 навчального року кількість закладів вищої освіти постійно змінювалась. Найбільше скорочення кількості коледжів, технікумів та училищ відбулося у 2021/22 навчальному році порівняно з попереднім 2018/19 навчальним роком, а саме на 70 одиниці або на 25%.

Таблиця 1

Показники кількості закладів вищої освіти (на початок навчального року)

Навчальні роки	Кількість ЗВО Коледжі, технікуми, училища, од.	Кількість ЗВО Університети, академії, інститути, од	Ланцюгові показники динаміки					
			Кількості коледжів, технікумів, училищ			Кількість університетів, академії, інститутів		
			Δ, од.	Тр, %	Тпр, %	Δ, тис. осіб	Тр, %	Тпр, %
2014/15	387	277
2015/16	371	288	-16	95,9	-4,1	+11	104,0	+4,0
2016/17	370	287	-1	99,7	-0,3	-1	99,7	-0,3
2017/18	372	289	+2	100,5	+0,5	+2	100,7	+0,7
2018/19	370	282	-2	99,5	-0,5	-7	97,6	-2,4
2019/20	338	281	-32	91,4	-8,6	-1	99,6	-0,4
2020/21	278	237	-60	82,2	-17,8	-44	84,3	-15,7
2021/22	208	178	-70	74,8	-25,2	-59	75,1	-24,9

Розраховано автором. Джерело [5]

А кількість університетів, академії та інститутів найбільше зменшилася також на початок 2021/22 навчального року у порівнянні з попереднім навчальним роком, а саме на 59 одиниць або на 25%

За весь період, у 2020/21 навчальному році порівняно з 2014/15 навчальним роком, кількість коледжів, технікумів, училищ зменшилась на 179 одиниць (208 – 387) або на 46,3% ($208 / 387 = 0,537$). Кількість університетів, академії, інститутів за весь аналізований також зменшилася – на 99 одиниць (178 – 277) або на 35,72% ($178 / 277 = 0,643$) (табл. 1).

Динаміка кількості закладів вищої освіти представлена на рис. 1 і 2.

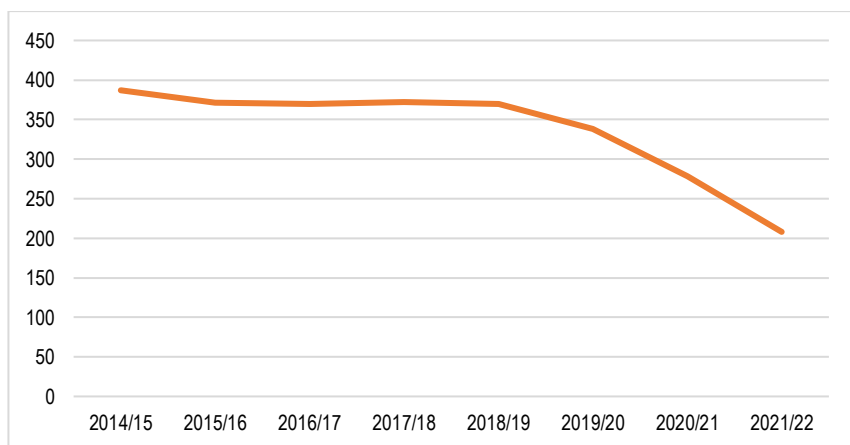

Рис. 1. Динаміка кількості коледжів, технікумів, училищ

Розроблено автором. Джерело [5]

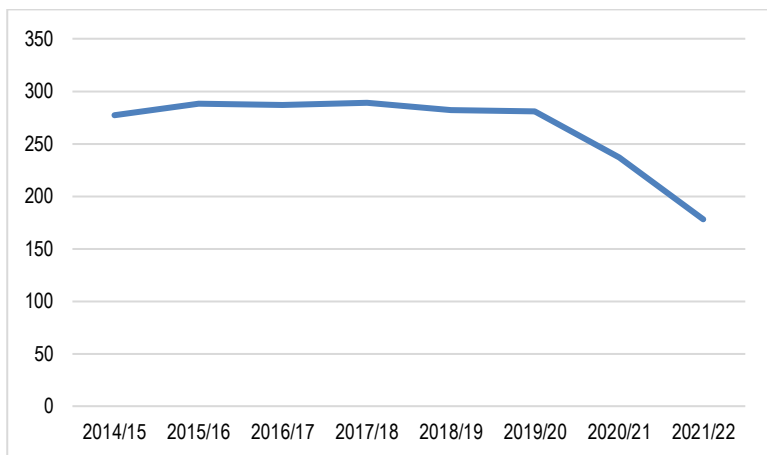

Рис. 2. Динаміка кількості університетів, академій, інститутів
Розроблено автором. Джерело [5]

За формами власності заклади вищої освіти поділяються на державні та комунальні, а також приватні та корпоративні.

Проаналізуємо структуру і динаміку кількості закладів вищої освіти за формами власності. Результати розрахунку показників структури наведено в таблиці 2.

Таблиця 2
Показники структури кількості закладів вищої освіти за формами власності

Навчальні роки	Кількість ЗВО, одиниць	У тому числі за формами власності		Структура ЗВО за формами власності, %	
		державної і комунальної	приватної і корпоративної	державної і комунальної	приватної і корпоративної
2014/15	664	520	144	78,3	21,7
2015/16	659	525	134	79,7	20,3
2016/17	657	527	130	80,2	19,8
2017/18	661	533	128	80,6	19,4
2018/19	652	529	123	81,1	18,9
2019/20	619	504	115	81,4	18,6
2020/21	515	332	183	64,5	35,5
2021/22	386	242	144	62,7	37,3

Розраховано автором. Джерело [5]

По даних таблиці 2 бачимо, що у загальній кількості закладів вищої освіти переважають заклади державної і комунальної власності. Причому з кожним роком їх частка у загальній кількості закладів зростає, проте вже після 2019/2020 ситуація змінюється. В 2014/2015 навчальному році

заклади державної і комунальної власності склали 78,7% загальної кількості закладів вищої освіти, тоді як в 2021\2021 навчальному році вже 62,7%. А ось частка закладів вищої освіти приватної і корпоративної власності збільшується – з 21,7% у 2014/15 навчальному році до 37,3% у 2021/22 навчальному році.

Структура кількості закладів вищої освіти за формами власності за 2021/2022 навчальний рік графічно зображена на рис. 2.

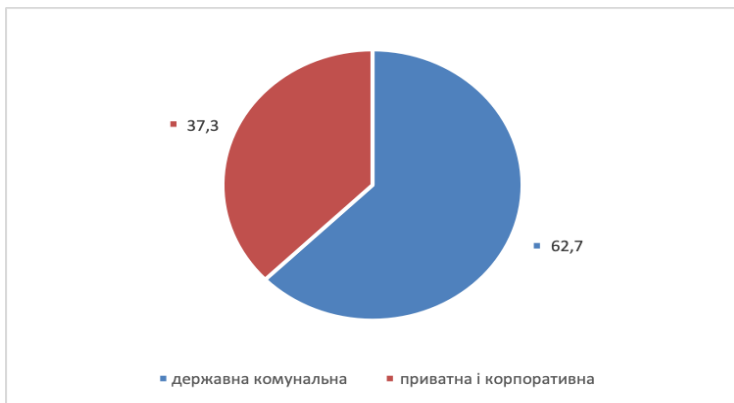

Рис. 3. Структура закладів вищої освіти за формами власності, %
Розроблено автором. Джерело [5]

В таблиці 4 наведено показники динаміки кількості закладів вищої освіти різних форм власності.

Таблиця 4

Показники динаміки кількості закладів вищої освіти за формами власності

Навчальні роки	Кількість ЗВО за формами власності, од		Показники динаміки ЗВО			
			державної і комунальної власності		приватної і корпоративної власності	
	державної і комунальної	приватної і корпоративної	Δ, одиниць	Тр, %	Δ, одиниць	Тр, %
2014/15	520	144
2015/16	525	134	5	101,0	-10	93,0
2016/17	527	130	2	100,3	-4	97,0
2017/18	533	128	6	101,1	-2	98,5
2018/19	529	123	-4	99,2	-5	96,1
2019/20	504	115	-25	95,3	-8	93,5
2020/21	332	183	-172	65,9	68	159,1
2021/22	242	144	-90	72,9	-39	78,7

Розраховано автором. Джерело [5]

Показники динаміки, наведені в таблиці 4, показують, що кількість

закладів вищої освіти державної і комунальної форм власності з 2014/2015 навчального року до 2017/2018 навчального року зростала, а з 2018/2019 навчального року почала скорочуватись. Та вже у 2020/2021 навчальному році порівняно з 2018/2019 навчальним роком кількість закладів вищої освіти державної і комунальної форм власності зменшилась на 172 одиниці або на 34,1%, а 2021/2022 – на 90 одиниць або на 27,1%.

Кількість закладів вищої освіти приватної і корпоративної форм власності щорічно зменшувалась, але у 2020/2021 різко зросла на 68 одиниць або на 59,1%. Та за останній 2021/2022 навчальний рік знов зменшилась на 39 закладів або на 21,3%.

Динаміка кількості закладів вищої освіти за формами власності представлена на рис. 5 і 6

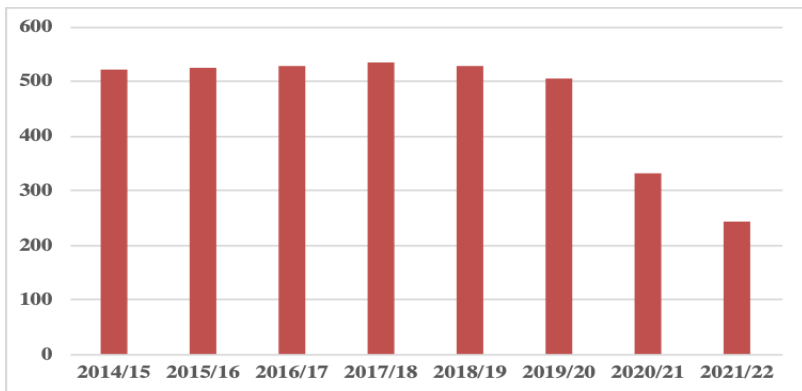

Рис. 5. Динаміка кількості ЗВО державної і комунальної власності
Розроблено автором. Джерело [5]

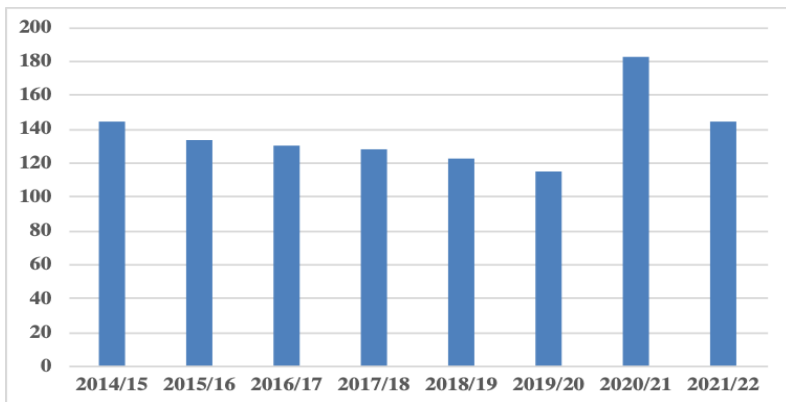

Рис. 6. Динаміка кількості ЗВО приватної і корпоративної власності
Розроблено автором. Джерело [4]

Проаналізуємо динаміку кількості осіб, прийнятих до закладів вищої освіти за період 2014 – 2021 роки (таблиця 5).

Таблиця 5

Показники динаміки кількості осіб, що навчаються в закладах вищої освіти України

Навчальний рік	Кількість осіб, тис.	Абсолютний приріст, тис. Δ		Темп зростання, Тр, %		Темп приросту, Тпр, %		Абсолютне значення 1% приросту, А, тис.
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	
2014/15	361,1	...	0	...	100,0	...	0	...
2015/16	323,1	-38	-38	89,5	89,5	-10,5	-10,5	3,611
2016/17	313,8	-9,3	-47,3	97,1	87,0	-2,9	-13,0	3,231
2017/18	323,5	9,7	-37,6	103,1	89,6	+3,1	-10,4	3,138
2018/19	310,3	-13,2	-50,8	96,0	86,0	-4,0	-14,0	3,235
2019/20	297,2	-13,1	-63,9	95,8	82,3	-4,2	-17,7	3,103
2020/21	277,5	-19,7	-83,6	93,4	76,8	-6,6	-23,2	2,972
2021/22	239,2	-38,3	-121,9	86,2	66,2	-13,8	-33,8	2,775

Розраховано автором. Джерело [5]

Як ми бачимо з таблиці 5, протягом даного періоду чисельність осіб в закладах вищої освіти постійно змінювалась. Максимальне зменшення кількості осіб відбулось у 2021 навчальному році, у порівнянні з попереднім 2020 навчальним роком – кількість студентів зменшилась на 38 тис. осіб або на 14% і кожний відсоток цього зменшення складав 2,775 тис. осіб. Відзначимо також, що в порівнянні з 2014 навчальним роком, тобто за 7 років, чисельність тих, що навчаються в закладах вищої освіти зменшилась на 122 тис. осіб або на 34%.

Графічно динаміка кількості осіб, що навчаються в закладах вищої освіти в Україні представлена на рис. 7.

Прогнозування кількості студентів закладів вищої освіти в Україні, проведене на основі трендової моделі, показало, що кількість студентів щорічно продовжить зменшуватись.

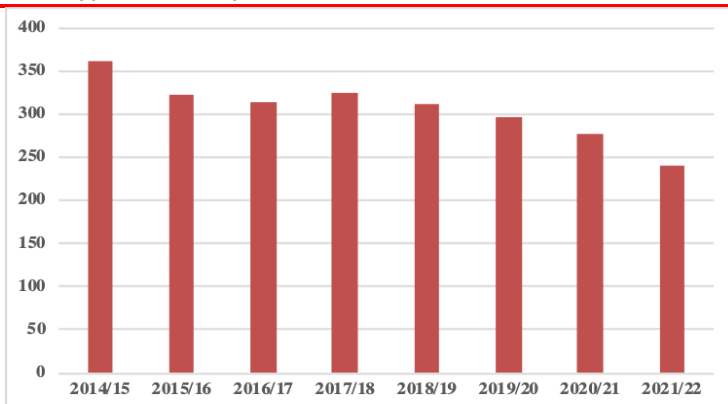

Рис. 7. Динаміка кількості осіб, що навчаються в закладах вищої освіти, тис. осіб

Розроблено автором. Джерело [6]

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017№ 2145-VIII.
2. Кінах А. Стан та перспективи професійного розвитку трудового потенціалу України // Вища школа. – 2005. - № 2. – С. 5-15.
3. Ковальчук В.Ю. Менеджмент і самоорганізаційні процеси в освіті: вітчизняні реалії // «Збірник наукових праць Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – Запоріжжя, ЗДІА. – Випуск 19. – 2004. – 246 с. – С. 116-120
4. Леонтєва Л.Є. Інформаційно-психологічний вплив у системі державної безпеки // Нова парадигма. – 2005. - Вип. 50.- С. 154-160.
5. Царенко І. О. Фактори конкурентоспроможності вищої освіти // аспірант кафедри економіки та менеджменту Кіровоградського національного технічного університету - С. 1.
6. Державна служба статистики України. Вища освіта 2020 [Електронний ресурс]-<http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Підгорний А.З. Соціально – демографічна статистика: Підручник / А.З. Підгорний, О.В. Самоєнкова, Ю.О. Ольвінська, К.В. Вітковська. – О. : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 426 с.
8. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.
9. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: Монографія // За заг. ред. к.е.н., професора А.З. Підгорного – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 218 с.

СТАН РИНКУ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУВАННЯ НА ФОНІ ВОЄННИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Штельмашук М. С.¹, Ольвінська Ю. О.²

1 – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Штельмашук М. С., Ольвінська Ю. О. Стан ринку морського транспортування на фоні воєнних подій в Україні Проаналізовано сучасний стан ринку морського транспортування. Виявлено вплив на сферу транспорту воєнних дій в Україні. Наведено низьку основних проблем у логістичній сфері України.

Ключові слова: ринок, морські перевезення, транспортування.

Shtelmashuk M. S., Olvinskaya J. O. State of the sea transportation market against the background of military events in Ukraine The current state of the sea transportation market is analyzed. The impact of military operations in Ukraine on the transport sector has been revealed. A number of main problems in the logistics sphere of Ukraine are given.

Keywords: market, sea transportation, transportation.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Штельмашук, М. С. Стан ринку морського транспортування на фоні воєнних подій в Україні [Текст] / М. С. Штельмашук, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 61 – 63.

Транспортна концепція України ніколи не була статичною. Ринкові та політичні причини змушували постійно змінювати напрями, номенклатури вантажів, види транспорту та тари. Масові вантажі було вигідно відправляти морським транспортом, до портів їх довозили залізницею чи вантажівками.

Вивезення зерна з України у довоєнний період здійснювався переважно морськими шляхами. Після анексії Криму у 2014 році та до початку війни в Україні діяли 13 морських портів, 7 із яких знаходяться в Одеській області (Білгород-Дністровський, Одеський, Чорноморський, Ренійський, Ізмаїльський, Усть-Дунайський, Південний), 2 – у Миколаївській (Миколаївський та Ольвія), 2 – у Херсонській (Херсонський та Скадовський), 1 у Запорізькій (Бердянський) та 1 у Донецькій області (Маріупольський) [1]. 95% зернових вантажів, що вивозилися морськими шляхами приходились через порти Миколаєва, Південної Одеси та

Чорноморська.

Умови воєнного стану повністю змінили налагоджену систему транспортування. Закриття морських торгових портів заблокувало можливість морських перевезень через Україну. Проте потреби у вантажних перевезеннях нікуди не ділися, у перші два місяця 2022 року було експортовано 10,4 млн. тон зерна.

До війни відсоток вивозу зерна до Європейського союзу залізничним та автомобільним транспортом становив всього 5%, решта відправлялася морським транспортом [1]. Аби оговтатися, ринку знадобився приблизно місяць. Вже наприкінці березня більшість експедиторів «пропрацювали» нові шляхи, ввівши в активне використання найближчих портів Польщі та Румунії. Найбільшим попитом користувався порт в Констанці, що спричинило його високе навантаження та затори на початкових етапах, поки термінал не пристосувався до більшого попиту та пропускної здатності.

Вивозилися контейнери переважно автомобільним та залізничним транспортом, в травні 2022 набули популярності баржеві перевезення в Ізмаїльському порту, що призвело до створення нових робочих місць для тих працівників галузі, що втратили роботу в Одеському, Чорноморському, Південному та інших портах України.

В другому кварталі 2022 року постала нова проблема – дефіцит контейнерного обладнання на території України. Усі порожні контейнери, що зберігалися на складах були швидко використані під експорт, а контейнери з імпортом вантажем заходили в країну рідше (вантажі часто пересипали у тентові машини ще у портах) та мали бути поверненими на склад за межами території України якомога швидше. Контейнерні лінії з метою перестрашування від воєнних дій віддавали контейнери для їх використання на території України під відповідальність вантажовласника, агенту чи експедитора, при цьому беручи так званий «депозит» за контейнерне обладнання (така практика досі актуальна). Депозит дорівнює вартості контейнеру та повертається вантажовласнику після повернення контейнерного обладнання на склад в безпечному районі.

Залізничним транспортом вигідніше перевозити масові вантажі, ніж автомобільним. Саме так в більшості випадках вони довозяться до кордонів з Євросоюзом. Але там існує перепона: різниця у ширині залізничних колій. В Україні вона складає 1520 мм, а в країнах, що мають з нею спільний кордон, – 1435 мм [2]. Виключенням є лише Молдова, але через неї найчастіше проходять лише транзитні маршрути.

Стандартизація колій України до міжнародних Європейських стандартів хоча б за основними напрямками вирішила б цю проблему, проте за умови воєнних дій держава не в стані виділити кошти на такий дорогий та довготривалий процес. Тому користується популярністю логістичний ланцюг, коли залізничною колією вантаж дістається кордону, а далі рухається автомобільним транспортом, чому сприяє гарно розвинена

дорожня інфраструктура країн ЄС. Перевезення автотранспортом там складають майже половину (49%) усіх вантажних перевезень, у той час, коли на залізничний транспорт припадає лише 11% вантажів [3].

На сьогоднішній день в логістичній галузі України існує низка актуальних проблем:

- низька пропускна здатність залізничних станцій на кордоні з Європейськими країнами;
- бюрократичні державні перепони країн Європи щодо імпорту та сертифікації зернових культур;
- обмеженість вантажоперевезень сухопутними шляхами;
- відсутність достатньої кількості європейських вагонів для перевезення зерна;
- обмеження пропускної спроможності європейських логістичних центрів;
- нестача водіїв для міжнародних перевезень автотранспортом.

22 липня у Стамбулі була підписана «зернова угода», що передбачає розблокування роботи трьох українських портів: Одеського, Чорноморського та порту «Південний» для експорту українського продовольства. В наслідок цього з моменту відкриття «зернового коридору» тоннаж поставок української с/г продукції морем перетнув рубіж в 10 млн тон, 430 кораблів вже покинули одеські порти, з яких 279 були завантажені кукурудзою та пшеницею [4]. 21% від загальної кількості експортованого зерна, було направлено в країни, що вкрай потребують споживчу продукцію.

Воєнні дії в Україні значно змінили ланцюги перевезень українських експортерів, а ринок логістики розширив коло своїх міжнародних партнерів. Хоча підписання зернової угоди полегшило напружену ситуацію з експортом в країні, воно не вирішило в повній мірі проблему задоволення попиту та потреб українських виробників та споживачів, тож ринок морських вантажних перевезень в Україні сьогодні продовжує працювати на умовах гнучкості, оперативності рішень, швидкої адаптації та активної міжнародної співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суворий експорт 2022: як під час війни продати українське зерно та запобігти продовольчій катастрофі у світі? URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/969-suvorij-eksport-2022-yak-pid-chas-vijni-prodati-ukrayinske-zerno-ta-zapobigti-prodovolchij-katastrofi-u-sviti> (дата звернення: 21.11.2022).

2. Пащенко Г.С., Шульдінер Ю.В. Перевезення вантажів у контейнерах за умов військового стану та блокування морських портів України. Міжнародна національна транспортна інфраструктура. С. 97 - 98. – URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/11124/1/Pashchenko.pdf> (дата звернення: 21.11.2022).

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНОГЕННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Іванов О. І.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студент, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Іванов О. І., Ольвінська Ю. О. Статистичний аналіз криміногенного стану в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру злочинності в Україні у 2008 – 2021 рр.. Проведено регіональні порівняння рівня злочинності в Україні. Побудована кореляційно-регресійна модель впливу факторів на рівень злочинності в Україні

Ключові слова: правопорушення, злочин, рівень злочинності.

Ivanov O. I., Olvinskaya J. O. Statistical analysis of the criminogenic state in Ukraine. The dynamics and structure of crime in Ukraine in 2008-2021 were analyzed. Regional comparisons of the level of crime in Ukraine were made. A correlation-regression model of the influence of factors on the level of crime in Ukraine was built

Keywords: offense, crime, level of crime.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Іванов, О. І. Статистичний аналіз криміногенного стану в Україні [Текст] / О. І. Іванов, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 64 – 70.

Складна соціально-економічна ситуація, фінансова та політична криза, зниження рівня життя та добробуту населення спричинили глибокі зміни у соціальному середовищі України. Наслідками таких змін є зростання девіантної поведінки, втрата високих ідеалів, неоптимістичне сприйняття життя, відчуження від суспільства, зростання рівня правопорушень та злочинності.

Періоди деякої стабілізації рівня правопорушень та злочинності або незначного їх зниження, як правило, змінюються зростанням їх рівня та погіршенням структури. За істотних розбіжностей у рівнях правопорушень в різних країнах визначальною тенденцією в світі, що зберігається впродовж тривалого часу, є їх абсолютне та відносне зростання. Саме тому проблема боротьби з правопорушеннями є однією з найактуальніших не тільки для України, але й для більшості країн світу.

Проведений аналіз свідчить, що в Україні останнім часом спостерігається тенденція до скорочення кількості виявлених злочинів.

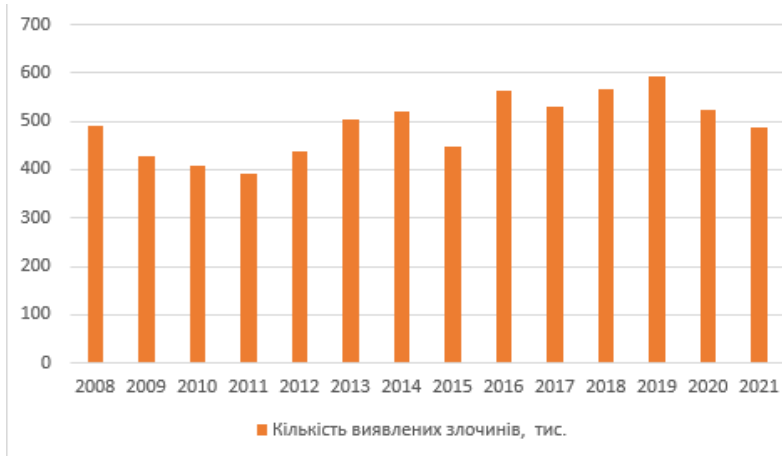

Рис. 1. Динаміка виявлених злочинів в Україні у 2008 – 2021 роках

Розроблено автором. Джерело [1]

Так, за період 2009-2021 роки кількість виявлених злочинів зменшилась на 4,5 тис. злочинів або на 1%. А у 2021 році порівняно з 2020 роком кількість виявлених злочинів скоротила на 37 тис. або на 7,0%. Найбільша кількість злочинів в Україні спостерігалась у 2019 році (592,6 тис.), а найменша – у 2011 році (390,2 тис.).

Рис. 2. Динаміка засуджених за вироками судів в Україні у 2008 – 2021 роках

Розроблено автором. Джерело [1]

Також за аналізований період скоротилась кількість засуджених. У 2021 році порівняно з 2020 роком кількість засуджених скоротилась на 3 тис. або на 4,0%, а порівняно з 2008 роком – більш ніж на 100 тис. або на 58%. Найвища кількість засуджених за вироками судів в Україні за аналізований період спостерігалась у 2008 році – 176,9 тис., а найнижча у 2021 році – 73,7 тис.

Слід також відмітити, що в цілому за аналізований період кількість засуджених скорочується значно прискореними темпами ніж кількість виявлених злочинів. Швидкість скорочення кількості засуджених за період 2008-2021 роки перевищувала швидкість скорочення кількості виявлених злочинів у 61 раз.

Одним з показників, що свідчить про інтенсивність розвитку злочинності в країні є коефіцієнт злочинності. Якщо проаналізувати динаміку рівня злочинності в Україні можна зробити висновок, що за період 2008-2021 роки кількість скоєних злочинів у розрахунку на 100 тис. населення збільшилось на 10,5%, але у 2021 році порівняно з 2020 роком скоротилось на 6,5%. Максимальний рівень злочинності в Україні спостерігався у 2019 році, а мінімальний – у 2011 році.

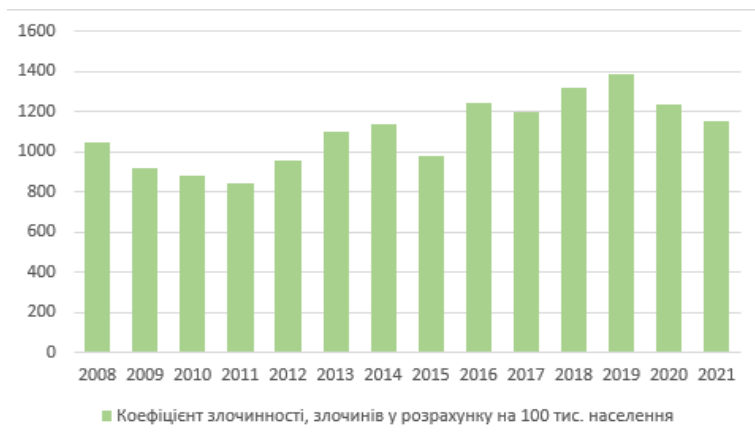

Рис. 3. Динаміка рівня злочинності в Україні у 2008 – 2021 роках
Розроблено автором. Джерело [1]

При аналізі правопорушень та злочинності слід враховувати не тільки кількість скоєних злочинів, але й їх тяжкість та небезпечність для суспільства. Тому на наступному етапі аналізу було проаналізувати структуру правопорушень.

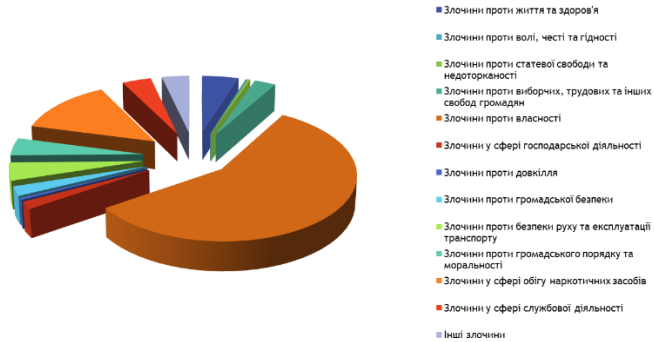

Рис.4. Структура виявлених злочинів в Україні у 2008 році
 Розроблено автором. Джерело [1]

Так, найбільшу питому вагу у сукупності скоєних злочинів у 2008 році займають злочини проти власності, 57,3%, на другому місці злочини у сфері обігу наркотичних засобів – 13,4%, на третьому місці злочини проти життя та здоров'я – 4,9%. Найменшу питому вагу займають злочини проти довкілля та злочини проти волі, честі та гідності, 0,4% та 0,1% відповідно.

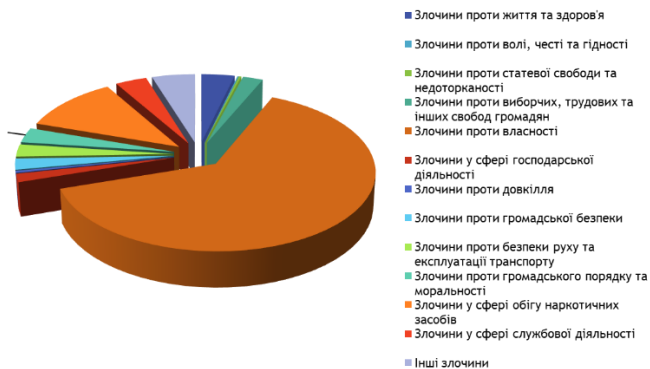

Рис.5. Структура виявлених злочинів в Україні у 2021 році
 Розроблено автором. Джерело [1]

Структура виявлених злочинів у 2021 році не має значних структурних зрушень. Слід відмітити деяке збільшення скоєних злочинів проти власності до 63% та скорочення питомої ваги злочинів у сфері обігу наркотичних засобів до 11%. Але в цілому структура залишилась не змінною.

Структура виявлених злочинів у 2021 році не має значних структурних зрушень. Слід відмітити деяке збільшення скоєних злочинів проти власності до 63% та скорочення питомої ваги злочинів у сфері обігу наркотичних засобів до 11%. Але в цілому структура залишилась не змінною.

Проведений аналіз показав, що географія скоєння правопорушень в Україні є неоднорідною і це зумовлено низкою факторів, властивих окремим регіонам. Саме тому при дослідженні рівня правопорушень та злочинності потрібно враховувати ці особливості та досліджувати дане явище як в цілому по країні, так і у регіональному розрізі.

Тому далі було проведено групування регіонів за рівнем виявлених злочинів. Було виділено 6 груп з рівними інтервалами. Для забезпечення однорідності аналізованої сукупності, нами були вилучені м. Київ та Сімферополь, а також АР Крим.

Рис. 6. Картограма розподілу областей України за кількістю виявлених злочинів у 2008 році

Розроблено автором. Джерело [1]

Так, у 2008 році найбільша кількість областей – 62,5% – входять до групи з найменшою кількістю виявлених злочинів, а до групи з найбільшою кількістю виявлених злочинів входить тільки Донецька область.

На другому місці за кількістю злочинів знаходиться Дніпропетровська область, далі – Луганська, Харківська та Запорізька. Одеська область займає за кількістю злочинів – 6 місце. Найменша кількість виявлених злочинів у 2008 році спостерігалась в Чернівецькій та Тернопільській областях.

У 2021 році розподіл областей дещо змінився. Найбільша кількість областей – майже 42% – входять до групи з найменшою кількістю виявлених злочинів, а до групи з найбільшою кількістю виявлених злочинів входить тільки Дніпропетровська область.

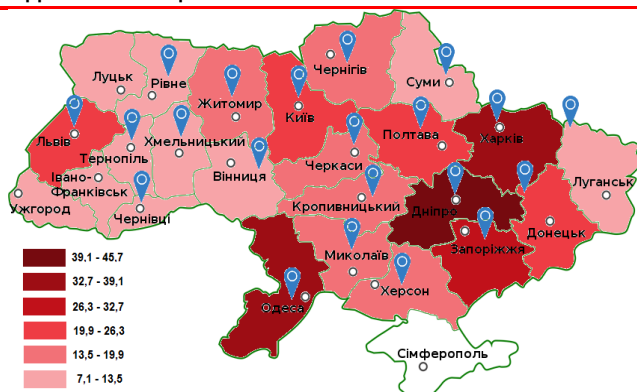

Рис. 7. Картограма розподілу областей України за кількістю виявлених злочинів у 2021 році

Розроблено автором. Джерело [1]

У п'ятірку областей з найвищою кількістю злочинів окрім Дніпропетровської області входять ще Харківська, Одеська (у 2021 році вона займає 3 місце по кількості злочинів), Запорізька та Львівська області.

Найменша кількість злочинів Тернопільській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях.

Слід відмітити, що у 2021 році значно скоротилась кількість виявлених злочинів у Донецькій та Луганській областях. Але це пов'язано з нестачою інформації в даних областях.

Для визначення взаємозв'язків між рівнем злочинності в країні та чинниками, які на нього безпосередньо впливають, за допомогою кореляційно-регресійного аналізу у роботі була побудована багатофакторна регресійна модель. В ролі результативної ознаки (Y) виступає – рівень злочинності, тобто кількість скоєних злочинів у розрахунку на 10 тис. населення. Серед всіх можливих чинників, які впливають на рівень злочинності для побудови регресійної моделі було обрано наступні: індекс споживчих цін, рівень безробіття, валовий регіональний продукт на душу населення, середня заробітна плата. При побудові регресійної моделі були використанні регіональні данні за 2021 рік. Так у ході побудови моделі було виявлено, що середня заробітна плата – не впливає на результативний показник. Тому він не враховувався в подальшому аналізі.

Отримана кореляційно-регресійна модель рівня злочинності характеризується середнім рівнем коефіцієнта детермінації, який вказує на те, що більш 63% варіації кількості скоєних злочинів визначається зміною факторів, внесених у модель.

В цілому кореляційно-регресійна модель достатньо надійна, що підтверджує значимість F - критерію Фішера. Надійність окремих коефіцієнтів рівняння регресії перевірялась за допомогою t – критерію

Стьюдента та підтверджується значимістю коефіцієнтів.

В результаті була отримана така кореляційно-регресійна модель рівня злочинності в Україні

$$\hat{Y} = - 214 + 1,3 X_1 - 1 X_2 + 1,9 X_3 ,$$

де: X_1 – індекс споживчих цін, %; X_2 – ВРП на душу населення, грн.
 X_3 – рівень безробіття, %.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз показав, що найбільший вплив на рівень злочинності оказує рівень інфляції та рівень безробіття. Нажаль, зараз під час війни, побудована модель може бути не дуже точною, тому що загальна тенденція кількості скоєних злочинів скоріш за все зміниться під впливом значної кількості факторів. Але оцінити це ми зможемо лише згодом.

Світова практика свідчить, що стабільність будь-якого суспільного устрою значною мірою залежить від стану правопорядку в країні. Тому одним з головних завдань держави є забезпечення правопорядку та законності, захист прав та свобод громадян, охорона прав та законних інтересів державних й недержавних організацій та інший соціальний контроль за правопорушеннями.

Таким чином, будь-які значні спроби вирішити проблему росту рівня злочинності в країні залежать від масштабних змін в економіці, політиці і суспільстві. Злочинність стає суттєвим фактором посилення соціальної напруги і дестабілізації суспільних відносин, перешкоджає оздоровленню економіки, впорядкуванню споживчого ринку, законодавчого регулювання процесів, що охоплюють ці сфери, сприяє деформації нових форм економічних відносин.

Проте усунути всі причини правопорушень неможливо, оскільки нереально ліквідувати всі суперечності, які існують у суспільстві. Тому завдання держави - звести ці причини до найнижчого рівня, що дасть суспільству можливість ефективно здійснювати контроль та впливати, насамперед, на злочинність. потрібно докорінно змінити і по-новому подивитися на систему заходів, направлених на правову освіченість наших громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України.- URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.11.2022)
2. Підгорний А.З. Соціально – демографічна статистика: Підручник / А.З. Підгорний, О.В. Самотоєнкова, Ю.О. Ольвінська, К.В. Вітковська. – О. : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 426 с.
3. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ УСЕРЕДЕНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Данилишина Д. О.¹, Милашко О. Г.²

1 – студентка, кафедра статистики та ММЕ,
2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Данилишина Д. О., Милашко О. Г. Дослідження туристичних потоків усередині Європейського союзу. Проаналізовано стан та розвиток туризму країн Європейської співдружності, перш за все, досліджено внутрішньорегіональні туристичні потоки в Європі. Встановлено, що громадяни Європейського союзу віддають перевагу внутрішньому туризму всередині ЄС; серед транспортних послуг перевага віддається авіатранспорту; в якості основного засобу колективного розміщення громадяни європейського союзу обирають саме готелі.

Ключові слова: туристичні потоки, Європейський союз, тривалість перебування, колективні засоби розміщування.

Danylyshyna D., Mylashko O. Study of tourist flows within the European Union. The state and development of tourism in the countries of the European Commonwealth were analyzed, first of all, intra-regional tourist flows in Europe were investigated. It has been established that citizens of the European Union prefer domestic tourism within the EU; air transport is preferred among transport services; citizens of the European Union choose hotels as the main means of collective accommodation.

Keywords: tourist flows, European Union, length of stay, collective means of accommodation.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Данилишина, Д. О. Дослідження туристичних потоків усередині Європейського союзу [Текст] / Д. О. Данилишина, О. Г. Милашко // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 71 – 75.

Постановка проблеми. За останні десятиріччя, феном туризму набув чималого значення маючи вагомий вплив на соціальну, освітню, політичну та зокрема економічну сфери діяльності. Аналізуючи внутрішньорегіональні туристичні потоки в Європі стає зрозумілою картина, насамперед, стосовно транспортного зв'язку, готельного бізнесу, будівництва та потенціалу окремих територій на європейському туристичному ринку, тим самим вказуючи на актуальні характеристики

ринку та відкриваючи нові цікаві перспективи для майбутніх досліджень регіонального туризму.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вивченню питання туристичних потоків було присвячено чимало праць як вітчизняних, так і сучасних закордонних вчених зокрема Воронкова Л.П., Зорін І.В., Єфремова М.В., Каверина Т.П., Квартальнов В.А., Котлер Ф., Кифяк В. Ф., Вільямса А., Гельднера Ч., Джафарі Дж., Руджері Дж., Енджейчик І. ат інш.

Метою статті є детальний аналіз туристичних потоків за показниками колективних засобів розміщення, транспортних переваг, витратами всередині європейського союзу за 2019 рік, а також аналіз впливу коронавірусної інфекції COVID-19.

Виклад основного матеріалу. У Європейському Союзі туризм складає близько 10% від загального ВВП та, через його прямі, непрямі та індуковані ефекти в економіці, створює більше 26 мільйонів робочих місць – особливо для молоді, жінок, та людей міграційного походження. Протягом останніх десятиліть Європа зберігала та продовжує зберігати лідерство на світовому ринку туризму.

Почнемо наше дослідження з більш детального огляду складу Європейського Союзу. ЄС виступає у вигляді економічно-політичного союзу, що включає 27 країн-членів навколо спільних цілей та цінностей людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини. Головним економічним двигуном є єдиний ринок, з правилами, які застосовуються в усіх державах-членах, що дозволяє вільний рух людей, товарів, послуг та капіталу [1].

Наразі до складу Європейського союзу входять: Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Республіка Кіпр, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція [2].

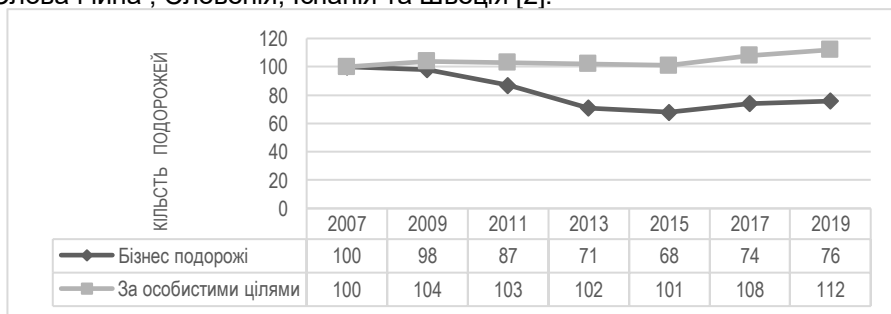

Рис. 1. Тенденції кількості туристичних поїздок у 2007-2019 рр.

Джерело: складено автором на основі[3]

В 2019 принаймні 7 з 10 подорожей, були здійснені громадянами ЄС саме в середині своїх країн. Поїздки з особистими цілями склали 59,6%

усього туризму поїздок у 2015 р. Майже третина поїздок (28,6%) припадала на відпустку, відпочинок, 19,7% мали відвідати родичів і друзів і 11% були з іншими цілями наприклад в медичних цілях. Кількість бізнес подорожей складала 40,4% (рис.1).

За даними Євростату у 2019 році, 65% жителів ЄС віком від 15 років, брали участь у внутрішньому туризмі, зробивши принаймні одну туристичну поїздку в особистих цілях (тобто за винятком поїздок робочого/професійного призначення).

Розглянемо дані 2019 року за середньою тривалістю поїздки по країнах призначення (рис.2)

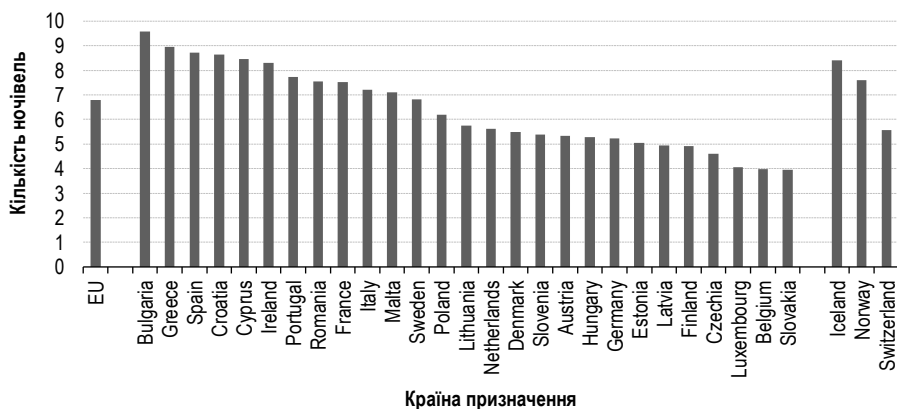

Рис. 2. Поїздки жителів ЄС до інших країн ЄС - середня тривалість за країною призначення, 2019 (кількість ночівель).

Джерело: складено автором на основі [3]

У середньому по Євросоюзу відпустка тривала 6,8 днів. Лідерами за кількістю ночівель є Болгарія, а саме в середньому 9,6 днів, друге місце посіла Греція (8,9 днів), третє місце ділять між собою Іспанія та Хорватія (8,7 днів). Чим довше тривалість перебування, тим вищі витрати на поїздку. На кожну туристичну поїздку в 2019 році європейці витрачали в середньому 377 євро. У розбивці за пунктами призначення вони витрачали в середньому 223 євро на невеликі внутрішні поїздки (в середині країни) та 812 євро на виїзні поїздки (в середині та за межами Європи). Середня вартість поїздки в межах ЄС складала 702 євро, вартість ночі становила 104 євро (рис. 3). Найбільші витрати на одну ніч зареєстровані в Фінляндії – 166 євро за ніч.

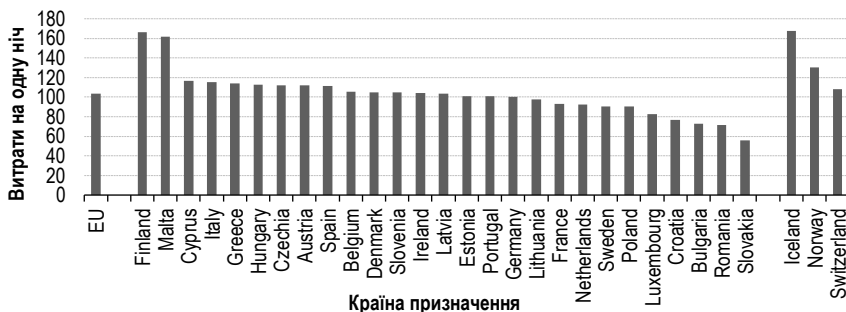

Рис. 3. Подорожі жителів ЄС до інших країн ЄС – середня вартість ночі за країною призначення, 2019 (євро).

Джерело: складено автором на основі[3]

Слід зазначити, що європейці, незважаючи на існуючий стереотип про подорожі залізничним транспортом, віддають перевагу саме авіаперельотам: 41%; 3% подорожуючих обирають річний транспорт, або круїзні лайнери; 43% автомобіль/мотоцикл; 8% - автобуси та інше. Лише 5% обирають поїзда в якості транспорту (рис. 4).

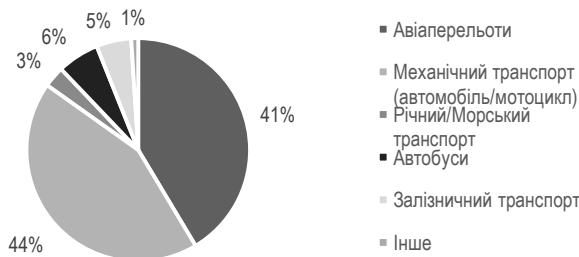

Рис. 4. Частка вподобаних транспортних засобів, 2019 (%).

Джерело: складено автором на основі [3]

Лідером серед колективних засобів розміщення залишаються оренда готелів/хотелів 43,2%, кемпінги приваблюють лише 6,2% європейських туристів. Серед не орендованих засобів розміщення найпривабливішим є ночівля в родичів чи друзів (15,7%), а також власне житло (дачі, котеджи за містом/в іншій країні) 9%.

Початок пандемії коронавірусу завдав великого удару по туристичному сектору загалом. Велика кількість дослідників прогнозували різке скорочення ВВП та стрімкий зріст безробіття. Прогнози були правильними. Зовнішній та внутрішній туризм, показали різке зниження, що склало 2,86 трлн доларів США, що означало втрату доходів більш ніж на 50%.

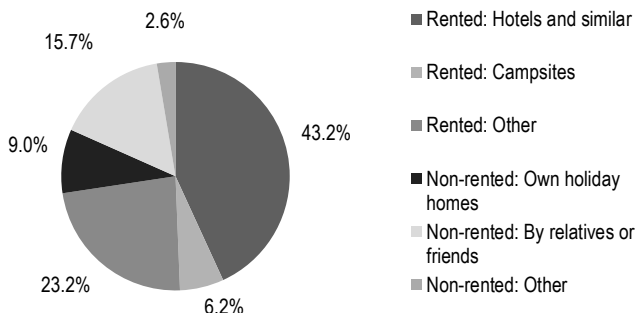

Рис 5. Частка вподобаних типів колективного розміщення, 2019 (%).
Джерело: складено автором на основі[3]

За даними Євростату, зі сплеском COVID-19, індустрія туризму постраждала насамперед внаслідок обмежень на подорожі. У березні та квітні 2020 року кількість туристів різко впала порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Після падіння на 93% у квітні 2020 року порівняно з тим же місяцем попереднього року до липня 2020 року внутрішній туризм в ЄС майже повернувся до рівня минулого року. У липні 2020 року кількість ночей, проведених мешканцями ЄС у туристичному житті у своїй країні, була лише на 22% нижчою, ніж у липні 2019 року, тоді як кількість ночей, проведених нерезидентами, була на 64% меншою, ніж у попередньому році.

Висновок. Проаналізувавши внутрішні туристичні потоки ЄС за показниками колективних засобів розміщення, транспортних переваг, витратами за подорож/ніч за 2019 рік, а також аналіз впливу пандемії інфекції COVID-19, можемо зробити висновок, що громадяни європейського союзу віддають перевагу внутрішньому туризму всередині ЄС. Європейські туристи віддають переваги авіатранспорту та в якості основного засобу колективного розміщення обирають саме готелі. Незважаючи на значний вплив коронавірусу на сектор туризму, саме завдяки поступовому розвитку та відновленню внутрішнього туризму, вдалося пом'якшити наслідки пандемії.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Union (EU): What It Is, Countries, History, Purpose. URL.: <https://www.investopedia.com/terms/e/europeanunion.asp>
2. Countries in the EU and EEA. URL.: <https://www.gov.uk/eu>
3. Tourism statistics - characteristics of tourism trips. URL.: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Білоус О. Ю.¹, Ольвінська Ю. О.²

1 – студент, кафедра статистики та ММЕ,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Білоус О. Ю., Ольвінська Ю. О. Статистичний аналіз соціально-економічного розвитку Харківської області. У статті розкрито ключові аспекти соціально-економічного розвитку Харківської області та зміни, що відбулись протягом останніх років: проведено аналіз темпів відновлення регіональних економік в цілому та в розрізі за різними групами показників; та виділено основні проблеми регіонального розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, інвестиційна привабливість, регіон, державна політика.

Belous O., Olvinskaya J. Statistical analysis of socio-economic development of the Kharkiv region. The article reveals the key aspects of socio-economic development of Kharkiv region and the changes that have taken place in recent years; an analysis of the pace of recovery of regional economies in general and in terms of different groups of indicators; and highlighted the main problems of regional development.

Keywords: socio-economic development, investment attractiveness, region, public policy.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Білоус, О. Ю. Статистичний аналіз соціально-економічного розвитку Харківської області [Текст] / О. Ю. Білоус, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 76 – 81.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічний розвиток займає ключове місце в розвитку економіки, оскільки її існування пов'язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери виробництва. Соціально-економічний стан країни з одного боку залежить від темпів модернізації та розвитку областей країни, а з іншого - сам виступає постачальником економічного зростання і процвітання областей і країни загалом.

Дослідження стану та розвитку Харківської області є вкрай

важливим, оскільки дана область має великі перспективи і займає в економіці України одне із провідних місць серед усіх інших.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теоретичне висвітлення проблем соціально-економічного розвитку зроблено провідними зарубіжними і вітчизняними вченими: Бабаєвим В. М. [1], Богачевим С. В. [2], Бубенком П. Т. [3], Тищенком О. М. [4], та іншими представниками різних наукових шкіл України та світу.

Метою статті є дослідження сучасних проблем соціально-економічного розвитку Харківського регіону та визначення окремих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років економіка України, а тим паче Харківської області демонструє доволі значні темпи соціально-економічного зростання.

Харківська область – одна з найбільших за кількістю населення областей України. Кількість населення області на 1 січня 2021 року складає 2633,8 тис. чол. У порівнянні з 2003 роком вона зменшилась на 254 тис. осіб або майже на 9% (рис.1).

Скорочення спостерігалось у Харкові та всіх міськрадах і районах області. Одним з пріоритетів політики обласної влади є збереження життєвого і трудового потенціалу населення на основі формування і реалізації заходів ефективної демографічної політики. Демографічні процеси та основні важелі демографічної політики залежать від економічного та соціального розвитку регіону.

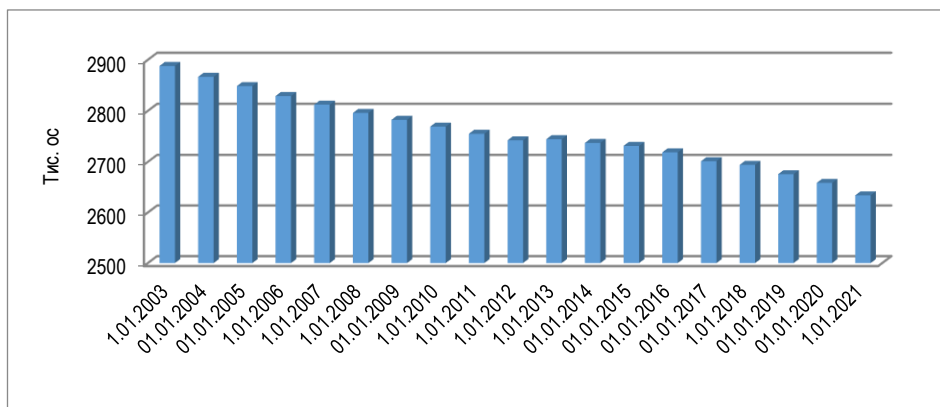

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення за період 2003 – 2021 роки.

Основними проблемами, що негативно впливають на демографічну ситуацію в області залишається:

1. низький рівень середньої тривалості життя, що призводить

до перевищення кількості померлих над кількістю народжених;

2. активний міграційний рух молоді, особливо з сільських населених пунктів;

3. недостатній соціальний захист сімей з дітьми, малозабезпечених і неповних сімей;

4. нерегульованість процесів міграційного руху населення.

Область визначається високим рівнем розвитку економіки. У структурі підприємств за видами економічної діяльності переважають такі галузі: оптова та роздрібна торгівля(29%), промисловість(16%), сільське господарство(9%), а також будівництво відповідно 7 %.(рис.2).

Це зумовлюється як вигідним економіко-географічним положенням так і достатньо багатим набором власних сировинних ресурсів. Ці ресурси дозволяють розвивати паливно-енергетичну, хімічну промисловість, скляне й фарфоро-фаянсове виробництво, виробництво будматеріалів.

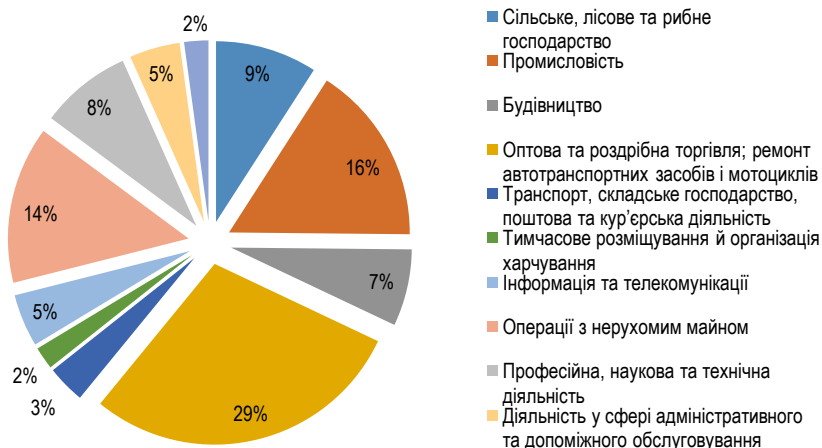

Рис.2 Структура кількості підприємств за видами економічної діяльності

Харківщина – одна з найбільш індустріально розвинених областей України, що посідає 5 місце за обсягами випуску промислової продукції. У структурі промислового виробництва переважають такі галузі: машинобудування – 38%, паливно-енергетичний комплекс – 31%, харчова промисловість – 20%, легка промисловість – 15%. Розвинуті також хімічна, деревообробна галузі та виробництво будматеріалів. На території Харківської області зосереджено 568 підприємств.

У загальному обсязі національного доходу України, отриманого у сфері матеріального виробництва, частка Харківської області дорівнює 7%. За своїм науковим потенціалом Харківська область посідає 2 місце в Україні після Київської. Тут зосереджено 167 науково-дослідних та конструкторських організацій.

На підприємствах області зосереджено все виробництво парових турбін, 70% всієї електротехнічної промисловості, 60% – тракторів, 55% – підшипників, 50% видобутку газу, виробництво майже половини верстатів з числовим програмним управлінням, радіоелектроніки, облицювальної плитки, фармацевтичних препаратів, 23% шиферу, 20% цементу тощо.

Найбільші підприємства регіону – заводи ім. Малишева, тракторний, авіаційний, електромеханічний, машинобудівний ФЕД, "Серп і молот", НВО "Турбоатом", "Електроважмаш", "Хартрон", ВО "Хімпром", "Укрелектромаш".

У таблиці 1 представлені основні соціально-економічні показники Харківського регіону на період 2019-2020 рр.

Таблиця 1

Основні соціально-економічними показники Харківського регіону

Показники	Фактично за 2020 р.	Темпи зростання (зниження), %			
		грудень 2020 р. до		2020 р. до 2019 р.	2019 р. до 2018 р.
		листопада	грудня		
		2020 р.	2019 р.		
Середньомісячна заробітна плата одного працівника					
номінальна, грн.	9789	99,92	111,93	109,24	119,05
реальна, %	x	98,32	107,03	106,14	108,35
Індекс споживчих цін	x	100,5	105,2	105,27	104,88
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	155977,4	x	x	x	x
Індекс промислової продукції	x	104,8	99,4	95,4	96,7
Індекс сільськогосподарської продукції	x	x	x	95,9	102,5
Експорт товарів, млн. дол. США	1332,11	x	x	102,34	111,65
Імпорт товарів, млн. дол. США	1622,7	x	x	102,74	99,45
Сальдо (+, -)	-290,6	x	x	x	x
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн.	88897,8	117,8	104,8	105,3	105,3

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника області у 2020р. становила 9789 грн. та у майже 2 рази перевищила

державні соціальні стандарти, що діяли у цьому періоді: мінімальну заробітну плату та прожитковий мінімум для працездатної особи (5000 грн.). Порівняно з минулорічним показником заробітна плата збільшилась на 9,2%. Проте реальна заробітна плата лише на 6,1%. Індекс споживчих цін у 2020 році порівняно з 2019 роком збільшився на 5,3%

У 2020р. темпи зміни промислової продукції, порівняно з попереднім роком становив 95,8%. У добувній промисловості індекс промислової продукції склав 94,1%. У переробній промисловості випуск продукції зріс на 3,1%. У легкій промисловості індекс промислового виробництва склав 100,5%.

В обробленні деревини та виробництві виробів (крім меблів) обсяги продукції зменшились на 3%. У хімічній і нафтохімічній промисловості індекс промислового виробництва за 2020р. становив 105,8%, у тому числі: фармацевтичному виробництві – 95,6%, виробництві гумових і пластмасових виробів – 102,4%. Обсяг реалізованої промислової продукції у 2020 році склав 155,9 млрд. грн.

Індекс сільськогосподарської продукції у 2020 році порівняно з минулим роком зменшився на 4,1%. Виробництво продукції рослинництва зменшилося на 3,5%, у т.ч. у аграрних підприємствах – на 0,8%, у господарствах населення – на 9,7%.

У 2020 році усіма категоріями господарств одержано зернових та зернобобових культур 4,8 млн. т, що на 3% більше ніж торік.

Урожайність зернових культур у 2020 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 5,5 ц і склала 47,7 ц з 1 га, проте зібрана площа скоротилась на 2,8% і становила 1018,4 тис. га.

Позитивного фінансового результату до оподаткування за 2020 рік досягли 71,0% підприємств, загальний прибуток яких становив 13 325,6 млн. грн. Значна частка прибуткових підприємств спостерігається серед торгівельних підприємств – 74,0%; сільського господарства, мисливства, лісового господарства – 83,7%; будівництва – 72,8 %. Серед промислових підприємств найбільша частка прибуткових підприємств спостерігається у переробній промисловості – 71,7%.

Рентабельність операційної діяльності підприємств в цілому по області у 2020 році становила 6,5%. У порівнянні з 2019 року вона збільшилась на 0,5 в.п. Найвищий рівень рентабельності – у підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства – 29,7%, підприємств охорони здоров'я – 20,6%, підприємств торгівлі – 15,0% , а у підприємств промисловості лише – 3,1%.

Частка підприємств, які отримали збиток у 2020р., склала по області 29,0% підприємств. Порівняно з минулим роком вона зменшилась на 0,9 в.п. Значна частка збиткових підприємств спостерігається серед підприємств тимчасового розміщення – 41,3%; підприємств освіти – 44,8%; підприємств, які займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям – 38,9%. У промисловому

виді діяльності частка збиткових підприємств становить –28,3%.

Висновки. Пріоритетними напрямками розвитку економіки Харківської області є інноваційні високотехнологічні і наукоємні підприємства: авіаційній промисловості; космічної області; енергомашинобудування; фармацевтичній промисловості.

Харківські підприємства об'єктивно зацікавлені в участі іноземних партнерів у формуванні цілісних концернів і транснаціональних корпорацій в тих галузях виробництва, де вже сьогодні наша продукція відповідає світовому рівню по співвідношенню «ціна – якість», а також використанні українською стороною резервів захисту для вирішення проблем реструктуризації підприємств сільськогосподарського машинобудування і радіоелектронної промисловості.

В цілому, область досить розвинута, задовольняє потреби свого населення, при цьому, імпортуючи і експортуючи продукцію. І за для досягнення максимальної ефективності такого розвитку потрібно максимально ефективно розміщення продуктивних сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: Монографія.-Х.: Видавництво ХарPI НАДУ, 2004.-188 с.
2. Богачев С.В. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы: Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 381 с.
3. Бубенко П.Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку: Монографія. - Харків: НТУ "ХПІ", 2002. - 316 с.
4. Тищенко О.М. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 368с.
5. Статистичний щорічник. Харківська область у 2020 році/За ред. О.С. Никифорова. Головне управління статистики у Харківській області. – Х., 2021. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/promyslovist-stat>
6. Державна служба статистики. Статистична інформація. Регіональна статистика. URL : www.ukrstat.gov.ua.
7. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: Монографія // За заг. ред. к.е.н., професора А.З. Підгорного – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 218 с.
8. Статистичні методи оцінки регіонального розвитку: навчальний посібник / під ред. д-ра екон. наук, проф. Раєвнєвої О. В. – Х. : ФОП Александрова К. М., 2016. – 328 с.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Додул С. В.¹, Ольвінська Ю. О.²

1 – студентка, факультет економіки та управління підприємництвом,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Додул С. В. Ольвінська Ю. О. Вплив пандемії COVID-19 на людський розвиток в Україні. *Обґрунтовано вплив пандемії COVID-19 на людський розвиток в Україні. Розглянуто дані статистики зміни Індексу людського розвитку під впливом пандемії COVID-19, по яким можна стверджувати, що пандемія не проходить безслідно і залишає неприємний слід на стані якості і рівня життя населення.*

Ключові слова: пандемія COVID-19, коронавірус, Індекс людського розвитку (ІЛР), Валовий національний дохід (ВНД), людський розвиток

Dodul S. V. Olvinskaya J. O. Impact of the COVID-19 pandemic on human development in Ukraine. *The impact of the COVID-19 pandemic on human development in Ukraine is substantiated. The statistics of changes in the Human Development Index under the influence of the COVID-19 pandemic are considered, according to which it can be argued that the pandemic does not pass without a trace and leaves an unpleasant trace on the quality and standard of living of the population.*

Keywords: COVID-19 pandemic, coronavirus, Human Development Index (HDI), Gross national income (GNI), human development

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Додул, С. В. *Вплив пандемії COVID-19 на людський розвиток в Україні* [Текст] / С. В. Додул, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 82 – 86.

Постановка проблеми. Актуальність цієї теми полягає в тому, що пандемія коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, докорінно змінила життя людей. Причому зміни торкнулися роботи та доходів, і навіть таких речей, як спосіб життя, дозвілля і спілкування. Це одні з ключових показників якості життя населення, які базуються на комплексному врахуванні всіх існуючих складових рівня життя населення.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Загалом вивченням проблем вимірювання людського розвитку займалося багато вітчизняних науковців, серед яких Е. Лібанова, С. Пирожков, О. Грішнова

та ін. Проблематика визначення рівня та ступеня економічного та людського розвитку, що, у свою чергу, вимірюються за допомогою Індексу розвитку людського капіталу, розкривається у працях Р. Купера, С. Кузнеця, Б. Мілановича, Т. Пікетті, А. Сена, А. Ставицького, Д. Стігліца, Е. Райнерта, Й. Шумпетера та інші. Незважаючи на багаточисельні дослідження цієї проблеми, значна кількість її аспектів потребує постійного моніторингу та аналізу, адже людський розвиток є вихідною базою визначення економічного, соціального, трудового та політичного потенціалу країни, регіону чи населеного пункту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Вибір даної теми дослідження обумовив той факт, що раніше не приділялось такої значної уваги впливу пандемії COVID-19 на здоров'я, освіту та доходи, сприяючи занепаду ключових сфер людського розвитку, що помітно у всіх країнах світу.

Мета статті. Висвітлити на основі статистичних даних Індексу людського розвитку (ІЛР), впливу пандемії COVID-19 на людський розвиток в Україні.

Виклад основного матеріалу. Пандемія COVID-19 спричинила значні зміни в життєдіяльності багатьох народів Європи, України та багатьох країн світу загалом. Це призвело до уповільнення економічного та людського розвитку в країнах по всьому світу, включно з ЄС. В Україні у 2020 році одним із головних чинників впливу на економічні процеси та людський розвиток стало поширення пандемії COVID-19.

Людський розвиток вимірюється показниками освіти, здоров'я та рівня життя в усьому світі. Вплив пандемії на ці показники сприяє зниженню рівня людського розвитку в Україні.

Таким чином, кумулятивний вплив усіх цих потрясінь може спричинити найбільше гальмування та можливу деградацію у сфері людського розвитку за весь період, відколи досліджується Індекс людського розвитку.

Індекс людського розвитку (ІЛР) (до 2013 року «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП), англ. Human Development Index, HDI) – інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів [3].

У деяких перекладах оригінального терміна Human Development Index (HDI) його також називають Індекс гуманітарного розвитку (ІГР).

При підрахунку ІЛР враховуються 3 види показників [3]:

- Очікувана тривалість життя – оцінює довголіття.
- Рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання.
- Рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом

купівельної спроможності (ПКС) в доларах США.

Швейцарія очолює цьогорічний індекс із середньою тривалістю життя 84 роки, 16,5 роками навчання протягом усього життя та середньою зарплатою 66 000 доларів на рік.

На іншому кінці шкали знаходиться Південний Судан, де середня тривалість життя становить 55 років, люди проводять лише 5,5 років у навчанні протягом свого життя та заробляють лише 768 доларів на рік.

Рівень людського розвитку України з моменту її становлення як незалежної суверенної держави залишився майже незмінним. Значення ІЛР України за 2021 рік становить 0,773, що відносить країну до категорії високого людського розвитку, позиціонуючи її на 77 місці зі 191 країни та територій.

У період з 1990 по 2021 рік значення ІЛР України змінилося з 0,729 до 0,773, тобто на 6,0 відсотка., що робить її належною до країн високого рівня людського розвитку (74 місце серед 189 країн і територій). Вона ділить цю позицію з Гренадою, Мексикою, а також із Сент-Кіттсом і Невісом (рис. 1).

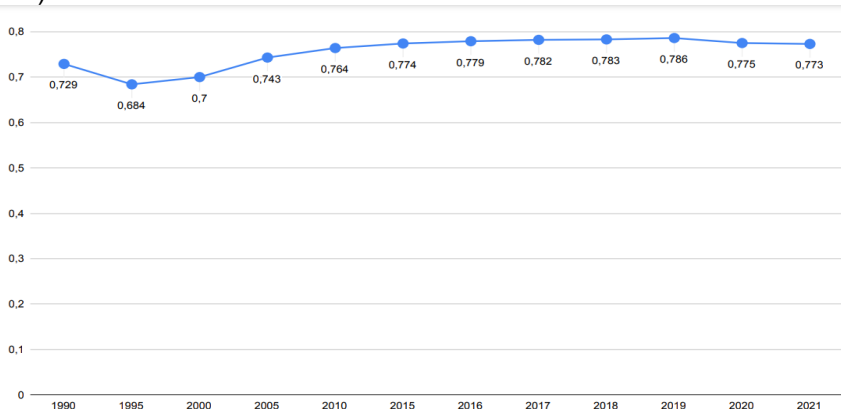

Рис. 1. Динаміка індексу людського розвитку України за період 1990-2021 рр.

Джерело: створено автором за даними [2]

З 1990 по 2021 рік очікувана тривалість життя при народженні в Україні змінилася на 1,8 року, середня тривалість навчання в школі – на 1,9 року, а очікувана тривалість навчання – на 2,6 року. З 1990 по 2021 рік ВНД на душу населення в Україні змінився приблизно на -21,0 відсотка [2].

Дивлячись на рівень Індексу людського розвитку за 2020 та 2021 роки, можна побачити, що пандемія не зникає та залишає неприємний відбиток на якості та рівні життя населення. Індекс людського розвитку у 2020 р. знизився на 1,40% у порівнянні з аналогічним показником в 2019 р. Вірус швидко перетинає кордони вздовж головних артерій світової економіки. Це виявилось слабкою стороною глобалізації. Пандемія

потрясла світову економіку, найбільше вдаривши по найуразливіших групах суспільства.

Що стосується освіти, враховуючи закриття шкіл і значну нерівність у доступі до онлайн-навчання, ПРООН оцінює, що в слаборозвинутих країнах 86% дітей молодшого шкільного віку зараз фактично не відвідують школу – порівняно з лише 20% дітей у країнах з дуже високим людським рівнем. показники розвитку.

Проте, забезпечивши рівний доступ до Інтернету для всіх громадян і заохочуючи дітей серйозно ставитися до науки та освіти в цілому, країни можуть скоротити розрив із лідерами у своїй групі розвитку, що є цілком реалістичним завданням, – існуючі прогалини в освіті, можна буде усунути, і уникнути в майбутньому [6].

Запровадження підходу, який зосереджується на рівності доходів, країн і верств суспільства, є цілком реальною метою. Наприклад, підраховано, що надання всім людям у країнах із низьким і середнім рівнем доходу доступу до Інтернету витратить лише 1% коштів, які світова спільнота планує витратити на подолання наслідків COVID-19 [2].

Загальна кількість людських втрат через пандемію COVID-19 в Україні перевищила 110 505 людей, хвилями за хвилями ці втрати перевищують ці данні. В наслідок цього глобальні показники доходів на душу населення в цьому році, як прогнозується, зменшиться на 4% (табл. 1.).

Таблиця 1

Поточна статистика по коронавірусу на 29.11.2022

Показник	Осіб	%
Населення	41 130 тис.	-
Всього інфіковано	5 336 293	13,0 %
Смертельні випадки	110 505	2,1 %
Видужали	5 210 347	97,6 %
Наразі хворіють	-	-
Зроблено тестів	32 603 805	-
тестів на 1 млн.	754 855	-

Джерело: складено автором за даними [4]

Можна передбачити, що падіння людського розвитку буде набагато глобальнішим у країнах, що розвиваються, оскільки їм буде важче впоратися з соціально-економічними наслідками пандемії, ніж багатим країнам [2].

Загалом рівень людського розвитку в Україні можна розділити на два періоди: «до» та «після» пандемії COVID-19. У період карантину можна спостерігати багато неприємних наслідків, які є наслідком численних недоліків у політичній, демографічній та соціально-економічній системах країни. Світ уже не такий, яким був раніше – бідність, кліматичні умови, що змінюються, хибна політична система, високий рівень суспільної байдужості, нерівність і соціальна незахищеність зробили нас дуже

вразливими до зовнішніх загроз.

Українці під час пандемії COVID-19 стали більше їсти і менше рухатися, визнають дієтологи. Хтось більше їсть через те, що працює з дому. ВООЗ визначає поширеність надмірної ваги у світі як епідемію: майже 40% населення планети страждають від надмірної ваги та ожиріння, і за останні роки від ожиріння та пов'язаних із ним захворювань померло набагато більше людей, ніж від голоду. В Україні ситуація ще гірша: майже 60% дорослих мають надлишкову вагу, а кожен четвертий страждає ожирінням. А найбільшою статтею витрат середнього сімейного бюджету є харчування, на яке витрачається 48% усіх грошей, свідчать дані Укрстату [1].

Українське суспільство виявилось неготовим до пандемії та карантинних обмежень і як наслідок ситуація із зайвою вагою лише погіршується. На нашу думку, глобальна пандемія змусила жителів України да і всього світу задуматися про свій спосіб життя, звички та здоров'я в цілому.

Висновок. Пандемія COVID-19 стала ключовим фактором падіння глобального Індексу людського розвитку. Експерти ООН вважають, що однією з найважливіших причин того, чому Індекс людського розвитку продовжить падати в у 2022 році, є війна, розв'язана, російською федерацією проти України, а також відчутний вплив на зниження цього показника все ще матиме і пандемія COVID-19, а також глобальні кліматичні зміни. Для повернення до рівня докризового Індексу людського розвитку належить пройти досить тривалий процес відновлення. Загалом майже всі фактори, які відбуваються в державі та світі, так чи інакше впливають на життя людей і розвиток людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.11.2022 р.)
2. Індекс людського розвитку (ІЛР). URL: <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/UKR> (дата звернення 29.11.2022 р.)
3. Індекс людського розвитку. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BE_%D0%B3%D0%BE_%](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BE_%D0%BE_%D0%B3%D0%BE_%) (дата звернення 29.11.2022 р.)
4. Коронавірус в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/> (дата звернення 29.11.2022 р.)
5. Україна демонструє прогрес у людському розвитку. URL: <https://www.unian.ua/society/10786850-ukrajina-demonstruye-progres-u-lyudskomu-rozvytku-nezvazhayuchi-na-zbroyniy-konflikt-na-donbasi-oon.html> (дата звернення 29.11.2022 р.)
6. COVID-19 – збільшувальне скло нерівності. URL: <https://rubryka.com/2020/05/24/cherез-covid-19-indeks-lyudskogo-rozvytku-znyzhuyetsya-vpershe-z-1990-roku/> (дата звернення 29.11.2022 р.)

ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ОСНОВІ РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Бринза М. В.¹, Ольвінська Ю. О.²

1 – студент, факультет економіки та управління підприємництвом,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Бринза М. В., Ольвінська Ю. О. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі розрахунку індексу людського розвитку. Розглянуто поняття «інвестиції у людський капітал». Обґрунтовано важливість інвестицій в людський капітал на сучасному етапі. Охарактеризовано поняття «індекс людського розвитку». Проаналізовано методологію розрахунку та підходи до визначення індексу людського розвитку та його рівні. Розраховано даний показник для країн з дуже високим, низьким рівнем та окремо для України. Визначено причини нерівності за рівнем людського розвитку.

Ключові слова: інвестиції, інноваційний розвиток, людський капітал, індекс людського розвитку, якість життя, НДДКР

Brynza M. V., Olvinskaya J. O. Assessment of the level of human capital development based on the calculation of the human development index. The concept of "investment in human capital" is considered. The importance of investments in human capital at the current stage is substantiated. The concept of "human development index" is characterized. The calculation methodology and approaches to determining the human development index and its level are analyzed. This indicator is calculated for countries with a very high, low level and separately for Ukraine. The causes of inequality according to the level of human development are determined.

Keywords: investments, innovation development, human capital, index of human development, quality of life, NDDKR.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Бринза, М. В. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі розрахунку індексу людського розвитку [Текст] / М. В. Бринза, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 87 – 94.

Сьогодні однією з основних тенденцій світової спільноти є переорієнтація економіки: перехід від індустріальної до «економіки знань» (інноваційної економіки), для якої характерне заміщення матеріальних факторів людським капіталом. Останній є вирішальним чинником і метою економічного розвитку національної економіки в особі окремого індивіда,

працівника підприємства з його знаннями, навичками, компетенціями, уміннями, талантами. Ефективний розвиток людського капіталу здатен: забезпечити формування стійких цивілізованих економічних відносин в суспільстві та надати імпульс для економічного зростання й підвищення добробуту населення; забезпечити його невід'ємними правами і свободами, а також створити стимули для зростання ефективності виробництва і рівні умови для зростання життєвого рівня всіх соціальних груп; створити ефективний контроль над дотриманням діючих і нових формальних правил, які регламентують соціально-економічні відносини особистості і суспільства.

На сьогоднішній день людський капітал охоплює близько 60% на планеті та 80% національного багатства розвинених країн світу, які відводять на вирішення питань його формування, розвитку та ефективного використання одне з центральних місць серед безлічі інших проблем сучасної економіки.

Необхідність переходу сучасної економіки до економіки нового інноваційного типу, формує необхідність зміни орієнтирів економічного розвитку з акцентом у бік посилення значущості розвитку людського капіталу і підвищення рівня інвестицій у людський капітал, який здатен забезпечити продуктивне економічне зростання країни на тлі змін сучасної світової економіки. Дана проблематика актуалізується в умовах зростаючої у світі нерівності за рівнем людського розвитку і потребує регулярного відстеження та вивчення. Мета статті полягає у оцінці рівня розвитку людського капіталу на основі індексу людського розвитку та розкритті важливості інвестування в людський капітал з метою покращення економічного розвитку країн на сучасному етапі.

Дослідженню наукової дефініції «людський капітал» та розвитку її теоретичних основ присвячено праці О. Амосова, О. Васильєвої, С. Курганського, Д. Мельничука, В. Мороза, О. Носик, А. Пакуліна, Т. Поспєлової, В. Смірнова, Н. Статівки, П. Юхименка та ін.

Дослідженнями питання особливостей формування та розвитку людського капіталу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Г. Беккер, Х. Боуен, Б. Вейсборг, Л. Граттон, Е. Денісон, О. Західна, В. Кавецький, Дж. Кендрик, А. Колосюк, Дж. Мінцером, В. Марцінкевич, К. Макконнелл, Л. Туроу, Л. Шевченко, Т. Шульцом та інші.

Проблематика визначення рівня та ступеня економічного та людського розвитку, що, у свою чергу, вимірюються за допомогою Індексу розвитку людського капіталу, розкривається у працях Р. Купера, С. Кузнеця, Б. Мілановича, Т. Пікетті, А. Сена, А. Ставицького, Д. Стігліца, Е. Райнерта, Й. Шумпетера та інші.

Аспекти інвестицій в людський капітал досліджували Д. Богиня, А. Гальчинський, О. Гудзинський, Б. Данилишин, Г. Кірейцев, М. Корецький, М. Малік, В. Савчук, М. Федоров, Л. Чернюк.

Інвестиції в людину є основним інструментом формування і

нарошення людського капіталу, який здатен сприяти ефективному розвитку економіки та зростанню її потенціалу, адже інвестиції в людський капітал – це будь-які витрати спрямовані на підвищення продуктивності праці. Витрати підвищення продуктивності праці можна віднести до капіталовкладень, оскільки поточні витрати підприємець несе в надії отримати від них більше, ніж він витратив шляхом збільшення майбутніх надходжень [1, с. 628].

Як зазначається у Доповіді про світовий розвиток 2019 року «Зміна характеру праці», рівень затребуваних на ринку праці професійних навичок швидко змінюється, що створює як нові можливості, так і нові ризики. Існують численні свідчення того, що без розвитку людського капіталу країни не зможуть ні досягти сталого економічного зростання на користь усіх верств населення, ні підготувати контингент працівників, які будуть готові зайняти робочі місця майбутнього, що вимагають підвищеної кваліфікації, ні ефективно конкурувати у сфері світової економіки. Бездіяльність у сфері розвитку людського капіталу пов'язана з дедалі більшими витратами [2].

Узагальнено до інвестицій в людський капітал відносять: пряму заробітну плату, оклади та оплату невідпрацьованого часу, винагороди, вартість професійного навчання, культурно-побутового обслуговування, соціальний захист, якість праці, житла для робітників та інші витрати [3].

Дослідження соціально-економічного аспекту інвестицій у людський капітал дозволило створити узагальнену класифікацію. Таким чином, науковці виділяють декілька класифікацій видів інвестицій в людський капітал, що зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Класифікація інвестицій в людський капітал

Джерело: складено автором

Людський капітал характеризується показником індексу людського розвитку (ІЛР), який дає інтегральну оцінку розвитку людини. Даний показник розраховується на основі таких складових як ВНД, рівень освіти в країні та тривалість життя.

У Доповіді про розвиток людини, підготовленій ПРООН, наводиться індекс освіти в різних країнах світу, який оцінює досягнення країни з погляду досягнутого рівня освіти населення [4]. Індекс рівня освіти – комбінований показник ПРООН, що розраховується як індекс грамотності дорослого населення та індекс сукупної частки населення, що отримує освіту. На рисунку 2 зображено індекс розвитку освіти за матеріалами ПРООН у 2020 році.

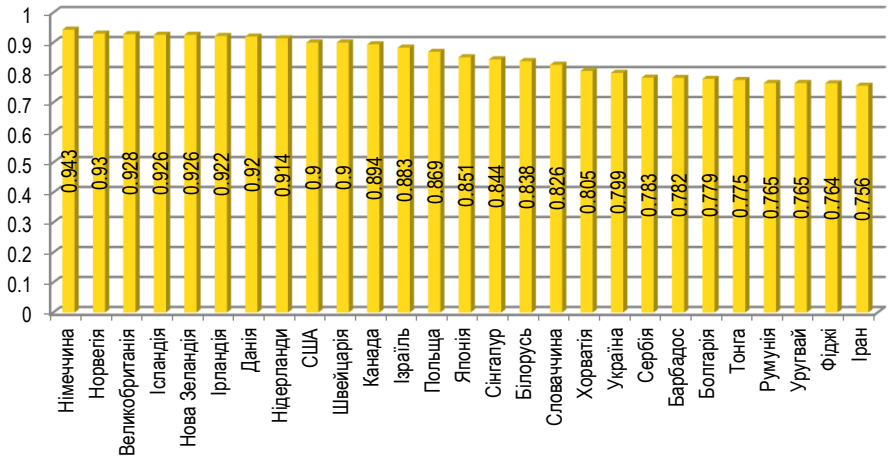

Рис. 2. Індекс розвитку освіти країн світу (>0,750), 2020 рік

Джерело: складено автором на основі [4]

Згідно даних ЮНЕСКО, до п'ятірки країн, що лідирують за обсягами інвестицій у НДДКР у відносному вираженні (витрати на НДДКР у відсотковому відношенні до ВВП за останній рік доступних даних) входять Ізраїль та Республіка Корея (4.6%) як світові лідери, за якими слідують Швейцарія (3.4%), Швеція (3.3%) та Японія (3.2%) [5]. Динаміку даних за країнами світу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяги інвестицій у НДДКР у відношенні до ВВП у %, 2014–2019

Країна	Рік					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Аргентина	0,62	0,59	0,62	0,56	0,56	0,49
Вірменія	0,22	0,24	0,25	0,23	0,23	0,19
Австрія	2,95	3,08	3,05	3,12	3,05	3,17
Бельгія	2,33	2,37	2,43	2,52	2,66	2,77
Болгарія	0,64	0,79	0,95	0,77	0,74	0,76

продовження таблиці 1

Кіпр	0,49	0,51	0,48	0,52	0,55	0,55
Фінляндія	3,27	3,15	2,87	2,72	2,73	2,76
Франція	2,24	2,28	2,27	2,22	2,2	2,19
Гватемала	0,04	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03
Ісландія	1,7	1,95	2,2	2,13	2,1	2,04
Ірландія	1,57	1,52	1,18	1,17	...	1,15
Ізраїль	4,1	4,17	4,27	4,51	4,82	4,94
Монголія	0,23	0,22	0,15	0,18	0,13	0,1
Норвегія	1,65	1,72	1,94	2,04	2,1	2,07
Іспанія	1,28	1,24	1,22	1,19	1,21	1,24
Швеція	3,26	3,1	3,22	3,25	3,36	3,31
Україна	0,76	0,65	0,61	0,48	0,45	0,47
США	2,71	2,72	2,72	2,76	2,82	2,83
Світ	1,66	1,68	1,69	1,69	1,71	1,73

Джерело: складено авторами на основі [5]

Розрахунок індексу людського розвитку визначається за формулою:

$$x - index = \frac{X - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

де $\min(x)$ – мінімальне значення X серед усіх досліджуваних країн;
 $\max(x)$ – максимальне значення X серед усіх досліджуваних країн.

Мінімальним значенням прийнято вважати 20, максимальним – 85.

Індекс включає в себе 3 основні напрямки, за якими оцінюються наступні індекси:

1. Індекс очікуваної тривалості життя (Life expectancy index (LEI)) визначається такими показниками як здоров'я та довголіття, що в свою чергу вимірюються показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Індекс розраховується за формулою:

$$LEI = \frac{LE - 20}{85 - 20}$$

де LE – очікувана тривалість життя.

2. Індекс освіти (Education index (EI)) – доступ до освіти, що вимірюється середньою очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку та середньою тривалістю навчання дорослого населення. Його розраховують за методом:

$$EI = \frac{MYSI + EYSI}{2}$$

де $MYSI$ – індекс середньої тривалості навчання; $EYSI$ – індекс очікуваної тривалості навчання.

3. Індекс валового національного доходу (GNI index): гідний рівень життя, що вимірюється величиною валового національного доходу (ВНД) на душу населення в дол. США за паритетом купівельної спроможності (ППЗ) [5].

Для розрахунку було обрано 5 країн з найвищим ІЛР, 5 країн з найнижчим індексом та окремо розраховано показник для України.

З найвищими показниками до рейтингу входять Норвегія, Ірландія, Швейцарія, Ісландія та Гонконг. Саме ці країни у рейтингу ІЛР посідають перші місця із показником більше 0,949 (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок ІЛР, 2020

Країна	Очікувана тривалість життя, роки	ВНД на душу населення (ПКС), дол. США	Індекс тривалості життя, %	Індекс освіти, %	ІЛР, %
Норвегія	82,4	66 020	0,96	0,93	0,957
Ірландія	82,3	68 000	0,958	0,922	0,955
Швейцарія	83,8	68 325	0,982	0,9	0,955
Гонконг	84,9	62 510	0,998	0,88	0,949
Ісландія	83	54 200	0,969	0,926	0,949
Україна	72,1	13260	0,802	0,799	0,779
Бурунді	61,6	780	0,64	0,417	0,436
Південний Судан	57,9	1080	0,583	0,307	0,401
Чад	54,2	1580	0,526	0,288	0,398
ЦАР	53,3	959	0,512	0,353	0,395
Нігер	62,4	600	0,652	0,249	0,353

Джерело: складено авторами на основі [5]

У методології виділяють наступні рівні індексу людського розвитку: 1–0,8 (дуже високий); 0,7–0,799 (високий); 0,699–0,55 (середній); 0,549–0,35 (низький) [4].

На рисунку 3 представлено показники індексу людського розвитку, з якого видно, що до країн з дуже високим показником відносять Норвегію, Ірландію, Швейцарію, Гонконг, Ісландію, з низьким – Бурунді, Південний Судан, Чад, ЦАР, Нігер. Україна в свою чергу відноситься до країн з високим рівнем ІЛР.

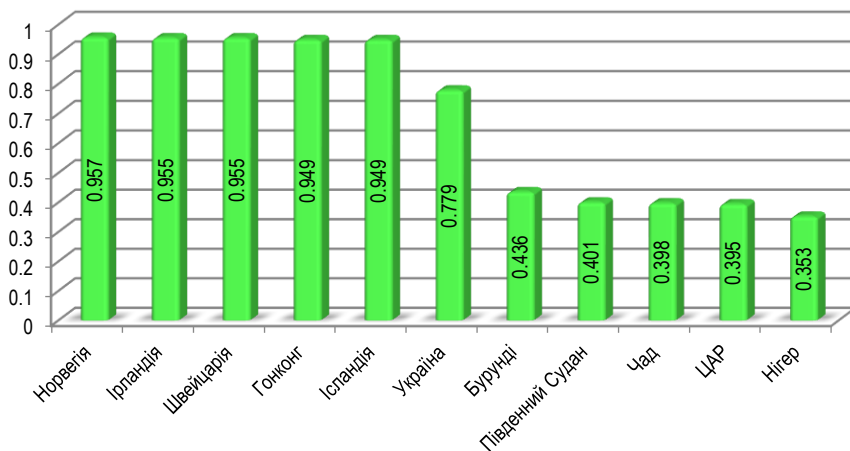

Рис. 3. Показники індексу людського розвитку

Джерело: складено автором

Різниця між країнами з найвищими і найнижчими показниками щодо кожного виміру ІЛР є відображенням неприйнятно високого рівня нерівності. Між країнами з різним рівнем розвитку існує:

- величезна нерівність у сфері здоров'я;
- різниця у очікуваній тривалості життя (у країнах із дуже високим рівнем людського розвитку в середньому становить 79,5 років, тоді як у країнах із низьким рівнем – 60,8 років).
- зберігається нерівність у сфері освіти (у країнах із дуже високим рівнем людського розвитку дорослі навчаються в середньому на 7,5 років довше, ніж у країнах з низьким рівнем людського розвитку).

Висновки. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку незмінно зростає роль високоосвіченої, цілісно розвиненої особистості, яка не тільки здатна в умовах інфляційної економіки створювати знання та технології, продукти та послуги, але й адекватно відповідати на виклики часу, формувати прогресивний вектор руху. Людський розвиток, людський потенціал перетворюються на платформу по створенню нових форм капіталу – людського, інтелектуального, соціального, культурного та ін. Затребуваність, актуалізація людського капіталу визначається як перетворенням його на провідний ресурс економіки, так і потребою переформатувати економіку на людський розвиток, на накопичення людського потенціалу. Конкурентні переваги у глобальному просторі мають ті країни, які мають найбільш якісний людський капітал, інвестують у його розвиток, а результати функціонування економіки оптимально перенаправляють на розвиток та накопичення людського потенціалу. Рівень економічного розвитку країни напряму пов'язаний з рівнем її

людського розвитку та обсягами інвестування у людський капітал. Значущість вимірювання індексу людського розвитку полягає в необхідності встановлення масштабів досягнення країни щодо стану здоров'я, отримання освіти і фактичного доходу її громадян, даючи можливість більш точно визначити рівень розвитку держави залежно від соціально-економічних показників якості життя та економічної стабільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Пер. с 13-го англ. изд. Москва: ИНФРА-М, 1999. XXXIV, 974 с. URL: <https://lib.agu.site/upload/iblock/b46/Economics%20principles,%20problems%20and%20politics.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
2. Лазарева А.П. Особливості інвестицій в людський капітал. Економіка: реалії часу. 2016. No 3(25). С. 38–43. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html> (дата звернення: 20.12.2022).
3. Доклад о человеческом развитии 2019. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/469061544801350816/pdf/WDR-2019-RUSSIAN.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Доклад о человеческом развитии 2020. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
5. Офіційний сайт статистики ЮНЕСКО. URL: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=SCN_DS&lang=en (дата звернення: 20.12.2022).
6. Методологія розрахунку індексу людського розвитку (ООН). URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020_technical_notes.pdf (дата звернення: 20.12.2022).
7. Доклад о человеческом развитии 2018. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf (дата звернення: 20.12.2021)

З ІСТОРІЇ ОБЛІКІВ ТА ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Табунщик О. Г.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Білоус О. Ю., Ольвінська Ю. О. Статистичний аналіз соціально-економічного розвитку Харківської області. У статті розкрито ключові аспекти соціально-економічного розвитку Харківської області та зміни, що відбулись протягом останніх років: проведено аналіз темпів відновлення регіональних економік в цілому та в розрізі за різними групами показників; та виділено основні проблеми регіонального розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, інвестиційна привабливість, регіон, державна політика.

Belous O., Olvinskaya J. Statistical analysis of socio-economic development of the Kharkiv region. The article reveals the key aspects of socio-economic development of the Kharkiv region and the changes that have taken place in recent years; an analysis of the pace of recovery of regional economies in general and in terms of different groups of indicators; and highlighted the main problems of regional development.

Keywords: socio-economic development, investment attractiveness, region, public policy.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Табунщик, О. Г. З історії обліків та переписів населення в Україні [Текст] / О. Г. Табунщик, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 95 – 99.

Перепис населення є основним джерелом інформації про населення в більшості країн світу. Потреба в обліку населення виникла у давнину. Вона була пов'язана з політичними, господарськими та військовими потребами древніх держав, які потребують відомостей про кількість населення, яка здатна сплачувати податки або бути покликаною до армії.

Переписи населення України тісно пов'язані з її історією та проводилася різними державами, до яких на той час відносились українські землі.

Перші згадування про переписи населення на території України зустрічаються ще у літописах часів Київської Русі приблизно у 8 сторіччі. Вони не відрізнялись оригінальністю і їх основною метою було дізнатися

хто може платити податки.

У Русі-Україні у X столітті одиницею обліку податного населення і видом старовинного податку був «дим», який обчислювався за кількістю печей та димових труб у кожному домогосподарстві. З часом «дим» замінила інша одиниця обліку платників князівської подати – «рало» (тип примітивного плуга). Пізніше одиницею оподаткування став плуг, а одиниця обліку стала називатися «поплужне».

За часів татаро-монгольського ярма для визначення розмірів дані обліку людності проводилися за вимогою татарських ханів. Такі обліки були проведені у 1245, 1257, 1259, 1273 роках. Їх проводили спеціально призначені люди, які називалися обчислювачі.

За часів Литовсько-Руської держави одиницею оподаткування та обліку платників податків було «дворище». Вона не мала постійного розміру і залежала від кількості незайнятих земель навколо. З часом кількість таких земель зменшилася, а потреба держави у податках, навпаки, збільшилася, тому було запроваджено нову одиницю обліку – «волока». Відповідно до «Статуту на волоки Господаря його милості у всьому великому князівстві Литовському» (1557 рік), кожне селянське господарство отримувало «волоку», прирівняну до 19,5 десятини.

Після остаточного закріплення союзу Литви та Польщі Люблінською унією 1569 року, велика частина українських земель увійшла до складу Польщі, а у першій половині XVII столітті вже майже всі землі, заселені українським народом, опинилися у складі Речі Посполитої (крім Закарпаття та степів на схід від нинішньої Полтавщини). У Речі Посполитої з метою отримання інформації для оподаткування проводилися так звані «люстрації» – періодичні описи державних володінь для визначення їх прибутковості, а також облік переважно сільського населення і лише того, яке оподатковувалося і несло інші повинності.

Під час визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького вперше було проведено облік населення українською державою. За наказом гетьмана у 1649 році на щойно звільненій від польського панування Україні було здійснено перепис козацтва.

Після поділу України між Річчю Посполитою та Московією, що був остаточно закріплений угодою 1667 року – Андрусіївським миром, Правобережна Україна залишилася під владою Польщі, Лівобережжя на правах автономії відійшло до Московії.

Перший облік людності на Лівобережній Україні після поділу України, ще до Андрусіївської угоди, був проведений на початку 1666 року московськими переписувачами, покликаними в Україну разом із московськими воєводами та військовим гетьманом Лівобережної України Іваном Брюховецьким.

У 1729-1731 роках полковими канцеляристами у Лівобережній Україні проведено перепис під назвою «Генеральне слідство про майно» відповідно до нових статей договору про автономію Лівобережної України,

прийнятих у 1725 році.

Після ліквідації одного з останніх атрибутів автономії України – гетьманства, з метою запровадження нового підвищеного державного оподаткування, представниками великоросійських військових команд грубими методами проводився «Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 років». В Історії русів так описано цей процес: «У кожному селі виганяли народ з його будинків на вулицю, не минаючи нікого і навіть немовлят, будували їх шеренгами і тримали так будь-якої погоди, чекаючи, поки пройдуть вулицями головні комісіонери, які, роблячи їх переклички, помічали кожного на грудях крейдою та вугіллям, щоб з іншими не змішався. Скотину обивательську тримали разом із її господарями і також оглядали та переписували, як майно господарів. Рев худоби та плач дітей здалеку повідомляли, що наближаються до них комісіонери з численними помічниками».

Опис не було закінчено, оскільки почалася війна з Туреччиною, але все ж таки було отримано величезний обсяг статистичних даних.

У XVII ст. Московія та Річ Посполита поділили між собою Україну, а у XVIII ст. Росія разом із Пруссією та Австрією поділили між собою Річ Посполиту. В результаті 1-го (1772 рік), 2-го (1793 рік) та 3-го (1795 рік) поділів Польщі Росія приєднала до себе всю Правобережну Україну, включаючи і Волинські землі, на частині яких розташовані нинішні Волинська та Рівненська області та невелика частина Тернопільської. У 1812 році до Росії відійшли Хотинський повіт, Аккерман та Ізмаїл.

До Австрії відійшли майже всі Галицькі землі. Таким чином, наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. всі споконвічно українські землі були поділені між двома імперіями – Руською та Австрійською.

У Лівобережній Україні першим подушним обліком населення, запровадженим російським царем Петром I, була четверта ревізія, яка проводилася у 1781-1787 роках, оскільки на початку цього періоду Лівобережжя остаточно втратило автономію. У Правобережній Україні це був п'ятий подушний облік (ревізія), який проводився протягом 1794-1808 рр., оскільки приєднання її до Росії відбулося у 1793-1795 роках.

На українських землях, що були у складі Росії, мала відбутися шоста ревізія, призначена на 1811 рік, але припинена у зв'язку з загрозою війни з Францією, відбулася сьома ревізія, проведена у 1815-1825 роках, (восьма – у 1833-1835, дев'ята – 1850 та остання ревізія – у 1857-1859 роках.

Перший російський загальний перепис був проведений у 1897 році. Оскільки цей перепис проводився в середині другого історичного етапу розвитку переписів населення, він, на відміну від перших загальних переписів, проведених у США та ряді європейських держав на початку першого історичного етапу розвитку переписів, був вже переписом у його сучасному розумінні.

Перші обліки населення Галичини були проведені після її входження до складу Австрійської імперії в 1772-1774 роках. І надалі вони

проводилися за 3-4 роки. Вони охоплювали також Закарпатську Україну та Північну Буковину. Перший загальний перепис населення в Австрійській імперії проведено в 1818 році, але програма цього перепису, як і наступних десяти, була обмеженою, примітивною, як і більшість загальних переписів, проведених в інших країнах у першому історичному періоді розвитку переписів населення.

Станом на 31 жовтня 1857 року в Австрійській імперії проведено перший загальний перепис, програма якого відповідала сучасному його розумінню. Пізніше в Австрії було проведено ще п'ять загальних переписів населення: 1869, 1880, 1890, 1900, 1910.

Щодо населення, яке проживало на території нинішньої Закарпатської області, то його перші переписи були проведені ще за часів нерозділеної Австрійської імперії, останні п'ять відбулися за часів існування утвореної у 1867 році дуалістичної Австро-Угорської імперії та вважаються угорськими переписами населення.

Таблиця 1

Переписи населення після Першої світової війни

СРСР	Польські переписи	Чернівецька область	Закарпатська область
1920	1921	1930 – румунський перепис	1921, 1930 – чехословацькі переписи
1926	1931		1941 – угорський перепис
1937			
1939			

У період між двома світовими війнами на українських землях, що входили до складу СРСР, проведено чотири радянські переписи: у 1920, 1926, 1937, 1939 роках. При цьому результати перепису 1937 року, що показали величезні людські втрати через штучний голодомор в Україні, колективізацію та масові репресії та розстріли, були закриті в таємні сховища, а ті, хто керував переписом і робив усе можливе, щоб забезпечити його правдивість, були ліквідовані.

Польськими переписами населення 1921 та 1931 років було охоплено населення, яке проживає на території нинішніх Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Волинської та Рівненської областей.

На території нинішньої Чернівецької області 1930 року проведено румунський перепис населення. На території нинішньої Закарпатської області у 1921 та 1930 роках відбулися чехословацькі переписи населення та у 1941 році – угорський перепис.

Після Другої світової війни в Україні проведено чотири радянські переписи: у 1959, 1970, 1979, 1989 роках.

Всеукраїнський перепис населення 2001 року став важливою віхою не лише в демографічній історії України, а й в історії її державотворення, оскільки він забезпечив цей процес необхідною інформаційною базою щодо суб'єкта суспільства, його соціально-економічного та політичного життя на переломному етапі становлення нації. Наступний перепис населення в Україні було заплановано на 2012 рік. Але поки що перепис так і не був проведений.

Досвід розвинутих країн світу свідчить, що із прогресом в інформатизації перепис населення як одномоментне спостереження поступово перетворюється на анахронізм, стаючи лише вузько профільованими спеціальними обстеженнями й поступаючися місцем інтегрованої системі статистики, основою якої є реєстр населення, що становить «постійний, безперервний перепис», у поєднанні з обстеженнями домогосподарств. Така організація демографічної статистики в завершеному вигляді вимагає менше організаційних зусиль і надає можливості оперативного отримання більш широкого спектра даних, ніж звичайні переписи населення. Виникнення галузевих реєстрів свідчать про те, що деякі ознаки переходу до реєстру населення спостерігаються і в Україні. Але після закінчення війни може бути доцільно проведення повноцінного перепису населення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стешенко В. С. Переписи населення URL: http://www.history.org.ua/?termin=Perepysy_naselennia (дата звернення: 06.06.2022).
2. Історія переписів населення в Україні та світі - URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/history/> (дата звернення: 20.06.2022).
3. Материалы встречи экспертов по инновационным методикам для переписей населения и крупномасштабных демографических обследований: Гаага, 1996 г. К., 1997
4. Стешенко В.С. До сторіччя першого загального перепису населення Російської імперії: Деякі уроки для сьогодення. В кн.: Демографічні дослідження, вип. 19. К., 1997
5. Всеукраїнський перепис населення 2001. К., 1999

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Снігір'ова Т. С.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студентка, факультет економіки та управління підприємництвом,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Снігір'ова Т. В., Ольвінська Ю. О. Статистичний аналіз впливу пандемії COVID-19 на світову економіку. *Обґрунтовано вплив карантинних обмежень на такі сфери економіки, як: ринок праці, використання інтернету, туризм, ринок нафти, світовий ринок і домашній кінотеатр. Розглянуто причини скорочення чи зростання цих показників. Проаналізовано динаміку змін цих показників, а також порівняно їх із минулими роками. Виявлено взаємозв'язок між введенням карантинних обмежень і зміною показників. Розглянуто важливість подання цих даних у вигляді статистики.*

Ключові слова: статистика, карантин, пандемія, коронавірус, захворювання, динаміка.

Snigiryova T. V., Olvinska J. O. Statistical analysis of the impact of the COVID-19 pandemic on the world economy. *The impact of quarantine restrictions on such areas of the economy as: the labor market, Internet use, tourism, the oil market, the world market and home cinema is justified. The reasons for the reduction or growth of these indicators are considered. The dynamics of changes in these indicators were analyzed, as well as compared with previous years. The relationship between the introduction of quarantine restrictions and the change in indicators was revealed. The importance of presenting these data in the form of statistics is considered.*

Keywords: statistics, quarantine, pandemic, coronavirus, disease, dynamics.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Снігір'ова, Т. В. Статистичний аналіз впливу пандемії COVID-19 на світову економіку [Текст] / Т. В. Снігір'ова, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 100 – 106.

Постанова проблеми в загальному вигляді заключається в негативному впливі коронавірусу і карантинних обмежень на різні сфери життя, починаючи з повсякденної, закінчуючи проблемою краху світового ринку. Світ був не підготовлений до всесвітньої пандемії, тож майже усі підприємства різних верств життя зазнали значних збидків.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вже багато хто

дослідив цю тему. Наприклад, Ярослав Вірунков дослідив вплив коронавірусу на доходи і працевлаштування українців, Puttachard Lunkam дослідив вплив пандемії на туризм, а Микола Топалов – вплив карантину на ціни на нафту.

Виділення невирішених раніше частин основної проблеми. Хоча ця тема була досліджена вже великою кількістю людей, залишається невирішеним те, як поєднати усі ці сфери і чому коронавірус затронув усі сфери економіки.

Мета дослідження заключається в тому, що кількість захворювань в світі лише зростає, тож важливо проаналізувати і викреслити причини такої різкої зміни показників, для недопущення схожої динаміки в майбутньому. Коронавірус ще не переможено повністю, тож світ повинен бути підготовлений до нової хвилі пандемії, щоб не зазнати ще більшої кризи.

Виклад основного матеріалу. Навіщо взагалі потрібна статистика і навіщо вона потрібна для дослідження впливу коронавіруса? Статистика допомагає зрозуміти навколишній світ. Вона широко використовується у повсякденному житті. Завдяки статичним даним можна завжди проаналізувати ситуацію, порівняти її з іншими, прийняти рішення, провести наукові дослідження та показати в наочному форматі тим верствам населення, які не мають достатньої кількості необхідних знань.

Навіть якщо вам здається, що ваше життя не так щільно пов'язано із статистикою, можемо згадати ті дані, за якими спостерігав кожен з нас. А саме, статистика захворюваних коронавірусом, рис.1. Пандемія принесла з собою не тільки карантинні обмеження і хворобу, але і купу статистики, яка оновлюється і досі щодня. Як можна побачити на таблиці, пік захворюваності припав на січень 2022 року (~3,6 млн захворюваних в день). І, хоча на сьогодні ці дані зменшились в декілька разів, вони всеодно становлять ~500 тис. нових випадків захворювань в день [1].

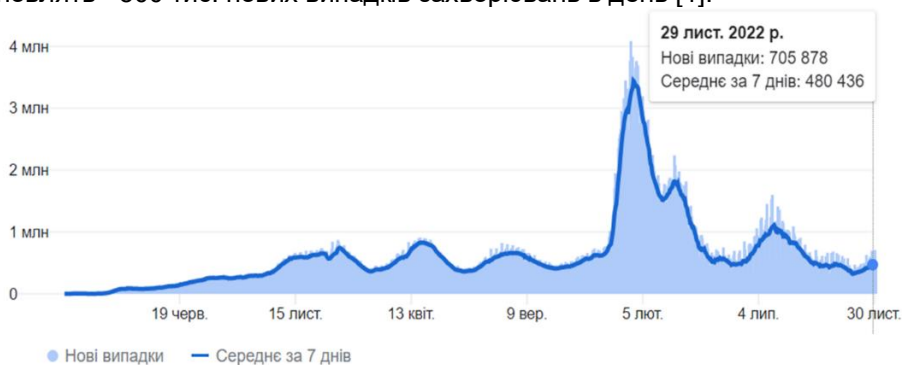

Рис.1 Статистика нових випадків захворювань за весь час

Джерело: [1].

Коронавірус вплинув на багато різних факторів, наприклад:

- Збільшення безробіття
- Збільшення використання інтернету
- Зменшення туризму
- Падіння світового ринку
- Падіння цін на нафту
- Зростання популярності домашнього кінотеатру
- Зменшення поставок смартфонів

Роздивимось кожен пункт окремо. Із настанням карантинних обмежень зачинилося багато закладів, тож відповідно зросла і кількість безробітних. За даними Держстату, безробіття у другому і третьому кварталах 2020 року становило 9,9% та 9,5% відповідно [2]. На рис.2 наочно показано наскільки різко зросла кількість офіційно зареєстрованих безробітних в березні. З кожним місяцем ситуація ставала гіршою, а в травні ця цифра перевищила 500 тис. осіб.

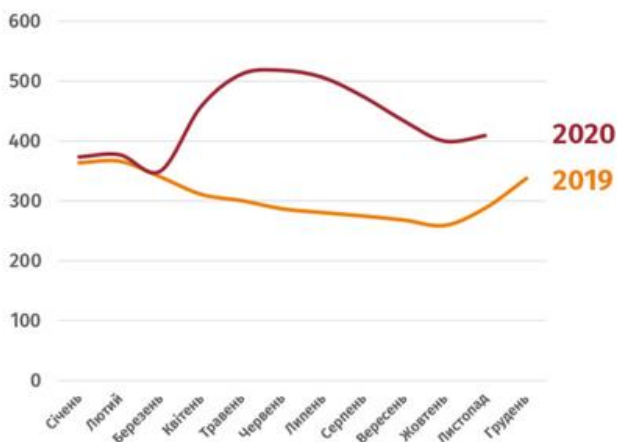

Рис.2 Кількість офіційно зареєстрованих безробітних у 2019 -2020 роках

Джерело: [2]

Велика кількість робітників через карантин перейшла на дистанційний вид роботи, навчання також проводилось онлайн, через відсутність розважальних закладів люди шукали способи скорочення часу в соціальних мережах. Через усі ці фактори значно зросло використання інтернету. Як приклад, наведено рис.3. На ньому можемо побачити, що в США використання інтернету зросло в березні (початок карантинних обмежень) порівняно з січнем на майже 35% [3].

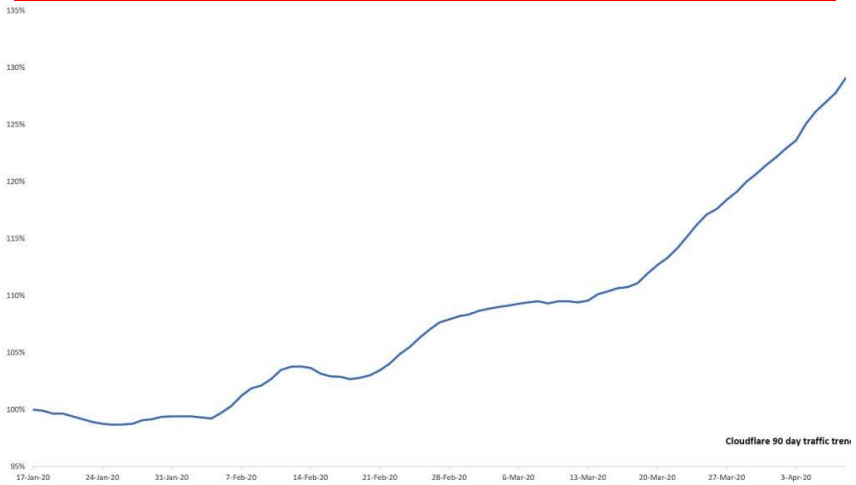

Рис. 3 Використання інтернету в США січень-березень

Джерело: [3]

Ще один важливий фактор, на який вплинули карантинні обмеження, то туризм. Велика частина країн закрила кордони із початком пандемії, що зробило неможливим подорожі. І навіть ті країни, які не зачиняли кордон повністю, а лише ввели жорстокіші правила для пересування, всеодно втратили велику частину доходу. Прикладом країни, яка зазнала через це великих збидків в сфері туризму є Тайланд. Зміну кількості туристів в цій країні наведено на рис.4. Після оголошення надзвичайного стану 25 березня 2020 року та тимчасового закриття кордонів Таїланду для в'їзних туристів (з 3 квітня по 30 вересня) до Таїланду не було прибуття іноземних громадян. У жовтні ситуація дещо покращилася, коли уряд запровадив спеціальну туристичну візу (STV), яка дозволяє іноземним туристам в'їжджати до країни за дотримання суворих умов, які включають 14-денний карантин після прибуття, тестування на COVID-19 до та після прибуття та підтвердження дійсного медичного страхування. За перші 11 місяців 2020 року відвідування туристів впало на 81,4% порівняно з минулим роком. За оцінками Krungsri Research, у 2020 році сектор туризму втратив приблизно 1,5 трлн бат надходжень від іноземних туристів, виходячи з загальних надходжень у 2019 р. у 1,9 трлн бат [4].

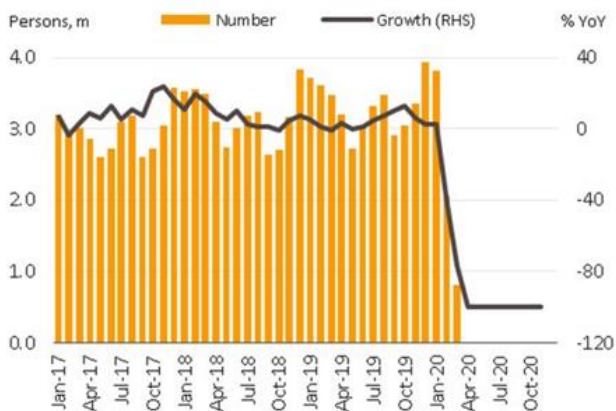

Рис.4 Кількість іноземних туристів в Тайланді 2017-2020 рр
Джерело: [4]

На ринках нафти спостерігався величезний надлишок пропозиції, викликаний кризою коронавірусу та ціновою війною Росії та Саудівської Аравії. На фоні цього з лютого по квітень 2020 року спостерігалось рекордне падіння цін на нафту. Financial Times назвав цю нафтову кризу найгіршою за останні 100 років. На рис.5 наведено зміну ціни на нафту марки WTI. В 2020 році, рис.5, відбулося падіння до 20 долларів за барель, при тому, що в 2019 році ціна за 1 барель становила майже 60 долларів [5].

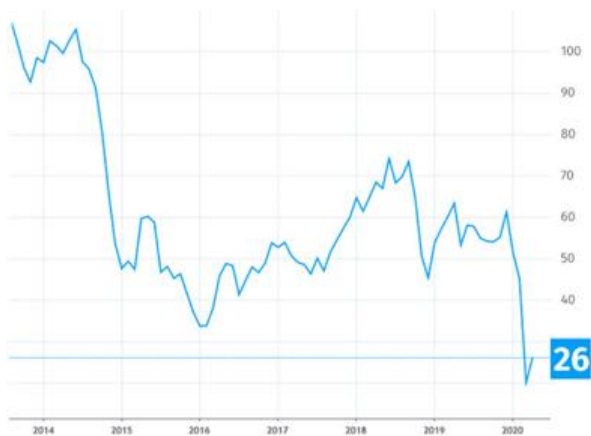

Рис.5 Динаміка ціни на нафту марки WTI 2014-2020 рр
Джерело: [5]

Пандемія негативно вплинула і на світ взагалі. Скорочення туризму, проблеми з логістикою, зростання кількості безробітних, падіння цін на нафту – усе це, і багаті інших факторів вплинуло на економіку світу, що призвело до кризи. Глобальна фінансова криза рис 6 2020 року – глибока фінансова криза, найгірша криза з часів Великої депресії і 2008 року. Вона почала проявлятися у лютому і березні, а згодом і у квітні 2020 року під час падіння світового фондового ринку. Поштовхом до падіння став коронавірус SARS-CoV-2, що вразив Китай, а потім і решту світу [6].

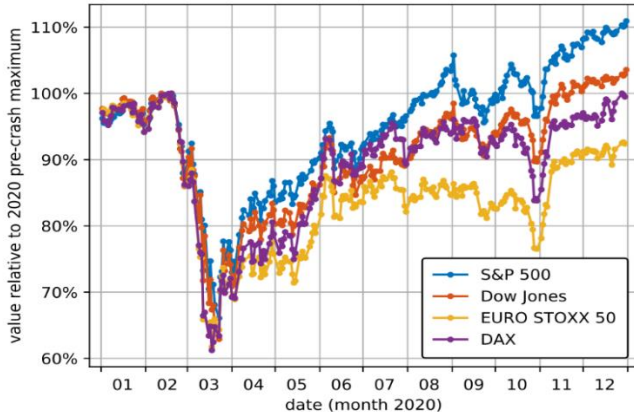

Рис.6. Графік фондового індексу 2020 року з крахом фондового ринку
Джерело: [6]

Через бажання згаїти час вдома і відсутність доступу до звичайних кінотеатрів, зріс попит на використання домашнього кінотеатру [7]. Популярність підвищилась також в такій стрімінговій компанії, як Нетфлікс. В 2020 році компанія збрала 36 млн нових передплатників, рис.7

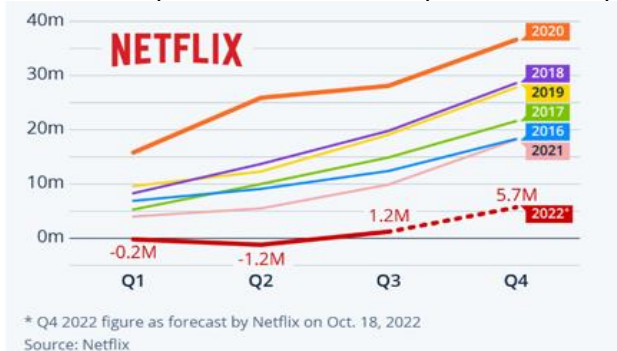

Рис.7 Кількість нових передплатників Нетфлікс 2016-2022рр.
Джерело: [7]

Висновки. Коронавірус заторкнув багато шарів економіки, починаючи зі стрімливих сервісів, цін на нафту і використання інтернету, до великих збідків через відсутність туризму і краху світового ринку. На деякі види економіки пандемія вплинула дуже негативно (ціни на нафту, туризм, крах ринку тощо), але також деякі компанії, такі як Нетфлікс, чи соціальні мережі навпаки мали позитивні показники зростання. Ці дані легко проаналізувати завдяки саме статистиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Our World in Data URL:<https://ourworldindata.org/explorers/coronavirus-data-explorer> (дата звернення 01.12.2022)
2. Ярослав Вірунков, Бідний кожен другий: наскільки потоншали гаманці українців за 2020 рік, 5 січня 2021 URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/01/5/669749/> (дата звернення 06.12.2022)
3. Mary Branscombe, The Network Impact of the Global COVID-19 Pandemic, Apr 14th, 2020 URL:<https://thenewstack.io/the-network-impact-of-the-global-covid-19-pandemic/> (дата звернення 06.12.2022)
4. Puttachard Lunkam, Tourism & Hotel industry in the post-COVID world, 22 January 2021 URL: <https://www.krungsri.com/en/research/research-intelligence/ri-future-of-tourism-21> (дата звернення 06.12.2022)
5. Микола Топалов, Найгірша за 100 років нафтова криза: чи зможе ОПЕК+ зупинити обвал цін, 8 квітня 2020 URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/8/659096/> (дата звернення 06.12.2022)
6. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0_20_20_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83 (дата звернення 06.12.2022)
7. Felix Richter, Netflix Reignites Growth, Albeit at a Slower Pace, Oct 21, 2022 URL: <https://www.statista.com/chart/21465/global-paid-net-subscriber-additions-by-netflix/>

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ ПРАЦЬ

**«СТАТИСТИКА – ІНСТРУМЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ВИПУСК 8

Частина II

**Одеса
2022**